

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

X. A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945:25
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

STATSBIDRAG TILL BYGGNADER FÖR FOLKSKOLEVÄSENDET

AVGIVET AV

1945 ÅRS FOLKSKOLESAKKUNNIGA

STOCKHOLM
1945

Statens offentliga utredningar 1945

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning. Norstedt. 169 s. **Ju.**
2. Betänkande med förslag till organisation av en luftfartsstyrelse m. m. Norstedt. 68 s. **K.**
3. Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. Hæggström. 74 s. **Fö.**
4. Betänkande angående den husliga utbildningen. Beckman. 167 s. **S.**
5. Betänkande med utredning och förslag angående yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. Idun. 370 s. **E.**
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. Hæggström. 150 s. **H.**
7. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. Idun. 109 s. **K.**
8. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 2. Blekingenätets järnvägar. Idun. 124 s. 1 pl. **K.**
9. Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. Marcus. 56 s. **Jo.**
10. Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernas eftervård m. m. Marcus. 158 s. **S.**
11. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 8. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Betänkande med förslag till vissa åtgärder i syfte att under depression stimulera avsättningen av varaktiga konsumtionsvaror m. m. Marcus. 153 s. **Fi.**
12. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. viij, 350 s. **Fi.**
13. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. 83 s. **Fi.**
14. Socialpolitikens ekonomiska verkningar. Av C. Welinder. Beckman. 113 s. **S.**
15. Stadsplaneutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. V. Petterson. 646 s. **Ju.**
16. Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 1. Hæggström. 208 s. **E.**
17. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. Idun. 484 s. **Fo.**
18. Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. Norstedts. 21 s. **K.**
19. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. För kommuner med bygdebrandförsvaret och skogsbrandförsvaret samordnade. Norstedt. 21 s. **K.**
20. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 2. För kommuner, i vilka skogsbrandförsvaret ordnats för sig. Norstedt. 22 s. **K.**
21. Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. Katalog- o. Tidskriftstryck. 142 s. **Fö.**
22. Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. Hæggström. 372 s. **Ju.**
23. Socialvårdskommitténs betänkande. 10. Statistisk undersökning angående folkpensionärernas bostadsförhållanden m. m. Beckman. 108 s. **S.**
24. Betänkande angående grundpenningväsendet. Marcus. 64 s. **H.**
25. Betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. Hæggström. 83 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945: 25
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

STATSBIDRAG TILL BYGGNADER FÖR FOLKSKOLEVÄSENDET

AVGIVET AV

1945 ÅRS FOLKSKOLESAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1945
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A.B.
452048

KUNGL. BIBLIOTEKET STOCKHOLM

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid.

Skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet 5

Kap. 1. Utredningsuppdraget 7

Kap. 2. Historik samt redogörelse för gällande bestämmelser m. m.... 11

Historik 11

Gällande statsbidragsbestämmelser 16

Skolbyggnadsverksamhetens hittillsvarande omfattning 17

Kap. 3. Kritiken mot det nuvarande statsbidragssystemet..... 19

Kap. 4. Utredning och förslag 25

A. Ett nytt statsbidragssystems omfattning 25

B. Statsbidragsberäkningen 32

Inledning..... 32

Tidigare ändringsförslag 33

De sakkunniga 43

1. Allmänna synpunkter 43

2. Detaljförslag 47

Beräknandet av byggnadskostnaderna 48

Fastställandet av statsbidragsbeloppet..... 50

Handläggningen av skolbyggnadsärenden..... 58

C. Statsbidragens utbetalande och finansiering..... 65

Gällande bestämmelser m. m..... 65

De sakkunniga..... 69

Kap. 5. Det nuvarande statsbidragssystemets avveckling..... 75

Kap. 6. Personal för den statliga handläggningen av skolbyggnadsärenden 77

Kap. 7. Sammanfattning och hemställan 79

Förslag till författningsbestämmelser 80

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

1945 års folkskolesakkunniga få härmed vördsamt överlämna »Betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet».

Stockholm den 29 maj 1945.

JOSEF WEIJNE

JONES ERIK ANDERSSON JOH. DILLNER EM. GRANÉR

FOLKE KYLING ARVID LUND

/ *E. Reuterswärd*

Kap. 1. Utredningsuppdraget.

Genom beslut den 1 december 1944 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning rörande förhållandet mellan staten och skoldistrikten och därmed sammanhängande frågor.

I det yttrande till statsrådsprotokollet, varmed föredragande departementschefen anmälde berörda ärende, anförde departementschefen bland annat följande.

»De senaste decenniernas betydande utveckling av den svenska folkskolan har i väsentlig grad möjliggjorts genom att staten i större utsträckning än tidigare påtagit sig kostnaderna för denna gren av undervisningsväsendet. Särskilt ha dessa ökade bidrag medverkat till att olikheterna i fråga om folkskoleväsendets standard i de skilda skoldistrikten blivit mindre än tidigare.

I samband med att en ökad del av kostnaderna sålunda överflyttats på statsverket, har även den av statliga myndigheter utövade kontrollen över de anvisade medlens användning undan för undan vidgats. Att så skett, behöver icke förutsätta ändrade riktlinjer med avseende på kontrollen utan har sin väsentliga orsak i att statens bidrag efter hand kommit att icke blott utgå med avsevärt större belopp än förr utan även kommit att avse utgifter, vilka tidigare antingen icke alls förekommit eller också påvilat skoldistrikten ensamma.

Det ligger i sakens natur, att denna vidgade kontroll berör icke allenast skoldistriktens medelsförvaltning i och för sig utan även folkskoleväsendets organisation, alldenstund medelsåtgången på ett avgörande sätt är avhängig av denna. Därav följer, att utvidgningen av området för det statliga bestämmandet kommit till uttryck i utformningen ej blott av löneregleмenten och statsbidragskungörelser samt i rekvisitionsförfarandet utan även i folkskolestadgan samt andra författningar med uppgift att reglera folkskoleväsendets organisation.

Det har gjorts gällande, att den sålunda skisserade utvecklingen medfört inskränkningar i den kommunala självbestämningsrätten, vilka ur åtskilliga synpunkter bort undvikas. En dylik uppfattning har kommit till uttryck särskilt i skoldistrikt, där folkskoleväsendet länge stått jämförelsevis högt, där statsbidragen icke spela samma roll för kommunens ekonomi som i mera skattetyngda skoldistrikt och där man med hänsyn till såväl de ekonomiska förutsättningarna som utformningen av skolväsendets lokala ledning finner en ökad rörelsefrihet icke blott önskvärd i och för sig utan också påkallad av omsorg om den fortsatta utvecklingen på området. I andra skoldistrikt åter, särskilt där de ekonomiska förutsättningarna äro mindre gynnsamma och där folkskoleväsendet fördenskull icke utan nuvarande statsbidrag skulle ha kunnat uppnå sin nuvarande standard eller skulle kunna följa med i den fortsatta utvecklingen, ha dylika synpunkter såvitt känt framträtt mera sällan.

Över huvud torde emellertid erfarenheten få anses ha visat, att folkskoleväsendets utveckling i vårt land har varit och är beroende icke blott av statliga avgöranden utan även och måhända i icke mindre grad av lokalt intresse och lokala initiativ. Redan av hänsyn till skolväsendets bästa är det sålunda angeläget att söka bibehålla detta intresse oförminskat. Därav följer, att det statliga inflytandet icke bör utsträckas längre än som är ofrånkomligt med hänsyn till den nödvändiga kontrollen av medelsförvaltningen och organisationen.

Det är naturligt, att olika meningar göra sig gällande om huruvida så skett eller icke. Erfarenheterna synas i varje fall påkalla ett övervägande, huruvida icke på det vidsträckta tillämpningsområde, varom här är fråga, finnes en rad av icke minst smärre avgöranden, där den statliga kontrollen — utan att dess syfte och väsentliga effektivitet äventyras — skulle kunna göras något mindre detaljerad och skoldistrikten få ett i motsvarande grad ökat inflytande. En utredning härutinnan bör därför komma till stånd. Under senare år vunna erfarenheter torde därvid kunna tjäna till ledning för en lämplig avvägning mellan å ena sidan statens intresse av en för rimliga kostnader vunnen god och jämn utveckling av folkskoleväsendet och å andra sidan tillbörlig hänsyn till allmänhetens och de lokala skolmyndigheternas intresse av inflytande på skolväsendets lokala gestaltning och drift.

Vid en allmän översyn med detta huvudsyfte bör främst övervägas, huruvida och i vad mån en differentiering är möjlig och lämplig med hänsyn till det sätt, varpå folkskoleväsendets lokala ledning är ordnad. Ett ej ringa antal skoldistrikt i landet äro som bekant icke underkastade statlig inspektion annat än i särskilt angivna fall, och det synes icke vara uteslutet att både öka dessas antal och att över huvud göra den statliga tillsynen mindre ingående än eljest, där den lokala ledningen ur nu antydd synpunkt är tillfredsställande. De ändrade föreskrifter rörande överlärares och kommunala folkskoleinspektörers tillsättning, vartill förslag för närvarande överväges inom 1941 års lärarlönesakkunniga, torde i detta avseende kunna antagas medföra ökade möjligheter.

Det framgår av det redan anförda, att vid den nu tillämnade utredningen måste komma att beröras icke blott frågor, som i egentlig mening och mera direkt avse det ekonomiska förhållandet mellan staten och skoldistrikten, utan även folkskolestadgan och fortsättningsskolestadgan jämte med dessa sammanhängande administrativa författningar.

Vad folkskolestadgan beträffar, synes i samband med den tillämnade utredningen en översyn önskvärd, varvid även bör beaktas behovet av överskådlighet samt klara och enhetliga föreskrifter. De senaste årens snabba utveckling på området har medfört en sådan rad av ändringar och tillägg, att med hänsyn därtill en överarbetning av hela stadgan skulle kunna anses påkallad. Därtill kommer, att själva texten här och var bör rent författningstekniskt omredigeras. I bland annat nu nämnda avseenden har styrelsen för Sveriges folkskollärareförbund den 8 juli 1944 gjort framställning, vilken bör beaktas vid utredningen.

Vad vidare beträffar de författningar, som mera direkt avse det ekonomiska mellanhavandet mellan statsverket och skoldistrikten, bör samtidigt med tillgodoseendet av utredningens huvudsyfte eftersträvas en förenkling i avseende på såväl medelsanvisningen som rekvisitionsförfarandet. Härvid bör särskilt undersökas, huruvida icke de mångahanda bidragsformer, som nu förekomma, med fördel skulle kunna ersättas med färre sådana. I detta sammanhang bör uppmärksamhet ägnas bland annat åt den nuvarande ordningen för behandling av ärenden rörande folkskolebyggnader samt utbetalandet av bidrag till uppförandet av sådana byggnader. Enligt nuvarande ordning underkastas bygg-

nadsföretagen en granskning i detalj inom olika instanser av skolväsendet ända upp till Kungl. Maj:t. Starka skäl tala för att detta system, som medför mycken omgång och tidsutdräkt, avlöses av en på enklare principer grundad ordning. Ett beaktansvärt förslag till rationalisering härutinnan framlades på sin tid av folkskolans besparingssakkunniga. De sakkunniga förordade i huvudsak, att bidrag till anskaffande av nya undervisningslokaler skulle utgå med visst fastställt belopp för varje i en skolanläggning ingående statsbidragsberättigad lokal (klassrum, gymnastiksal m. fl.). Bidraget skulle sättas i relation till de byggnadskostnader och ur dem härledda kubikpris, som för varje byggnadsföretag fastställts såsom skäliga. Jag förutsätter, att utredningsmännen komma att närmare undersöka detta uppslag. Vid utredningen böra härjämte uppmärksammas de nuvarande reglerna för bidrag till kostnader för skolskjutsar m. m., ävensom i övrigt en rad närbesläktade önskemål, som framfördes i samband med den konferens rörande förhållandet mellan staten och vissa städers folkskoleväsende, vilken hölls i Stockholm den 27 och 28 mars 1944.

Ett betydelsefullt frågekomplex, som även det påkallar uppmärksamhet i förevarande sammanhang, har slutligen berörts i en framställning den 16 oktober 1944 från Sveriges överlärareförbund. Förbundet fäster uppmärksamheten på det synnerligen tidsödande administrativa arbete, som är förbundet med utarbetandet, antagandet och fastställandet av reglementen och läroplaner för skolorna. Förbundet erinrar om, att det reglemente, som enligt folkskolestadgan § 10 skall finnas i varje skoldistrikt, innehåller bestämmelser av dels lokal, dels allmän natur. Sistnämnda bestämmelser äro emellertid reglerade av folkskolestadgan eller andra författningar. De borde därför helt kunna uteslutas, då de återfinnas i skolförfattningarna. Reglementet skulle härigenom kunna inskränkas till mindre än hälften av det nu vanliga omfånget. Därjämte skulle vinnas, att reglementena, som numera ofta, i varje fall om de äro av äldre datum, innehålla föråldrade paragrafer, skulle bringas i överensstämmelse med gällande föreskrifter. I fråga om de lokala undervisningsplanerna framhåller förbundet, att fastställandet av dessa i det stora hela är av formell natur. Förbundet ifrågasätter, huruvida icke den allmänna undervisningsplanen för rikets folkskolor skulle kunna så utformas, att lokala läroplaner bleve obehövliga för de distrikt, som icke av särskild anledning önskade sådan plan fastställd.

De av överlärarförbundet anförda synpunkterna synas värda att beaktas och en lösning av spörsmålen eftersträvas vid den nu tillämnade utredningen.»

Beträffande utredningsarbetets bedrivande uttalades i direktiven, att de sakkunniga borde vara oförhindrade att successivt framlägga resultaten av sitt arbete, blott så kunde ske utan förfång för den eftersträvade enhetligheten i bedömningen av de olika frågekomplexen.

Den 7 december 1944 tillkallade departementschefen såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens första kammare, hemmansägaren Jones Erik Andersson, Ovanmyra, kanslirådet Harald Johannes Dillner, folkskolinspektören i Västerås, filosofie kandidaten Per Emanuel Granér, ledamoten av riksdagens andra kammare, folkskolläraren Karl Folke Fritiof Kyling, ledamoten av Stockholms folkskoledirektion, komministern Bror Arvid Lund och undervisningsrådet Johan Josef Emanuel Weijne, varjämte åt Weijne

uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas förhandlingar och åt Dillner att vara huvudsekreterare.

Till biträdande sekreterare hos de sakkunniga utsåg enligt vederbörligt bemyndigande chefen för ecklesiastikdepartementet den 19 januari 1945 amanuensen i nämnda departement Bengt Edward Reuterswärd.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen 1945 års folkskolesakkunniga, höllo sitt första sammanträde den 12 januari 1945.

Sedan vissa förberedande arbeten, avseende utredningens planerande, verkställts, upptogo de sakkunniga sina överläggningar den 1 februari 1945, varefter arbetet oavbrutet bedrivits.

De sakkunniga ha genom cirkulärskrivelse till samtliga statens och kommunala folkskolinspektörer ävensom till överlärarna i vissa skoldistrikt berett dessa tillfälle att till de sakkunniga framföra sina synpunkter på de spörsmål, som förelagts de sakkunniga, och därvid särskilt meddela, huruvida de i speciella avseenden ansåge sig böra påyrka nu gällande systems och föreskrifters ersättande med andra.

Jämlikt vederbörligt bemyndigande tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 3 april 1945 efter därom av de sakkunniga gjord framställning revisionsassistenten i riksräkenskapsverket Tore Axel Robert Thorson att såsom expert biträda de sakkunniga med utredning av vissa frågor rörande utbetalande av statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Till de sakkunniga ha, för att tagas i övervägande vid utredningen, genom remisser överlämnats följande handlingar:

1) en av representanter för folkskolestyrelser i städer, som icke deltaga i landsting, den 27 februari 1941 gjord framställning om utredning rörande den statliga och den kommunala inspektörens ställning och befogenheter i de landstingsfria städerna;

2) en av styrelsen för Sveriges folkskollärarförbund i skrivelse den 8 juli 1944 gjord framställning om utfärdande av ny folkskolestadga; samt

3) en av Sveriges överlärareförbund den 16 oktober 1944 gjord framställning om ändrade bestämmelser rörande de särskilda skoldistriktens reglementen m. m.

Enär de sakkunniga funnit vägande skäl tala för att nu gällande system för statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet utan dröjsmål underkastas omprövning, ha de sakkunniga i anslutning till vad departementschefen i direktiven anfört beträffande utredningens bedrivande funnit lämpligt att först till behandling upptaga denna fråga samt häröver avgiva särskilt betänkande.

Kap. 2. Historik samt redogörelse för gällande bestämmelser m. m.

Historik.

1920 års riksdagsskrivelse. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 15 juni 1920 (nr 365) hemställde 1920 års riksdag, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån och på vad sätt staten skulle kunna lämna bidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket. Riksdagen framhöll därvid, hurusom i hundratals fattiga, skattetyngda kommuner skolväsendet, trots stora ansträngningar, av ekonomiska skäl icke kunnat ordnas på ett tillfredsställande sätt, samt betonade, att ur såväl skatteutjämningssynpunkt som med hänsyn till skolväsendets bästa det vore av allra största betydelse, att skoldistrikten genom anslag av staten bereddes behövliga lättnader i de dryga kostnaderna för anskaffande av skollokaler.

1921 års sakkunniga. Med anledning av riksdagens ovannämnda skrivelse bemyndigade Kungl. Maj:t den 8 april 1921 skolöverstyrelsen att för närmare utredning i ämnet tillkalla särskilda sakkunniga. De av skolöverstyrelsen utsedda sakkunniga avgåvo den 22 juni 1923 betänkande och förslag angående statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket. De sakkunniga, som togo bestämt avstånd från ett statens övertagande av det väsentliga av eller hela skolbyggnadsskyldigheten, funno statens hjälp böra erhålla formen av ett efter skoldistriktens behov avpassat statsbidrag. Såsom allmänna grunder för statsbidrag uppställdes, att skoldistrikt med ett kommunalt medelskattetryck — beräknat för senaste femårsperioden och i övrigt huvudsakligen efter de vid skattelindringsförfarandet tillämpade beräkningsgrunderna — av minst 8 kronor för inkomsthundra borde erhålla statsbidrag för ifrågavarande ändamål, dock att skoldistrikt, som under senaste femårsperioden ej haft en utdebitering för folkskoleväsendet av i medeltal minst 1 krona för inkomsthundra, ej borde komma i åtnjutande av sådant bidrag. Bidragets procentuella storlek borde enligt de sakkunnigas mening göras beroende av allenast utdebiteringen för folkskoleväsendet. De sakkunniga förordade en bidragsskala, enligt vilken skoldistrikten, oberoende av det allmänna skattetrycket, så snart detta nått ett minimum av 8 kronor per inkomsthundra, skulle vid en utdebitering för folkskoleväsendet av 1—1: 49 kronor per inkomsthundra erhålla 16 ⅔ procent av de beräknade byggnadskostnaderna, vid en utdebitering av

1: 50—1: 99 kronor 20 procent, vid en utdebitering av 2—2: 49 kronor 25 procent, vid en utdebitering av 2: 50—2: 99 kronor 33 ⅓ procent samt vid en utdebitering av 3 kronor och därutöver 50 procent. Beträffande skoldistrikten i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker ansågo emellertid de sakkunniga, att möjligheter borde hållas öppna för att dessa skoldistrikt skulle kunna efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall komma i åtnjutande av ett högre statsbidrag, dock ej över 80 procent av den beräknade byggnadskostnaden. De sakkunniga föreslogo vidare den generella begränsningen av statsbidragens storlek, att statsbidrag ej finge utgå med högre belopp än 200 000 kronor.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle statsbidrag utgå för uppförande av nödiga byggnader för folk- och småskolor ävensom fortsättningsskolor samt för tjänstebostäder. Beträffande städerna skulle dock gälla den inskränkningen, att dessa icke vore berättigade till statsbidrag för uppförande av lärarbostäder.

Av de sakkunniga uppskattades totalkostnaden för statsverket enligt den av dem förordade bidragsskalan till 56 202 901 kronor. Denna beräkning grundades på verkställda undersökningar rörande det byggnadsbehov, som förelåg år 1919, och på ett medelpris för hela landet beträffande byggnadskostnader för ifrågavarande slag av lokaler, nämligen: för klassrum för folkskola 12 000 kronor, för annat klassrum 10 000 kronor och för lärarbostad 3 000 kronor för eldstad. Vid beräknandet av prisen för lärosalar hade hänsyn tagits jämväl till med desamma normalt förenade övriga utrymmen. För en folkskola, exempelvis av B2-form, beräknades sålunda hela den egentliga skolbyggnaden med utrymmen för slöjd och gymnastik m. m. kosta 22 000 kronor.

Det av nämnda sakkunniga framlagda förslaget föranledde icke någon framställning till riksdagen från Kungl. Maj:ts sida.

Byggnadsbidrag till vissa skoldistrikt. De särskilda förhållanden, som voro rådande i rikets nordligaste gränsorter (de s. k. finsktalande församlingarna) ansågos emellertid motivera särskilt ingripande från statsmakternas sida. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag anvisade sålunda riksdagen till statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet i nämnda områden för budgetåren 1924/28 samt budgetåren 1929/32 tillhopa 2 150 000 kronor. Bidrag av nämnda anslag utgick med belopp, som Kungl. Maj:t vid prövning i varje särskilt fall fann skäligt, och växlade mellan 60—80 procent av byggnadskostnaderna. För de s. k. statsfolkskolorna bekostade staten helt byggnadernas uppförande.

För budgetåret 1928/29 och budgetåren 1930/32 anvisades därjämte tillhopa 700 000 kronor såsom statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, dock ej rikets nordligaste gränsorter.

Vidare anvisade riksdagen till anskaffande av lokaler m. m. för kolonatskolor i Norrland och Dalarne för budgetåren 1930/33 tillhopa 90 000 kronor.

Dessutom har under budgetåren 1933/36 av de medel, som ställts till Kungl. Maj:ts förfogande för arbetslöshetens bekämpande, omkring 4 800 000 kronor anvisats för uppförande av nya lokaler för folkskoleväsendet eller för om- och tillbyggnad av sådana lokaler, varjämte under nämnda tid för samma ändamål beviljats under fem år räntefria lån till ett sammanlagt belopp av omkring 425 000 kronor.

Skatteutjämningsberedningens förslag. Här må även erinras om det av skatteutjämningsberedningen den 12 december 1932 avgivna principbetänkandet med förslag, avseende bland annat överflyttning på staten i mycket stor omfattning av de kommunerna påvilande utgifterna för folkskoleväsendet. Enligt beredningens förslag skulle skoldistriktens kostnader för skolbyggnader och tjänstebostäders uppförande och underhåll med vissa smärre undantag i sin helhet övertagas av staten. Med beredningens förslag åsyftades ej allenast åstadkommande av skatteutjämning utan även en på samma gång ekonomisk och ändamålsenlig organisation av folkskoleväsendet. I fråga om förslagets innebörd i övrigt må här endast erinras om, att beredningens förslag, att skoldistrikten skulle helt befrias från skyldigheten att anskaffa och underhålla skolbyggnader, icke avsåg att gälla de städer, som icke deltaga i landsting. Nämnda städer skulle enligt förslaget själva bestrida en tredjedel av kostnaderna för uppförande och underhåll av skolbyggnader. Som skäl för denna särställning beträffande ifrågavarande städer anförde beredningen, att för dessa städer med deras rikliga skatteunderlag kostnaderna för skolbyggnader i regel spelade en relativt underordnad roll, att anspråken på byggnadernas beskaffenhet i storstäderna vore betydligt större än i andra städer och landskommuner, varför ett övertagande från statens sida av storstädernas byggnadskostnader skulle innebära ett förhållandevis större bidrag till dem än övriga kommuner, samt att storstäderna i fråga om skolväsendets skötsel intoge en något friare ställning i förhållande till staten än andra kommuner.

1934 års folkskolesakkunniga. Sedan skatteutjämningsberedningens förslag, i vad detsamma berörde folkskoleväsendet, varit remitterat till olika myndigheter och vissa enskilda sammanslutningar, befanns, med hänsyn till den därvid framkomna kritiken och i syfte att få de föreliggande spörsmålen även i detaljerna utredda, en bearbetning av beredningens förslag erforderlig. Enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet den 3 januari 1934 fyra sakkunniga med uppdrag att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag i vissa frågor angående folkskoleväsendet, varvid bland annat frågan om en avlastning från kommunerna av kostnaderna för skollokaler och lärarbostäder samt

för underhållet av desamma skulle bli föremål för de sakkunnigas arbete. Den av nämnda sakkunniga verkställda utredningen — betänkande överlämnades till chefen för ecklesiastikdepartementet den 27 november 1934 (stat. off. utr. 1934: 47) — utmynnade i vissa förslag rörande överflyttande från kommunerna till staten i större eller mindre utsträckning av kostnaderna för folkskoleväsendet, däribland skoldistriktens utgifter för skolbyggnader. Förslag framlades sålunda angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Enligt de sakkunnigas beräkningar förefanns behov av omkring 1 500 nya klassrum, vartill komme erforderliga lokaler för gymnastik, slöjd och hushållsgöromål. Under framhållande av att uppskattningen av behovet av nämnda specialrum måste bli mycket approximativ ansågo de sakkunniga, att antalet dylika salar lämpligen kunde beräknas till 500.

Behovet av nya lokaler kunde alltså enligt de sakkunnigas mening uppskattas till sammanlagt 2 000 salar. Därvid anmärktes emellertid, att nämnda behov avsåge allenast nyanläggningar, alltså ej ersättningsbyggnader. Beträffande sistnämnda slag av byggnader framhöllo de sakkunniga, att det svårligen läte sig göra att ens tillnärmelsevis siffermässigt angiva behovets omfattning.

Totalkostnaderna för de sålunda erforderliga nya skollokalerna uppskattades av de sakkunniga, som därvid räknade med ett medelpris per rumsenhet av 10 000 kronor, till 20 miljoner kronor, varav staten skulle bidraga med 75 procent eller 15 miljoner kronor.

För att belysa, huru det föreslagna bidragssystemet komme att verka med avseende på anslagsbehovet, gjorde de sakkunniga det antagandet, att det skulle komma att åtgå tio år för tillgodoseendet av det beräknade behovet av rena nyanläggningar, och förutsatte tillika, att understödskraven med avseende på beloppens storlek komme att lika fördelas på de särskilda åren. Den på staten belöpande andelen av det årliga nybyggnadsbeloppet skulle då uppgå till $\frac{(20.000.000}{10} \times \frac{3}{4} =)$ 1 500 000 kronor. Enligt de sakkunnigas förslag skulle sistnämnda belopp lika fördelas på 40 år. Om man i stället i enlighet med de bestämmelser, som slutligen blevo gällande, fördelar nämnda belopp på 25 år, skulle, med tillämpning av de sakkunnigas beräkningsgrunder i övrigt, sammanlagda erforderliga beloppet av årsbidrag första anslagsåret blivit 60 000 kronor, andra året 2 × 60 000 kronor, tredje året 3 × 60 000 kronor o. s. v. upp till tionde året 10 × 60 000 kronor eller 600 000 kronor, vilket belopp alltså betecknade maximum för årsbidragssummans storlek. På denna maximinivå skulle enligt de gjorda beräkningarna därefter bidragssumman hållit sig till och med tjugofemte året, varefter den skulle årligen minskats med 60 000 kronor.

Här bör anmärkas, att de sakkunniga framhöllo, att det bleve nödvändigt att räkna med avsevärt högre årsbelopp än vad de sakkunniga angivit, enär det förelåge behov av kontinuerligt ersättande och komplettering av äldre lokaler, och det dessutom skulle till distrikten utgå bidrag till kostnaderna för den första uppsättningen av inventarier till gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök.

Sedan utlåtanden över betänkandet avgivits av olika myndigheter, framlades i Kungl. Maj:ts proposition nr 174 förslag i ämnet till 1935 års riksdag. I anledning av nämnda proposition ävensom i samband därmed väckta motioner godkände riksdagen, bland annat, vissa allmänna grunder för statsbidrag till undervisningslokaler m. m. för folkskoleväsendet. Bestämmelser i ämnet utfärdades genom kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet (jämför beträffande sedermera vidtagna ändringar kungörelserna 1940: 431, 1943: 398 och 1944: 444).

Folkskolans besparingssakkunniga. På grund av krigsutbrottet och den därav ökade belastningen å statens finanser tillkallade enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet den 10 november 1939 och den 26 juni 1940 fem sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag rörande aktuella besparingsåtgärder inom folkskoleväsendet. De sakkunniga avlämnade den 24 augusti 1940 betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet m. m. (stat. off. utr. 1940: 24). De sakkunniga föreslogo dels ändrade grunder för beräknande av statsbidrag för uppförande av nya undervisningslokaler, dels ock att statsbidrag skulle utgå jämväl till bestridande av kostnaderna för mera omfattande ombyggnads- och restaureringsarbeten å folkskolebyggnader. 1945 års folkskolesakkunniga komma i olika avsnitt längre fram i detta betänkande att beröra innehållet i nämnda förslag, varför de sakkunniga här inskränka sig till att allenast i korthet angiva förslagens huvudlinjer.

Besparingssakkunniga eftersträvade att komma fram till ett bidragssystem, som dels stimulerade kommunernas intresse att hålla utgifterna för ifrågavarande ändamål inom skäliga gränser, dels medförde besparingar för statsverket, dels ock verkade utjämnande i fråga om skolbyggnadernas standard. De sakkunniga föreslogo fördenskull, att bidrag för anskaffande av nya undervisningslokaler skulle utgå med visst fastställt belopp för varje i en skolanläggning ingående statsbidragsberättigad lokal samt att byggnadsbidraget därvid skulle beräknas på grundval av de byggnadskostnader och ur dem härledda kubikpris, som för varje byggnadsföretag fastställdes såsom skäliga. Ifrågavarande förslag i vad detsamma avser att statsbidrag skall kunna utgå till bestridande av kostnader för mera omfattande ombyggnads- och restaureringsarbeten, har sedermera genomförts; förslaget till

nytt statsbidragssystem är däremot ännu beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Besparingssakkunniga förordade vidare åtgärder för åstadkommande av ett lämpligare förfaringssätt vid handläggningen av byggnadsärenden samt angåvo vissa riktlinjer härför. Förslaget härutinnan har sedermera genomförts och bestämmelser meddelats i en av skolöverstyrelsen den 19 augusti 1941 jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande utfärdad kungörelse (nr 701) med anvisningar rörande handläggningen av ansökningar om byggnadsbidrag för nya undervisningslokaler enligt kungörelsen 1936: 45.

Kommunalskatteberedningen. I ett den 14 november 1940 avgivet yttrande över besparingssakkunnigas förslag samt i sitt den 19 augusti 1943 avgivna betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. (stat. off. utr. 1943: 43) har kommunalskatteberedningen framlagt förslag, syftande till en gradering av statsbidragen efter vederbörande kommuners skatteunderlag. Beredningens förslag, vilka komma att utförligare beröras i det följande i samband med de sakkunnigas eget förslag till statsbidragsberäkning, innebära i korthet, att statsbidraget vid ett skatteunderlag av 10 kronor per invånare, vilket av beredningen angivits som normalskatteunderlag, skall utgå med 75 procent av byggnadskostnaderna. Med utgångspunkt härifrån har beredningen föreslagit en statsbidragsskala, växlande mellan 100 procent, då skatteunderlaget är 0 skattekronor, och 0 procent vid ett skatteunderlag av 40 kronor och däröver. Ej heller detta förslag har hittills föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Gällande statsbidragsbestämmelser.

Enligt ovannämnda kungörelse den 6 mars 1936 (nr 45) med däri sedermera vidtagna ändringar äger skoldistrikt enligt närmare angivna grunder erhålla statsbidrag till bestridande av kostnaderna för anskaffande av nya undervisningslokaler genom nybyggnad eller genom om- eller tillbyggnad samt för utförande av mera omfattande ändringsarbeten å befintliga undervisningslokaler.

De i detta sammanhang viktigaste bestämmelserna äro i övrigt följande.

Förutsättning för statsbidrag är, att Kungl. Maj:t lämnat tillstånd till byggnadsföretagets utförande och därvid fastställt den högsta kostnadssumma, varå statsbidrag må beräknas. Bidraget utgår därefter med tre fjärdedelar av den verkliga kostnaden, i den mån denna icke överstiger den fastställda högsta kostnadssumman.

I den högsta kostnadssumman må inräknas allenast kostnader för klassrum, gymnastiksalar, lokaler för slöjd och hushållsgöromål, allt med tillhörande biutrymmen av olika slag jämte erforderliga inomhusledningar och fast inredning, den första uppsättningen inventarier till gymnastiksalar,

slöjdsalar och skolkök samt utgifterna för ritningar, arbetsledning och kontroll, ävensom efter prövning i varje särskilt fall kostnader för andra, för skoländamål avsedda lokaler, såsom specialrum, samlingssalar, lärarrum och dylikt.

För statsbidrag till ändringsarbeten gälla vissa särskilda förutsättningar, däribland att byggnadsföretaget ställer sig fördelaktigt såväl ur folkskoleväsendets synpunkt som ur allmänt ekonomiska synpunkter.

Innan Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall meddelas, sker hos de statliga myndigheterna en ingående granskning av byggnadsförslaget.

Det fastställda statsbidraget utbetalas, sedan byggnadsföretaget i vederbörlig ordning avsynats och godkänts, under loppet av 25 år med i genomsnitt en tjugofemtedel varje år, dock att i de fall, då den verkliga kostnaden, i den mån denna icke överstiger den fastställda kostnadssumman, uppgår till högst 5 000 kronor, statsbidraget i stället utgår med hälften av kostnaden och utbetalas på en gång.

Skolbyggnadsverksamhetens hittillsvarande omfattning.

Nedanstående sammanställning utvisar av Kungl. Maj:t intill den 1 juli 1944 fastställda högsta kostnadssummor för nya undervisningslokaler ävensom beloppen av utbetalade statsbidrag.

Budgetår	Fastställda högsta kostnadssummor Kronor	Utbetalade statsbidrag Kronor
1936/37	8 267 000	—
1937/38	10 011 000	29 558
1938/39	19 000 000	111 534
1939/40	4 480 000	284 528
1940/41	4 734 000	551 751
1941/42	6 184 000	832 343
1942/43	11 165 000	1 110 992
1943/44	9 980 000	1 547 841
Summa	**73 821 000**	**4 468 547**

Till nämnda summa 73 821 000 kronor böra läggas enligt tidigare bestämmelser av länsstyrelserna fastställda högsta kostnadssummor å tillhopa 700 000 kronor.

De å sistnämnda två summor belöpande statsbidragen, beräknade efter 75 procent, utgöra tillhopa 55 890 750 kronor. Då emellertid flera av de bidragsberättigade byggnadsarbetena ännu icke slutförts och godkänts, har

utbetalningen av statsbidrag ännu icke påbörjats för alla ifrågavarande byggnadsarbeten.

Av det föregående framgår, att de i samband med statsbidragssystemets inrättande för budgetåren 1936/46 beräknade beloppen, 20 miljoner kronor respektive 15 miljoner kronor, redan under tredje året överskridits. Vidare framgår, att de till skoldistrikten beviljade men ej utbetalade byggnadsbidragen vid utgången av budgetåret 1943/44 uppgingo till omkring 51 400 000 kronor.

Anslag för ifrågavarande bidragsändamål upptogs i riksstaten för första gången för budgetåret 1936/37 med 50 000 kronor. Anslaget har därefter successivt ökats samt är för budgetåret 1944/45 beviljat med 1 500 000 kronor och för budgetåret 1945/46 med 1 900 000 kronor.

En omfattande skolbyggnadsverksamhet torde kunna förväntas, sedan de senare årens krig avslutats. Detta framgår särskilt av de undersökningar, som under det senaste året verkställts av investeringsutredningen.

Kap. 3. Kritiken mot det nuvarande statsbidragssystemet.

Enligt bestämmelserna i kungörelsen 1936: 45 har skoldistrikt, som önskar komma i åtnjutande av statsbidrag till byggnadsarbete, att till statens vederbörande folkskolinspektör ingiva till länsstyrelsen ställd ansökning om tillstånd till byggnadsarbetets utförande och bidrag till byggnadskostnaderna. Ansökningen skall åtföljas av, bland annat, handlingar, utvisande att skoldistriktet för sin del beslutat uppföra de lokaler, för vilka bidrag begäres, ävensom av folkskolinspektören granskade huvudritningar samt arbetsbeskrivning jämte fullständig kostnadsberäkning. Efter verkställd granskning skall inspektören med eget yttrande överlämna ärendet till vederbörande länsstyrelse, som, eventuellt efter hörande av länsarkitekten, med eget utlåtande insänder ärendet till skolöverstyrelsen. Överstyrelsen företager härefter eventuellt ytterligare erforderlig utredning av ärendet samt underställer frågan om byggnadstillstånd och statsbidrag Kungl. Maj:ts prövning.

Dessa bestämmelser medförde till en början, att skoldistrikten i mycket stor utsträckning utan någon organiserad kontakt med de centrala statliga myndigheter, som hade att meddela slutligt beslut i skolbyggnads- och statsbidragsärendena, togo ställning till de skolorganisations- och tekniska problem, som stå i samband med ett nybygge av skollokaler. Normalt ägde visserligen ett nära samarbete rum mellan statens folkskolinspektör och skoldistriktet, och enligt statsbidragskungörelsen hade skolöverstyrelsen att efter hänvändelse från skoldistrikt, som ämnade ingiva ansökning om byggnadsbidrag till nya undervisningslokaler, tillhandagå distriktet med uppgörande av lämpliga skissritningar samt med råd och upplysningar i övrigt rörande de ifrågasatta byggnadsarbetena. I praktiken visade sig detta emellertid icke tillräckligt. Folkskolinspektörens och skoldistriktens uppfattning rörande de skolorganisatoriska frågorna och i synnerhet beträffande de byggnadstekniska spörsmålen sammanföllo långt ifrån alltid med de centrala myndigheternas. Skolöverstyrelsen fann sig därför i mycket stor utsträckning nödsakad att till skoldistrikten återsända ingivna skolbyggnadsärenden för omarbetning och komplettering. Ofta inträffade det sålunda, att ärenden återremitterades till distrikten både två och tre och än flera gånger. Då enligt statsbidragsförfattningen ansökning om byggnadstillstånd och stats-

bidrag skulle föregås av slutgiltigt kommunalt beslut om nybyggnaden ävensom åtföljas av huvudritningar med arbetsbeskrivning och fullständig kostnadsberäkning, vållade de centrala skolmyndigheternas underkännande av framlagda byggnadsprojekt eller krav på ändringar däri skoldistrikten mycken tidsutdräkt samt ofta betydande kostnader för nya byggnadsritningar och dylikt. Hur de angivna bestämmelserna kommo att verka i praktiken framgår av den skildring, som folkskolans besparingssakkunniga lämnat i sitt omförmälda betänkande, ur vilket här följande må återges:

»Då ett byggnadsföretag planeras, måste först utredning verkställas angående behovet av nya lokaler. Denna utredning företages av skoldistriktet och sker väl i regel i samråd med vederbörande folkskolinspektör. Detta utredningsarbete är ofta synnerligen omfattande, i synnerhet i de fall, då byggnadsfrågan måste ställas i samband med mer eller mindre svårlösta organisationsfrågor, vilket är regel, då det gäller skoldistrikt å landsbygden. Nu kan det emellertid inträffa, att den fortsatta behandlingen av ett byggnadsärende får följande förlopp. Beslut fattas om en viss organisation av skolväsendet, och nytt reglemente upprättas och fastställes av domkapitlet, varefter ritningar, arbetsbeskrivningar och kostnadsberäkningar, avseende ett för den beslutade organisationen avpassat byggnadsförslag utarbetas. Sedan ärendet inkommit till skolöverstyrelsen verkställes, om så anses erforderligt, ytterligare utredning. Det kan därvid inträffa, att överstyrelsen finner den föreslagna organisationen av distriktets skolväsen ur ekonomiska eller andra synpunkter icke tillfredsställande och att överstyrelsen på grund härav anser, att lokalfrågan bör lösas på annat sätt än som av skoldistriktet ifrågasättes, eller att nya lokaler över huvud taget icke kunna anses erforderliga vid den skola, som avses i ansökningen. Man torde kunna utgå från, att, även om i ett dylikt fall ansökningen fullföljes, tillstånd till byggnadsföretagets utförande icke kommer att lämnas. Hela utredningsarbetet har sålunda blivit värdelöst och de därmed förbundna kostnaderna till ingen nytta.

Det kan också inträffa, att från överstyrelsens sida intet är att erinra mot den organisation, som ligger till grund för byggnadsföretaget, men att planläggningen av byggnaden är oekonomisk och lokalerna ur skolsynpunkt otillfredsställande, varför nya eller omarbetade ritningar måste anskaffas, för att byggnadsföretaget skall kunna godkännas, vilket medför ytterligare kostnader.»

Besparingssakkunniga tillmätte dessa spörsmål sådan betydelse, att de upptogo dem till en ingående behandling. De framhöllo därvid inledningsvis, att det ur såväl ekonomiska som andra synpunkter vore av vikt, att ett tillvägagångssätt som det angivna undvekes. Lokalbehovet i samband med en nybyggnad måste prövas med hänsyn tagen till den organisation, som i varje särskilt fall befunnes vara ändamålsenlig och lämplig. Frågan om en skolas organisation måste alltså i regel lösas, innan lokalbehovet kunde fastställas och den närmare utformningen av en skolbyggnads planläggning kunde ske. Efter ytterligare motivering, beträffande vilken folkskolesakkunniga hänvisa till besparingssakkunnigas betänkande (sid. 59 ff), föreslogo därefter sistnämnda sakkunniga ett system för den förberedande handlägg-

ningen av ett byggnadsärende, som sedermera kom till uttryck i den ovan omnämnda, av skolöverstyrelsen den 19 augusti 1941 jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande utfärdade kungörelsen med anvisningar rörande handläggningen av ansökningar om byggnadsbidrag för nya undervisningslokaler enligt kungörelsen 1936: 45. De viktigaste bestämmelserna i överstyrelsens kungörelse, som på ett betydelsefullt sätt kompletterar bestämmelserna i kungörelsen 1936: 45, äro följande. Skoldistrikt, som önskar komma i åtnjutande av ifrågavarande byggnadsbidrag, skall, innan ansökning ingives och ritningar till byggnadsföretaget upprättas, verkställa noggrann utredning rörande det föreliggande lokalbehovet. Därvid skall undersökas, huruvida sådana förändringar kunna genomföras, vilka hava inverkan på lokalbehovet vid den skola, för vilken nya lokaler skola uppföras. Tillika bör prövas, huruvida lärjungar lämpligen kunna överföras till skolor i annat skoldistrikt. Denna utredning skall verkställas i samråd med statens vederbörande folkskolinspektör. Härefter skall frågan om lokalbehovet underställas skolöverstyrelsen för prövning, därvid vissa närmare angivna detaljuppgifter skola bifogas. Skolöverstyrelsen prövar den verkställda utredningen och ger skoldistriktet del av resultatet därav. Därvid angives dels det lokalbehov, överstyrelsen anser föreligga, dels ock för vilka lokaler statsbidrag kan beräknas komma att utgå. Skissritningar till byggnadsföretaget böra underställas skolöverstyrelsen för förhandsgranskning. På grundval av överstyrelsens yttrande i anledning av den verkställda prövningen skall därefter skoldistriktet låta upprätta ritningar, arbetsbeskrivning och kostnadsberäkningar samt ingiva ansökan om byggnadstillstånd och statsbidrag enligt kungörelsen 1936: 45.

Enligt folkskolesakkunnigas mening har den starka kritik, som under årens lopp riktats mot gällande statsbidragssystem, haft sin främsta sakliga grund i de förhållanden, som angivits i det föregående. Den tyngst vägande bristen har bestått däri, att under bidragssystemets första tid ett *organiserat samarbete på ett tillräckligt tidigt stadium saknats mellan skoldistrikten och de centrala statliga myndigheterna* för planläggningen och utformandet av nya skolbyggnadsföretag. Detta har för kommunerna medfört allvarliga konsekvenser ekonomiskt och i andra hänseenden samt föranlett, att hela statsbidragssystemet råkat i misskredit.

Den ändrade handläggning av skolbyggnadsärenden, som skolöverstyrelsens ovannämnda kungörelse medfört, är därför enligt de sakkunnigas mening av den största praktiska betydelse. Vilket statsbidragssystem, som än väljes, torde det vara ofrånkomligt med en central granskning av det byggnadsförslag, till vars utförande statsbidrag begäres. Såsom besparingssakkunniga framhållit, måste mycket ofta, särskilt på landsbygden, byggnadsfrågan ställas i samband med mer eller mindre svårlösta skolorganisationsfrågor. Med hänsyn till att staten numera bestrider den övervägande

delen av kostnaderna för folkskoleväsendet och till att storleken av dessa kostnader i ej ringa mån äro avhängiga av huru skolväsendet är organiserat i de särskilda skoldistrikten, är det ett väsentligt statsintresse att tillse, att nybyggnad av skollokaler sker på ett ur organisatoriska och andra synpunkter ändamålsenligt sätt.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga emellertid understryka *vissa andra omständigheter*, som i hög grad medverkat till att gällande statsbidragssystem kommit att för kommunerna framstå såsom mindre ändamålsenligt ur förvaltningssynpunkt. Ett sådant klargörande synes vara av betydelse därför, att nämnda omständigheter i stort sett äro av övergående natur.

Till en början må därvid erinras om att, allt intill dess statsbidragssystemet genomfördes år 1936, kommunerna i praktiken haft så gott som fria händer att planera och utföra sina skolbyggen. Inom de olika delarna av landet hade också i stor utsträckning utvecklat sig en mer eller mindre lokalbetonad skolbyggnadspraxis. För byggnadsförslagens uppgörande anlitades mycket ofta byggmästare eller arkitekter på platsen, vilka icke ägde någon erfarenhet av skolbyggen. Byggnadsföretagens planlösning blev därför ej sällan bristfällig ur såväl ekonomiska som pedagogiska synpunkter. De förslag, som till en början underställdes skolöverstyrelsen jämlikt kungörelsen 1936: 45, måste därför, såsom nämnts, ofta underkastas mer eller mindre genomgripande omarbetningar. Under årens lopp har emellertid överstyrelsen haft tillfälle att delge kommunerna de allmänna krav och synpunkter, statsmakterna anlägga på skolbyggnadsföretag, till vilka statsbidrag avses utgå. Jämsides härmed har inom landets olika delar framträtt ett antal arkitekter, som vunnit särskilda erfarenheter ifråga om skolbyggen; i växande utsträckning vända sig kommunerna numera till dessa arkitekter. Denna utveckling har utan tvivel i hög grad underlättat statsmyndigheternas granskningsarbete. De tidigare eventuellt föreliggande friktionsanledningarna mellan staten och kommunerna bortfalla därmed alltmera. Om i fortsättningen staten inskränker sina krav till väsentliga frågor och så långt möjligt lämnar kommunerna frihet att anpassa byggnadsförslagen till lokala förhållanden och önskemål, torde kommunerna å sin sida som regel utan missnöje acceptera statens villkor för deltagande i byggnadskostnaderna.

Vidare må i detta sammanhang erinras om att, då statsbidragssystemet genomfördes från den 1 juli 1936, kommunerna under en lång följd av år så vitt möjligt inskränkt skolbyggandet i avvaktan på att erhålla statsbidrag därtill. Under de första åren efter nyssnämnda tidpunkt överhopades därför statsmyndigheterna av ansökningar om byggnadstillstånd och statsbidrag. Tillströmningen av ärenden till skolöverstyrelsen blev i själva verket så stor, att en allvarlig stagnation inträffade. Överstyrelsens behov av bygg-

nadssakkunnig och annan arbetskraft för ändamålet hade nämligen beräknats med hänsyn till normala förhållanden och ej till en extra ordinär arbetsbelastning. Även inom ecklesiastikdepartementet inträffade en motsvarande arbetsanhopning. Trots dessa förhållanden och det mindre smidiga granskningssystem som gällde lyckades det statsmyndigheterna att så småningom avarbeta större delen av arbetsbalansen, så att under det närmaste året före världskrigets utbrott handläggningen av nytillkommande skolbyggnadsärenden kunde ske i snabbare tempo.

I och med kriget inträdde emellertid en helt ny situation av orsaker, som på intet sätt hade samband med statsbidragssystemet såsom sådant eller det föreskrivna sättet för skolbyggnadsärendenas handläggning. En närmare undersökning visar, att under praktiskt taget hela första krigsvintern så gott som inga framställningar om byggnadstillstånd och statsbidrag beviljades av Kungl. Maj:t. Ett mycket stort antal byggnadsärenden samlades under tiden i ecklesiastikdepartementet och skolöverstyrelsen. Allt efter som det blev uppenbart att kriget skulle pågå en längre tid, började dock vissa mera angelägna byggnadsframställningar att bifallas. Så småningom gjorde sig likväl bristen på arbetskraft och vissa byggnadsmaterialier allt starkare gällande, varför statsmakternas prövning ånyo blev strängare. Den prövning av ärendena, som skedde inom ecklesiastikdepartementet, kom därför så småningom i första hand icke att avse frågan, om ett tillräckligt starkt behov av nybyggnad i varje särskilt fall förelåg ur skolsynpunkt; med hänsyn till normala prövningsgrunder torde det ha varit uppenbart, att praktiskt taget varje då framfört byggnadsärende varit mycket väl motiverat. Undersökningarna, vilka ofta krävde ingående lokala utredningar, kommo i stället främst att gälla frågan, huruvida ett aktuellt byggnadsföretag, trots påvisat ofta trängande behov, likväl på grund av rådande särskilda krisförhållanden skulle kunna tills vidare uppskjutas. Att prövningen därvid, enligt direktiv av den under senare år inom socialdepartementet verksamma s. k. byggnadsberedningen, tidvis och beträffande vissa orter eller trakter varit synnerligen hård ha många kommuner fått erfara. Skulden för dessa bekymmersamma erfarenheter får dock icke läggas på statsbidragssystemet såsom sådant. Beklagligtvis ha dock missförstånd härutinnan i stor utsträckning kommit till synes.

Under kriget ha emellertid tillkommit svårigheter av även annat slag. De sakkunniga förbigå de komplikationer, som uppstått i samband med att redan utarbetade byggnadsförslag måst kompletteras för att bereda utrymme åt skyddsrum och dylikt, samt de uppkomna frågorna i samband med att militära och sjukvårdsmyndigheter framställt krav på en planering av skolbyggnader så, att de med fördel även skulle kunna användas för militär sjukvård under krig. De sakkunniga syfta i stället på de besparingssträvanden, som erhållit sitt mest synliga uttryck i 1940 års civila byggnads-

utrednings verksamhet för beskärning av skolhusbyggnadernas standard. De sakkunniga anse självfallet, att skolbyggnader böra planeras med iakttagande av all rimlig sparsamhet och vilja på intet sätt förneka, att behov förelegat av en besparingsaktion på detta område. De sakkunniga kunna dock ej underlåta att som sin uppfattning uttala, att de besparingar i byggnadskostnader, som föreslagits av byggnadsutredningen, i många fall ej stått i rimlig proportion till den standardsänkning som åstadkommits och framför allt ej till kostnaderna för byggnadsprojektens omarbetning. Härtill har givetvis i sin mån medverkat den allmänna prisstegring, som ägt rum särskilt under en period av besparingsarbetet. De sakkunniga, som i annat sammanhang ämna något ingå på frågan om skolbyggnaders standard, vilja här blott understryka, att de erfarenheter kommunerna gjort av den hittillsvarande besparingsverksamheten på detta område lett till mycken och så vitt kan bedömas ofta berättigad irritation mot statsmyndigheternas sätt att handlägga skolbyggnadsfrågor. Det betydelsefulla i detta sammanhang är emellertid, att även dessa omständigheter tagits till intäkt för en stark kritik av statsbidragssystemet såsom sådant. De sakkunniga äro angelägna att framhålla det felaktiga häri.

Av det ovan anförda framgår, att en till sina praktiska konsekvenser väsentlig omläggning av ifrågavarande byggnadsärendens handläggning ägt rum genom skolöverstyrelsens ovannämnda kungörelse den 19 augusti 1941. Vidare ha vissa svårigheter och nackdelar, som beträffande dessa ärendens handläggning gjort sig gällande under de första åren av statsbidragssystemets tillämpning, visats vara av i huvudsak övergående natur, under det att andra visats i stort sett sammanhänga med rådande krigstid. Dessa omständigheter ha bibringat de sakkunniga den uppfattningen, att ifrågavarande prövningsförfarande, sådant det numera är utformat, lämpligen bör kunna, om än med vissa jämkningar, vilka komma att föreslås i det följande, med fördel tillämpas jämväl i fortsättningen. Betydelsen ur allmän synpunkt av en god och ekonomisk planering av skolbyggena är så stor, att såsom redan anförts en central granskning av byggnadsförslagen icke torde kunna undvaras. Detta torde få anses gälla, hur än statens deltagande i kostnaderna för byggena ordnas.

En förutsättning för att granskningssystemet skall fungera tillfredsställande är emellertid, att de centrala statliga myndigheterna — i första hand skolöverstyrelsen — disponera tillräckliga och för arbetsuppgiften lämpliga arbetskrafter. Till detta spörsmål återkomma de sakkunniga i det följande.

Kap. 4. Utredning och förslag.

Redan i sitt utlåtande över 1934 års folkskolesakkunnigas sedermera genomförda förslag till statsbidrag till nybyggnader för folkskoleväsendet uttalade skolöverstyrelsen stora betänkligheter mot förslaget på grund av bidragssystemets schematiska karaktär, som icke möjliggjorde ett avvägande av bidragens storlek med hänsyn till kommunernas vitt skilda behov och i hög grad växlande ekonomiska förhållanden. Under årens lopp ha härefter på grund av vunna erfarenheter från olika håll framförts erinringar även i andra väsentliga avseenden. Det har sålunda gjorts gällande, att handläggningen av byggnadsärendena varit för omständlig och tidsödande, att på grund av sättet för statsbidragens utbetalning kommunerna icke erhållit den effektiva hjälp av staten som avsetts samt att statsbidragssystemet även i övrigt verkat ojämnt och otillfredsställande.

Hithörande spörsmål ha därefter, såsom redan nämnts, gjorts till föremål för ett ingående övervägande av folkskolans besparingssakkunniga, vilka i sitt omförmälda betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet framlagt förslag till ett helt nytt statsbidragssystem. I de däröver av ett stort antal myndigheter och organisationer avgivna yttrandena ha emellertid skilda synpunkter på frågan framkommit, och med hänsyn till vissa omständigheter ha även yrkanden framställts om en förnyad utredning av frågan.

Det är i detta läge 1945 års folkskolesakkunniga funnit vägande skäl tala för en omedelbar omprövning av frågan om statsbidrag till nybyggnader för folkskoleväsendet.

A. Ett nytt statsbidragssystems omfattning.

Enligt ursprungliga lydelsen av kungörelsen 1936:45 utgick statsbidrag endast till nya skolbyggnader samt till om- och tillbyggnadsarbeten, då genom dessa arbeten nya, för undervisning avsedda lokaler vunnos. Däremot utgick ej bidrag för sådana byggnadsarbeten, vilka allenast avsågo att sätta befintliga lokaler i bättre skick eller att giva dem en bättre disposition.

På av folkskolans besparingssakkunniga närmare motiverade grunder har emellertid, såsom tidigare framhållits, numera den ändringen vidtagits, att statsbidrag under vissa förutsättningar kan utgå jämväl till mera om-

fattande ombyggnads- och restaureringsarbeten. Erfarenheterna ha nämligen visat, att fall förekomma, då det är ändamålsenligt och ur såväl statens som kommunens synpunkt mera ekonomiskt att verkställa ombyggnad av en äldre skolbyggnad än att uppföra nybyggnad.

Folkskolesakkunniga vilja i detta sammanhang föreslå ytterligare en utvidgning av statsbidragssystemets omfattning. Förslag ha i några fall från kommunalt håll väckts, att såsom folkskola måtte få tagas i anspråk för annat kommunalt ändamål uppförd byggnad. Redan enligt nu gällande statsbidragsbestämmelser kan i sådant fall statsbidrag utgå till kostnaderna för sådan byggnads omändring till folkskola. Däremot kan statsbidrag ej utgå, beräknat med hänsyn till byggnadens värde före omändringen (»ingångsvärdet»).

För att närmare belysa ifrågavarande spörsmål vilja de sakkunniga redogöra för ett föreliggande dylikt fall. Motala stad är i starkt behov av ytterligare folkskolelokaler. Detta lokalbehov kan tillgodoses antingen genom att en äldre läroverksbyggnad helt upplåtes åt folkskolan och vissa ändrings- och reparationsarbeten utföras i enlighet med ett av skolstyrelsen framlagt förslag eller genom att en ny skolbyggnad uppföres. Enligt i detta fall verkställda beräkningar har läroverksbyggnaden ett av länsarkitekten uppskattat värde av 270 000 kronor. Härtill kommer sedan kostnaden för omändringsarbetena, beräknad till 247 000 kronor. De sammanlagda kostnaderna för detta alternativ beräknas sålunda till 517 000 kronor. Det tillskott från skoldistriktets sida, vilket kommer att återstå efter frånräknande av det statsbidrag, som enligt nu gällande bidragsbestämmelser kan utgå, överstiger avsevärt distriktets andel av kostnaderna, därest en nybyggnad i stället uppföres. Det har uppgivits i ärendet, att Motala stad har stort behov av kommunala administrationslokaler och att det därför har ifrågasatts att utnyttja gamla läroverksbyggnaden för tillgodoseende av kommunala behov. Överlåtes byggnaden till skolstyrelsen, bortfaller denna möjlighet och staden har då att anskaffa administrationslokaler på annat sätt framdeles, antagligen genom kostbar, icke bidragsberättigad nybyggnad. Stadsfullmäktige ha därför beslutat upplåta skolbyggnaden till folkskoleväsendet »under förutsättning, att skäligt statsbidrag beviljas dels med hänsyn till byggnadens nuvarande värde, dels med hänsyn till kostnaderna för nödvändiga reparationer». Skolöverstyrelsen och statskontoret, vilka hörts i ärendet, ha avstyrkt, att statsbidrag finge utgå med hänsyn jämväl till byggnadens nuvarande värde. Emot skolöverstyrelsens beslut var en ledamot, föredraganden av byggnadsärenden undervisningsrådet Andersson, skiljaktig och föreslog, att av riksdagen skulle utverkas, att statsbidrag skulle få beräknas jämväl på en del av läroverksbyggnadens nuvarande värde. I samband därmed framhölls lämpligheten av att riksdagens medgivande utsträcktes att generellt gälla i fråga om statsbidrag i liknande fall.

Reservanten i skolöverstyrelsen har i detta sammanhang framhållit, att den avgörande frågan gällde, huruvida skyldighet kunde anses föreligga för Motala stad att utan villkor överlämna gamla läroverksbyggnaden till skoldistriktet för tillgodoseende av folkskolans lokalbehov. Besvarades denna fråga jakande, syntes förutsättningar för att skoldistriktet skulle kunna komma i åtnjutande av statsbidrag för anskaffande av erforderliga skollokaler genom uppförande av en helt ny skolbyggnad icke föreligga. Icke heller syntes då några särskilda förhållanden

kunna åberopas såsom motivering för ett frångående av tillämpad praxis i fråga om statsbidrag till ändringsarbeten å befintliga undervisningslokaler. Statsbidrag syntes då böra beräknas enligt de grunder som tillämpades, då mera omfattande ändringsarbeten utfördes å en till ett skoldistrikt hörande äldre folkskolebyggnad. Enligt reservantens mening kunde emellertid ett dylikt betraktelsesätt icke anses riktigt. En kommun borde äga rätt att disponera en byggnad, som uppförts och varit avsedd för något annat kommunalt ändamål än folkskoleväsendet och till vars uppförande statsbidrag alltså ej utgått, för det ändamål, de kommunala myndigheterna kunde finna lämpligt. Såvitt reservanten kunde finna, måste det i första hand vara ett statligt intresse, att skolstyrelsens förslag till lokalfrågans lösning komme till utförande, varigenom avsevärda besparingar kunde göras. Det syntes därför angeläget — och detta vore även av sakliga skäl fullt motiverat — att statsbidrag utginge med så stort belopp, att även kommunens och skoldistriktets ekonomiska intressen bleve tillgodosedda i sådan utsträckning, att krav på ny skolbyggnad ej framkomme. Reservanten kunde dock ej tillstyrka, att ett belopp motsvarande kostnaderna för en helt ny skolbyggnad — sannolikt mer än 500 000 kronor — fastställdes såsom bidragsunderlag. Detta skulle innebära, att statsbidraget komme att överstiga de beräknade kostnaderna för ombyggnadsarbetena. Däremot ansåg reservanten skäligt, att med hänsyn till särskilt föreliggande omständigheter den högsta kostnadssumman i enlighet med skolöverstyrelsens byggnadssakkunniga biträdes beräkning fastställdes till 325 000 kronor. Ett å denna summa beräknat statsbidrag, 243 750 kronor, täckte i det närmaste skoldistriktets kostnader för ändrings- och reparationsarbetena, vilka som förut nämnts beräknades till 247 000 kronor.

Enligt folkskolesakkunnigas mening bör det genom ärendet från Motala stad väckta spörsmålet principiellt ses ur samma synpunkt, som lett till den på förslag av folkskolans besparingssakkunniga genomförda ändringen i statsbidragssystemet, varigenom statsbidrag kan utgå även till mera omfattande ombyggnads- och ändringsarbeten å en folkskolebyggnad. Är det sålunda ändamålsenligare och ur såväl statens som kommunens synpunkt mera ekonomiskt att taga i anspråk en kommunal byggnad eller inköpa en befintlig byggnad samt omändra byggnaden till folkskola än att uppföra en ny folkskolebyggnad, bör också statsbidrag kunna utgå ej blott till själva omändringskostnaden utan även i skälig utsträckning för byggnadens »ingångsvärde». Frågan bör betraktas rent affärsmässigt. Sakligt sett synes knappast någon mera vägande invändning kunna göras mot att statsbidrag får utgå även i dylika fall. Självfallet är det förenat med vissa svårigheter att bedöma, när sådana förhållanden kunna anses föreligga, att statsbidrag bör utgå. Förutsättning för statsbidrag synes böra vara, att fördelarna med anordningen ur allmän synpunkt äro uppenbara samt att den befintliga byggnadens »ingångsvärde» bedömes försiktigt.

De sakkunniga föreslå sålunda, att statsbidrag må med skäligt belopp kunna utgå jämväl till kostnader som de nu närmast ifrågavarande efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Det synes emellertid de sakkunniga lämpligast, att någon särskild författningsbestämmelse icke utfär-

das härom, utan att i stället författningen i ämnet tolkningsvägen gives sagda innebörd.

Beträffande härefter spörsmålet, vilka *utrymmen i en skolbyggnad som skola anses vara av beskaffenhet, att statsbidrag bör utgå till bestridande av anläggningskostnaderna för desamma,* vilja de sakkunniga anföra följande.

Såsom redan inledningsvis berörts, må enligt gällande bestämmelser i den s. k. högsta kostnadssumman, som Kungl. Maj:t för varje särskilt fall fastställer såsom grundval för statsbidraget, inräknas allenast kostnader för klassrum, gymnastiksalar, lokaler för slöjd och hushållsgöromål, allt med tillhörande biutrymmen av olika slag jämte erforderliga inomhusledningar och fast inredning, den första uppsättningen inventarier till gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök, ävensom utgifterna för ritningar, arbetsledning och kontroll. Efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall må i kostnadssumman jämväl inräknas kostnader för andra, för skoländamål avsedda lokaler, såsom specialrum, samlingssalar, lärarrum och dylikt. I högsta kostnadssumman må däremot ej inräknas kostnader för anskaffande, iordningställande eller inhägnande av skoltomt eller anordnande av brunn eller framdragande av ledningar till skolhusbyggnader.

Beträffande den praktiska tillämpningen av ovannämnda bestämmelser ha folkskolans besparingssakkunniga på sin tid gjort vissa undersökningar, till vilka folkskolesakkunniga i det följande i vissa delar vilja hänvisa.

Rörande statsbidrag till *specialrum,* såsom naturkunnighets- och teckningssalar samt samlingssalar, ha sålunda besparingssakkunniga anfört bland annat följande. »Dylika bidrag hava, enligt vad besparingssakkunniga inhämtat, utgått endast i sådana fall, då ifrågavarande lokaler ingått i en större skolanläggning. Sålunda synes i regel bidrag erhållits till *ett* specialrum och då vanligen naturkunnighetsrum i en skola av enkel A-form, under det att för utgående av bidrag till teckningssal och samlingssal krävts, att skolan varit anordnad såsom dubbel A-form eller varit av större omfattning. Bidrag till samlingssalar synas dock hava endast i undantagsfall beviljats.» Folkskolesakkunniga äro ense med besparingssakkunniga, att beträffande i här berörda avseende tillämpad praxis i stort sett ingen ändring bör ske. Enligt folkskolesakkunnigas mening torde nämligen tillgången till specialrum i större skolor få anses vara av så stort värde för undervisningen, att staten bör bidraga till bestridande av kostnaderna för anordnandet av dylika utrymmen. Besparingssakkunniga ha i detta sammanhang anmärkt, att det givetvis i så fall kunde göras gällande, att specialrum med bidrag av statsmedel borde få anordnas även i mindre skolor, och att, då så ej vore fallet, byggnadsbidrag ej alls borde utgå för berörda ändamål. Häremot kan dock den invändningen resas, att specialrummen i en stor skola komma till betydligt större användning än i en mindre, ävensom att anordnandet av dylika utrymmen i en mindre skola

skulle draga oproportionerligt stor del av de totala byggnadskostnaderna. Liksom besparingssakkunniga förutsätta folkskolesakkunniga, att det lokalbehov, varom här är fråga, även i fortsättningen kommer att noga prövas, och att sålunda specialrum komma att anordnas med bidrag av statsmedel endast i den omfattning, som kan befinnas oundgängligen nödvändig. Någon ändring i nu tillämpad praxis synes därför ej påkallad. Detta gäller även i fråga om anordnandet av samlingssalar.

Enligt hittills tillämpad praxis har byggnadsbidrag i en del fall beviljats för anordnande av *lärarrum, expeditions- och kollegierum samt biblioteksrum*. Vad beträffar lärarrum är det givetvis önskvärt, att ett dylikt finnes även i skolor med ett mindre antal klassrum. Övriga här nämnda utrymmen torde förekomma endast i större skolanläggningar, och i varje fall har byggnadsbidrag beviljats allenast till i större skolor befintliga utrymmen av detta slag. De sakkunniga finna icke anledning att föreslå någon ändring i hittillsvarande praxis men vilja understryka, att prövningen av dessa frågor allt fort bör ske restriktivt. Att besparingssakkunniga velat hänföra dessa lokaler till icke bidragsberättigade utrymmen har berott på speciella skäl i samband med de av dessa sakkunniga förordade ändringarna av själva statsbidragssystemet.

Vad härefter *frukostrum* och *lokaler för skolbarnsbespisning* beträffar, har enligt från början tillämpad praxis statsbidrag ansetts kunna beviljas till frukostrum åt eleverna i sådana fall, då en större del av dessa haft så långa skolvägar, att de icke rimligen kunnat tänkas hinna hem på frukostrasten. Däremot har, oaktat gällande författning icke synes lägga något formellt hinder i vägen härför, statsbidrag icke tidigare ansetts kunna utgå till barnbespisningslokaler. Anledningen härtill torde ha varit den hänsyn, som ansetts böra tagas till vissa uttalanden i samband med den ursprungliga utredningen och propositionen angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. Folkskolans besparingssakkunniga förordade emellertid i sitt förslag år 1940, att statsbidrag skulle få utgå även till anordnande av lokaler för skolbarnsbespisning. På grundval av en inom skolöverstyrelsen upprättad promemoria uttalade sig vederbörande departementschef i 1944 års åttonde huvudtitel för att statsbidrag skulle kunna beviljas även för lokaler för skolbarnsbespisning. I fråga om de principer, som borde tillämpas beträffande byggnadsbidrag till sådana lokaler, anslöt sig departementschefen till ett i nämnda promemoria framfört förslag, att byggnadsbidraget i regel icke skulle beräknas för högre kostnad än 16 000 kronor. Som skäl för maximeringen av bidragsbeloppet anfördes, att bespisningslokalerna kunde vara av enklare beskaffenhet än övriga skollokaler och användas även för andra ändamål samt att även ett statsbidrag av relativt begränsad storlek därför kunde förmodas stimulera till anordnande av dylika lokaler. Mot förslaget fann riksdagen ej anledning till

erinran. I 1945 års åttonde huvudtitel har emellertid departementschefen numera anfört, att i praktiken någon bestämd skillnad mellan frukostrum och lokaler för barnbespisning icke torde kunna upprätthållas, i varje fall icke av den art, att den skulle kunna motivera olika grunder för statsbidrag. Skillnaden i utförande vore ofta ringa. Mellanformer kunde förekomma, vilka bleve svåra att klassificera. Något vägande skäl, varför olika regler skulle gälla för statsbidrag till å ena sidan exempelvis en anläggning för skolbarnsbespisning, bestående av bespisningslokal och kök, samt å andra sidan ett frukostrum, i vilket en spis funnes inmonterad, ansåge departementschefen icke kunna förebringas. De skäl, som anförts för maximering av bidragen till bespisningslokaler, kunde även anföras till stöd för en maximering av bidragen till s. k. frukostrum. Departementschefen förordade därför, att i fortsättningen samma statsbidragsregler skulle upprätthållas för båda slagen av lokaler. Kungl. Maj:t syntes dock icke böra vara strängt bunden vid 16 000-kronorsgränsen. Jämkning borde kunna ske efter prövning av förhållandena i varje särskilt fall. Mot dessa uttalanden har riksdagen icke haft någon erinran.

De sakkunniga hälsa med tillfredsställelse, att statsbidrag numera kan utgå jämväl till de ur skilda synpunkter ytterst betydelsefulla barnbespisningslokalerna. De sakkunniga föreslå, att prövningen i varje särskilt fall får ske med hänsyn till behoven och omständigheterna i det till prövning föreliggande ärendet, obundet av på förhand gjord maximering.

I skolhusbyggnader inrymmas emellertid ofta även andra lokaler för tillgodoseende av sociala eller skolhygieniska ändamål än frukostrum och barnbespisningslokaler, såsom lokaler för läkarundersökning och tandvård samt skolbad. Om samtliga lokaler tillhörande denna kategori kan sägas, att de tillkommit på grund av andra behov än det egentliga undervisningsarbetets, varför de ursprungligen icke ansågos statsbidragsberättigade. Beträffande ifrågavarande lokaler vilja de sakkunniga ytterligare anföra följande.

I proposition (nr 193) till 1944 års riksdag angående rationalisering och utbyggnad av hälsovården förordades, i anledning av förslag av skolöverstyrelsen och svenska skolläkarföreningen, att i fråga om *lokaler för läkarundersökning* Kungl. Maj:t skulle äga medgiva, att statsbidrag enligt kungörelsen om statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet skulle få utgå till anordnandet av dylika lokaler, även om vissa merkostnader därigenom komme att uppstå. Detta uttalande föranledde ingen erinran från riksdagens sida. Numera kunna sålunda kostnaderna för läkarmottagningsrum i en skolbyggnad inräknas i den högsta kostnadssumma, varå statsbidrag må utgå. De sakkunniga föreslå ingen ändring härutinnan.

Beträffande *lokaler för tandvård* ha folkskolans besparingssakkunniga icke ansett sig böra förorda statsbidrags utgående till kostnader för i en

skola inrymda dylika lokaler. Folkskolesakkunniga instämma i denna uppfattning och vilja endast erinra om att barnens tandvård är en angelägenhet, som i regel handhas av landstingen. Detta är ett förhållande, till vilket hänsyn bör tagas vid bedömandet av frågan, om statsbidrag i detta sammanhang bör utgå till lokaler för tandvård.

Vad *skolbaden* beträffar, erinra de sakkunniga om att 1944 års riksdag i anledning av en väckt motion uttalade, att frågan, huruvida kostnaderna för skolbad borde få inräknas i den högsta kostnadssumman för en ny skolbyggnad, borde närmare utredas. I anslagsberäkningarna för budgetåret 1945/46 underströk härefter skolöverstyrelsen betydelsen av att skolbarnen bereddes badmöjligheter inom skolan. Överstyrelsen föreslog, att statsbidrag skulle få utgå på grundval av den beräknade kostnaden för enklare anordningar för skolbad (mindre bastuanläggning jämte mindre utrymme med lämplig anordning för karbad). Kostnaderna för en dylik skolbadanläggning beräknade överstyrelsen till omkring 5 000 kronor, därest den komme till stånd i samband med uppförandet av nya skollokaler. I 1945 års åttonde huvudtitel har vederbörande departementschef härefter erinrat, att 1941 års befolkningsutrednings socialpedagogiska delegation för närvarande är sysselsatt med att utreda frågorna om hygieniska och socialpedagogiska välfärdsanordningar för skolbarnen, varvid även frågan om skolbad upptagits till behandling. Departementschefen anslöt sig till en av delegationen i yttrande över skolöverstyrelsens förslag uttalad mening, att det icke vore lämpligt att lösa skolbadsfrågan skild från den större, likaledes under behandling varande frågan om åstadkommande av bättre badmöjligheter för hela folket. Departementschefen — som underströk att numera inga principiella hinder syntes möta mot att även lokaler för skolbad bleve statsbidragsberättigade — fann sig av angivna omständighet icke för det dåvarande böra förelägga riksdagen något förslag om statsbidrag till skolbad. Mot detta ställningstagande gjorde riksdagen ingen erinran.

I frågans nuvarande läge inskränka sig även folkskolesakkunniga till att erinra om att enligt tillämpad praxis kostnaderna för dusch- och tvagningsrum i samband med nybyggnad av gymnastiksal kunna inräknas i den högsta kostnadssumma, varå statsbidrag beräknas. Detta torde få anses utgöra en värdefull tillgång för tillgodoseendet av de skolhygieniska kraven. I detta sammanhang vilja de sakkunniga ytterligare framhålla, att bland statsbidragsberättigade s. k. biutrymmen i en skola bör räknas även utrymmen för torkning av barnens kläder, varav behov föreligger särskilt på landsbygden.

Bland de sakkunniga har i detta sammanhang slutligen framhållits, att en nybyggnad av skolhus i många fall framtvingar eller åtminstone borde medföra anskaffandet av även nya *skolbänkar, katedrar och orglar* i klassrummen. Även om till äventyrs dylik inredning av äldre typ finnes tillgäng-

lig för nybyggnaden, är det ofta ett viktigt pedagogiskt och skolhygieniskt intresse, att sådan inredning nyanskaffas. Det främjar sålunda icke ungdomens sinne för aktsamhet och varsamhet, då en ny skolbyggnad har sliten och i olika avseenden undermålig inredning. En av de sakkunniga gjord förfrågan hos ett antal skoldistrikt, som uppfört nya skolbyggnader under de senaste åren, visar, att dessa i överraskande liten utsträckning anskaffat ny inredning, trots ofta föreliggande starka behov. Kostnaderna för inredningar äro också ofta relativt betydande (för skolbänkar omkring 1 100 kronor för ett klassrum för 35 elever) och utgöra för många skoldistrikt en verkligt tyngande utgift, särskilt som den icke får bestridas av upplånade medel och de till distrikten utgående underhålls- och materielbidragen icke under några omständigheter räcka även för denna nyanskaffning. De sakkunniga ha ingående övervägt detta spörsmål och finna sig böra förorda, att, efter prövning i varje särskilt fall och då särskilda skäl därtill äro, statsbidrag enligt samma grund som till skolbyggnaden må kunna utgå även till ifrågavarande inredning. Vid ansökningen om statsbidrag bör då givetvis fogas noggrann och av folkskolinspektören vitsordad utredning ur sakliga och ekonomiska synpunkter om behovet och att detta ej är föranlett av att skoldistriktet på grund av försummelse eftersatt den successiva förnyelse av denna inredning, som normalt bör ske. De sakkunniga erinra i detta sammanhang om att statsbidrag må utgå till den första uppsättningen inventarier till gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök.

B. Statsbidragsberäkningen.

Inledning.

I det föregående ha de sakkunniga i korthet redogjort för de utrymmen i en skolbyggnad, vilka enligt gällande bestämmelser äro statsbidragsberättigade, d. v. s. de lokaler, för vilka kostnaderna må inräknas i den högsta kostnadssumma, varå statsbidrag må beräknas.

Summan av nämnda kostnader motsvarar emellertid icke utan vidare det belopp, på vilket statsbidraget bestämmes. Enligt kungörelsen 1936: 45 skall nämligen i vissa fall avdrag från sagda summa göras, såsom exempelvis för värdet av äldre skollokaler, som ersättas av nybyggnaden.

Såsom förutsättning för erhållande av statsbidrag till byggnadsarbeten gäller, såsom förut nämnts, att Kungl. Maj:t lämnat tillstånd till byggnadsföretagets utförande. Ovannämnda högsta kostnadssumma fastställes i samband med byggnadstillståndets meddelande. Byggnadsbidraget beräknas därefter å det belopp (bidragsunderlaget), som motsvarar de styrkta kostnaderna för byggnadsföretaget, i den mån dessa icke överstiga den

högsta kostnadssumman, samt äro av beskaffenhet att kunna inräknas i denna summa.

Byggnadsbidraget utgår med tre fjärdedelar av bidragsunderlaget, därest detta överstiger femtusen kronor, samt eljest med hälften av bidragsunderlaget. Ifrågavarande byggnadsbidrag utbetalas dock till skoldistriktet först, sedan byggnadsarbetena blivit i vederbörlig ordning avsynade och godkända. Det slutliga beslutet om bestämmandet av bidragsunderlaget samt byggnadsbidragets belopp och ordningen för dess utbetalande har vederbörande länsstyrelse att meddela i samband med att länsstyrelsen på grundval av verkställd syneförrättning fattar beslut om byggnadsarbetenas godkännande.

I detta sammanhang avse de sakkunniga att till närmare behandling upptaga spörsmålet om statsbidragsberäkningen. Till frågan om ordningen för statsbidragens utbetalande återkomma de sakkunniga i ett senare avsnitt.

Tidigare ändringsförslag.

Folkskolans besparingssakkunniga sökte i sin ovannämnda utredning närmare bedöma, huruvida verkningarna av det nuvarande bidragssystemet vore sådana, att i vissa avseenden ändrade grunder för byggnadsbidragets utgående kunde vara av förhållandena påkallade. I detta syfte verkställde besparingssakkunniga vissa undersökningar rörande ett antal byggnadsföretag i olika delar av landet, till vilkas utförande Kungl. Maj:t lämnat tillstånd. Resultaten av dessa undersökningar, vilka besparingssakkunniga redovisade i vissa i deras betänkande intagna tablåer, föranledde dem att framlägga ett förslag till ett helt ändrat statsbidragssystem på ifrågavarande område.

Besparingssakkunniga påtalade främst den olikhet, som beträffande de undersökta byggnadsföretagen gjorde sig gällande i fråga om byggnadsbidragets storlek per undervisningslokal. De framhöllo därvid såsom självfallet, att kostnaderna i det hela och därmed även per rumsenhet bleve olika allt efter de på skilda orter rådande prisförhållandena beträffande materialier, arbetslöner och dylikt, vilka förhållanden komme till uttryck i de beträffande varje företag uppgivna kubikpriserna. Av betydelse vore även, om byggnaderna uppförts av trä eller sten. I en del fall kunde olikheten i kostnaderna bero på särskilda prispåverkande omständigheter. Sålunda kunde kostnadsberäkningarna ha upprättats vid skilda tillfällen med olika prislägen å byggnadsmaterialier. Byggnadsplatsens beskaffenhet och andra liknande faktorer hade också kunnat inverka på byggnadskostnaderna. Det vore dock, enligt besparingssakkunnigas mening, tydligt, att de berörda förhållandena icke enbart kunnat åstadkomma den skillnad i kostnaderna per rumsenhet, som uppgifterna i tablåerna utvisade. Besparingssakkunniga

framhöllo, att de närmast varit böjda att antaga, att den sålunda påvisade olikheten beträffande kostnaderna skulle framträda huvudsakligen vid en jämförelse mellan större och mindre skolanläggningar, där en sådan olikhet kunde vara i viss mån förklarlig. Så vore dock ingalunda fallet. Av uppgifterna i tablåerna framginge nämligen, att liknande ojämnhet beträffande bidragsbeloppets storlek i vissa fall gjorde sig gällande även vid en jämförelse mellan skolanläggningar av i huvudsak samma storleksordning och utan större olikhet i fråga om kubikpriset.

Även andra förhållanden inverkade emellertid på byggnadskostnaderna, däribland de olika byggnadsföretagens mer eller mindre ekonomiska planläggning och kanske i än högre grad olikheten i fråga om byggnadsstandarden. Härom ha besparingssakkunniga vidare anfört följande.

»Vad beträffar skolbyggnadernas planläggning har självfallet den frågan ägnats icke ringa uppmärksamhet vid den sakkunniga granskning av ritningarna, som i vederbörlig ordning blivit verkställd. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, har också i icke så få fall skolöverstyrelsens byggnadssakkunniga biträde antingen, då så låtit sig göra och fråga varit om mindre omfattande ändringar, omarbetat ritningsförslagen, eller ock lämnat erforderliga anvisningar för upprättandet av mera ekonomiska byggnadsförslag. Det är dock uppenbart att detta granskningsarbete ej kunnat hindra, att byggnadsföretag kommit till utförande, vilka i vissa avseenden varit mindre väl ekonomiskt planlagda.

Liknande förfaringssätt torde hava tillämpats vid granskningen beträffande skolbyggnadens och de olika lokalernas och utrustningens standard. Detta oaktat har det synbarligen ej kunnat undvikas, att de olika byggnadsföretagen sinsemellan uppvisa en avsevärd kvalitetsskillnad. Avgörande härvid torde hava varit de anspråk på högre eller lägre byggnadsstandard, som vid förslagens upprättande blivit uppställda. Det är därför helt naturligt, att — såsom riksdagens revisorer framhållit — de ekonomiskt mera bärkraftiga skoldistrikten erhållit byggnadsbidrag med proportionsvis högre belopp än mindre välsituerade skoldistrikt. Då de större skoldistrikten i allmänhet kunna hänföras till den förstnämnda kategorien, och då de mera omfattande byggnadsföretagen kommit till utförande i dessa skoldistrikt, har det följaktligen i regel blivit så, att ovan nämnda kvalitetsskillnad framför allt kommer till synes vid en jämförelse mellan större och mindre skolanläggningar. I och för sig är väl detta ej särskilt anmärkningsvärt. Ett dylikt förhållande torde sannolikt göra sig gällande i fråga om byggnadsföretag även på andra områden.»

Besparingssakkunniga ha ansett sig böra starkt ifrågasätta, om staten även i fortsättningen bör i hittills tillämpad utsträckning lämna bidrag till kostnaderna för en dylik kvalitetsskillnad. Riktigare syntes vara, att bidrag av statsmedel utginge till bestridande av kostnaderna för uppförande av skolbyggnader med en ur ekonomiska och pedagogiska synpunkter lämplig och tillfredsställande byggnadsstandard med hänsynstagande till de av ortsförhållandena betingade byggnadskostnaderna. Det syntes rimligt, att skoldistrikt, som gjorde anspråk på en högre byggnadsstandard, själva finge

bestrida de på grund härav förhöjda kostnaderna. En dylik standardisering skulle åstadkomma en utjämning av byggnadskostnaderna och på samma gång medföra icke obetydliga besparingar för statsverket och sannolikt även för skoldistrikten.

Besparingssakkunniga ansågo emellertid, att, så länge statens bidrag utginge med viss procent av byggnadskostnaderna, stora svårigheter skulle möta för genomförandet av besparingsåtgärder i här berörda avseenden. Härom anföra besparingssakkunniga bland annat följande.

»Även om större eller mindre avdrag göras å de beräknade totalkostnaderna för byggnadsföretaget och sålunda en högsta kostnadssumma fastställes, förhåller det sig dock med nuvarande bidragssystem så, att en viss relation finnes mellan totalkostnaderna och byggnadsbidraget. Det är därför förklarligt, att skoldistrikten icke finna anledning föreligga att alltför mycket begränsa utgifterna utan i stället önska giva byggnadsföretagen en så hög standard som möjligt. Självfallet blir det i regel de större och ekonomiskt mera välsituerade skoldistrikten, för vilka de egna kostnaderna spela en relativt underordnad roll, som ställa de högsta anspråken på lokalernas standard. Därav följer också, såsom redan framhållits, att dessa skoldistrikt för sina större skolanläggningar erhålla byggnadsbidrag med proportionsvis högre belopp än mindre och i allmänhet ekonomiskt svagare skoldistrikt.»

På grundvalen av det sålunda och i övrigt anförda ha besparingssakkunniga härefter framlagt ett förslag till ändringar i det nu gällande statsbidragssystemet på området. Inledningsvis ha de därvid framhållit, såsom önskvärt, att systemet kunde bereda kommunerna en effektiv hjälp till bestridande av byggnadskostnaderna, att det verkade i möjligaste mån rättvist och att det bleve enkelt i tillämpningen. Dessa krav hade ursprungligen uppställts av 1934 års folkskolesakkunniga. Besparingssakkunniga framhöllo härefter, att med bibehållande av det nuvarande statsbidragssystemet besparingar kunde vinnas antingen genom en sänkning av bidragsprocenten eller genom maximering i någon form av statsbidragets storlek. Härom anförde besparingssakkunniga följande.

»Dylik maximering kunde tänkas ske på sådant sätt, att bidraget till en skolanläggning utginge med ett fixerat högsta belopp — 1921 års sakkunniga föreslogo, att statsbidrag ej finge utgå med högre belopp än 200 000 kronor — eller ock så, att ett högsta bidragsbelopp för varje undervisningslokal fastställdes. Genom vidtagande av här berörda åtgärder skulle otvivelaktigt statsverkets utgifter för ändamålet begränsas. Sannolikt komme desamma även att främja kommunernas sparsamhetsintresse. En sänkning av bidragsprocenten skulle emellertid hårt drabba de ekonomiskt mindre bärkraftiga kommunerna och kan därför icke anses tillrådlig. Ett maximeringsförfarande i enlighet med vad här antytts skulle visserligen medföra en begränsning av statsbidragsbeloppen i de fall, då detta av olika skäl kunde anses vara motiverat, men detta komme att verka alltför schablonmässigt för att kunna anses fylla kravet på en rättvis fördelningsgrund.»

Besparingssakkunniga ansågo sig av angivna skäl icke kunna förorda vidtagande av åtgärder av ovan berörda art. Efter olika överväganden ha de i stället kommit till den uppfattningen, att ett bidragssystem, som skulle kunna lämna ur anförda synpunkter tillfredsställande resultat, icke kunde grundas på den nu tillämpade huvudprincipen med procentuell beräkning av bidragets storlek. Då det sedan gällt att finna en annan beräkningsgrund ha besparingssakkunniga funnit sig böra undersöka, huruvida icke bidraget lämpligen kunde utgå med visst belopp för varje i en skolanläggning ingående undervisningslokal, vartill skulle komma vissa belopp för utgifterna för ritningar, arbetsledning och kontroll. Dessa undersökningar ha givit till resultat, att besparingssakkunniga ansett sig böra förorda ett på denna princip grundat statsbidragssystem.

Det bidragssystem, som av besparingssakkunniga sålunda förordats, har, anföra de, utformats så, att statsbidrag komme att utgå till bestridande av i stort sett samtliga de kostnader, till vilka bidrag nu kunde beviljas. Beträffande systemets allmänna principer ha besparingssakkunniga uttalat följande.

»Såsom förut antytts utgå de sakkunniga från den grundprincipen, att statsbidraget — utom i vissa undantagsfall — skall utgå med ett visst fastställt belopp för varje i en skolanläggning ingående ny undervisningslokal, som i varje särskilt fall befinnes vara för skolväsendets ändamålsenliga ordnande erforderlig. Vid fastställandet av bidragets storlek tages hänsyn jämväl till kostnaderna för med dessa lokaler normalt förenade biutrymmen, såsom kapprum och materielrum, trappor, värmeanläggningar och dylikt ävensom toalettanordningar. Särskilda bidrag till täckande av dessa kostnader skola alltså ej utgå. Beträffande gymnastiksalar samt lokaler för slöjd och hushållsgöromål beräknas bidraget till sådant belopp, att i detta ingår även bidrag till kostnaderna för anskaffande av den första uppsättningen för dessa lokaler erforderliga inventarier och erforderliga biutrymmen liksom, i fråga om gymnastiksalar, för duschanordningar, torkrum och dylikt. Man torde kunna utgå från, att i de fall, då äldre inventarier finnas, dessa äro så förslitna, att de icke lämpligen böra eller kunna överföras till de nya lokalerna. De torde icke heller kunna åsättas något högre värde, varför de avdrag, som möjligen kunde ifrågakomma, bleve helt obetydliga.»

I fråga om byggnadsföretag, vilka icke avse nybyggnad av skollokaler utan endast mera omfattande ändringsarbeten å befintliga undervisningslokaler (jfr ovan), ha besparingssakkunniga emellertid måst förorda särskilda bestämmelser. Då genom dessa byggnadsarbeten inga nya lokaler vinnas, kan bidrag till kostnaderna icke beräknas med visst belopp per undervisningslokal. Besparingssakkunniga ha därför ansett sig böra förorda, att bidrag i stället skall utgå med viss del av de styrkta verkliga kostnaderna, dock med en för alla sådana byggnadsföretag gällande generell begränsning av bidragets storlek.

En betydelsefull omständighet, då det gäller att enligt den av besparingssakkunniga förordade principen beräkna bidragsbeloppets storlek för varje undervisningslokal, är de på olika orter skiftande byggnadskostnaderna. Härom ha besparingssakkunniga anfört följande.

»En faktor, till vilken hänsyn måste tagas vid fastställandet av byggnadsbidragens storlek, är byggnadskostnaderna på den ort, där byggnadsföretaget skall utföras. Dessa kostnader variera högst betydligt. De av skoldistrikten i ansökningarna om byggnadsbidrag angivna kubikprisen torde avspegla detta förhållande. Av de i tablå 3 lämnade uppgifterna framgår, att beträffande de i nämnda tablå upptagna byggnadsföretagen kubikprisen växlat mellan lägst 20 och högst 62 kronor, alltså en skillnad i kubikpris av icke mindre än 42 kronor. Det är uppenbart, att fastställandet av bidragsbeloppens storlek måste ske med hänsynstagande till de å skilda orter starkt växlande byggnadskostnaderna. I viss mån kunde väl härvid den för vissa andra syften tillkomna ortsgrupperingen vara vägledande. Då emellertid byggnadskostnaderna röna inflytande av icke blott de faktorer, som äro avgörande för en orts placering i en viss ortsgrupp, utan till viss del även av andra mera speciella förhållanden, såsom tillgången till olika byggnadsmaterialier och därav följande prisfluktuationer, transportförhållanden, tomtens läge och beskaffenhet m. m. synes den allmänna ortsgrupperingen icke kunna läggas till grund för en gradering av byggnadsbidragen. Byggnadsbidraget bör i stället göras beroende av de byggnadskostnader och ur dem härledda kubikpris, som för varje byggnadsföretag fastställas som skäliga. Detta är i stort sett samma princip, som nu vinner tillämpning. Vid fastställandet av den högsta kostnadssumma, varå statsbidrag må beräknas, torde nämligen skäligheten av det uppgivna kubikpriset hava prövats. I en del fall lär också kostnadssummans storlek rönt inverkan av huru denna prövning utfallit.»

Efter ingående överväganden ha besparingssakkunniga härefter föreslagit en skala beträffande ifrågavarande statsbidrag, som för klassrum innebär, att statsbidraget vid ett kubikpris av upp till 26 kronor 25 öre skulle utgöra 7 000 kronor för varje sådant rum för att därefter successivt stiga, så att bidraget vid ett kubikpris av 48 kronor 76 öre och däröver skulle utgå med 14 000 kronor. Särskilda bidragsbelopp, olika för olika kubikpris, föreslogos jämväl för gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök. Ytterligare skulle efter prövning i varje särskilt fall byggnadsbidrag kunna utgå för samlingssal, som är inrymd i skolanläggning, avsedd för skola med i regel minst två respektive tre och fyra parallellavdelningar, med högst 20 000 respektive 35 000 och 50 000 kronor, oberoende av kubikpriset, samt för frukostrum med högst 5 000 kronor och för barnbespisningslokal med högst 10 000 kronor, likaledes oberoende av kubikpriset.

Under framhållande av att kubikprisen sålunda i viss mån bleve avgörande för bidragsbeloppens storlek, förordade besparingssakkunniga, att vederbörande länsarkitekt, som förutsattes äga en ingående kännedom om de på varje ort rådande byggnadsförhållandena, skulle ha att avge yttrande

över till länsstyrelsen inkommet skolbyggnadsärende i vad avser skäligheten av det kubikpris, som lagts till grund för beräkning av byggnadsbidraget.

I syfte att ge de ekonomiskt minst bärkraftiga kommunerna ett särskilt stöd föreslogo besparingssakkunniga i detta sammanhang vidare, att det av dem förordade bidragssystemet kompletterades med en bestämmelse, att åt skoldistrikt beviljat statsbidrag finge, efter prövning i varje särskilt fall, utanordnas antingen i dess helhet eller med en större eller mindre del därav, så snart byggnadsarbetena blivit i vederbörlig ordning avsynade och godkända, dock endast i det fall, att det kommunala medelskattetrycket, beräknat för senaste femårsperiod, uppgått till lägst 20 kronor för inkomsthundra och att antalet skattekronor under samma tidsperiod uppgått till i medeltal högst tre per invånare.

Besparingssakkunniga ha i detta sammanhang vidare framhållit, att det sålunda förordade statsbidragssystemet syntes komma att i hög grad verka utjämnande i fråga om skolbyggnadernas standard. Ett skoldistrikt kunde nämligen med tillämpning av de föreslagna bestämmelserna icke få eventuella anspråk på en högre standard tillgodosedda med bidrag av statsmedel. Däremot kunde det tänkas, att, då skoldistrikten erhölle ett för varje bidragsberättigat utrymme bestämt belopp, det i något fall kunde inträffa, att ett skoldistrikt kunde finna det med sina egna ekonomiska intressen förenligt att giva byggnaden en alltför låg standard. Besparingssakkunniga ha emellertid gentemot detta erinrat om att skoldistriktens ansökningar om byggnadsbidrag skulle åtföljas av bland annat ritningar och arbetsbeskrivningar, vilka skulle underkastas sakkunnig granskning. Härvid komme sålunda att prövas, huruvida skolbyggnad, för vilken bidrag söktes, vore av den standard, som ansåges böra upprätthållas.

Yttranden över besparingssakkunnigas förslag ha avgivits av ett stort antal myndigheter m. fl. Det är icke möjligt för de sakkunniga att i detta sammanhang lämna en redogörelse ens i sammanfattning för de meningar och synpunkter, som framkommit i samtliga dessa yttranden. Det bör dock framhållas, att besparingssakkunnigas kritik av det nuvarande bidragssystemet och synpunkter i övrigt samt därav föranledda förslag i stor utsträckning principiellt biträtts i yttrandena. Många företrädare för andra uppfattningar finnas dock. Folkskolesakkunniga inskränka sig till att i det följande beröra endast ett par yttranden och hänvisa i övrigt till handlingarna.

Socialstyrelsen har uttalat, att den ansåge den föreslagna beräkningsmetoden för utmätande av statsbidrag vara teoretiskt riktig, men ifrågasätter, om förslaget i sin praktiska tillämpning medgåve ett undanröjande av olägenheterna med det gällande systemet. Styrelsen har särskilt påpekat, att själva begreppet kubikpris, sådant det komme till användning i det före-

liggande betänkandet, syntes lida av en anmärkningsvärd oklarhet. En förutsättning för ett gott resultat av den föreslagna metoden måste nämligen vara, att kubikpriset för orter med olika byggnadskostnader icke inkluderade variationer i standarden. Eljest kunde ju bakom ett och samma kubikpris för olika orter dölja sig kanske betydande variationer i standarden, vilka utjämnades av olikheten i byggnadskostnaderna. I själva verket stode och fölle besparingssakkunnigas förslag med frågan om möjligheten att ange olika orters kubikpris för en och samma standard. På denna väsentliga punkt hade besparingssakkunniga icke lämnat något besked.

En omfattande granskning av besparingssakkunnigas förslag har företagits av *skolöverstyrelsen,* som därvid inledningsvis ingått i en kritisk undersökning av de i samma sakkunnigas omförmälda tablåer lämnade kostnadsuppgifterna. Överstyrelsen har härom anfört bland annat följande. Det nu gällande statsbidragssystemet vore utan tvivel behäftat med vissa brister. Det hade sålunda icke varit möjligt att med tillämpning av de givna författningsbestämmelserna uppnå full likformighet vid utmätandet av bidragsbeloppens storlek. Att divergenserna skulle vara så stora, som besparingssakkunnigas tablåer utvisade, förefölle dock svårförståeligt på grund av de snäva gränser, överstyrelsen uppdragit beträffande lokalernas antal, storlek (planekonomi) och standard. En annan beräkningsgrund för bedömande av rättvisan i det tillämpade bidragssystemet gåve i nu förevarande avseenden ett annat resultat. Kostnaderna för skolväsendet vore i första hand beroende på det antal barn, som undervisades. De undersökningar, som gjorts beträffande relationen mellan barnantal och totalkostnad, hade givit vid handen, att kostnaden per elev i allmänhet blivit omkring 1 500 kronor, oberoende av kubikpriset. Detta förhållande hade sin grund däri, att ju mera tättbebyggda orterna vore, desto större bleve skolanläggningarna. Då klasserna i dessa skolanläggningar i allmänhet vore fullbesatta, erhölles viss kompensation för den i de större samhällena högre byggnadskostnaden.

Besparingssakkunnigas förslag till ändrade statsbidragsgrunder hade, framhåller skolöverstyrelsen vidare, framlagts i syfte att åstadkomma åtgärder för minskning i statens utgifter för folkskolebyggnader. Det förefölle emellertid, som borde vid åtgörandena i besparingssyfte ses till, att besparingar vunnes i både kommunernas och statens utgifter. Besparingssakkunnigas förslag syntes i huvudsak innebära en överflyttning på kommunerna av vissa kostnader, som nu bestredes av staten. Besparingar för kommunernas del torde med tillämpning av förslaget kunna vinnas endast genom inskränkning i byggnadsverksamheten och genom en sänkning av standarden. Sådana besparingar syntes kunna vinnas på enklare sätt än som föreslagits. Vidare ansåge överstyrelsen, att förslaget om att för olika grupper av undervisningslokaler skulle utgå bestämda bidragsbelopp, vilka växt-

lade efter kubikpriset, vid tillämpningen komme att i många fall ställa även mindre väl situerade kommuner i ett alltför ogynnsamt läge. Överstyrelsen ansåge sig därför icke kunna i princip ansluta sig till besparingssakkunnigas förslag till ändrade statsbidragsgrunder.

Till stöd för sitt avstyrkande har skolöverstyrelsen i fortsättningen av sitt utlåtande framhållit många skilda synpunkter, av vilka i detta sammanhang följande torde böra särskilt beaktas. I övrigt torde få hänvisas till utlåtandet.

Statsbidrag skulle enligt förslaget utgå med samma belopp oavsett klassrummens storleksordning. Byggnadsbidraget till en skola, innehållande endast småskolesalar, bleve därför avsevärt större i förhållande till byggnadskostnaderna, än om skolan innehölle endast folkskolesalar. Detta utvisade, att principen med standardiserade statsbidragsbelopp i realiteten vore mindre smidig än principen med statsbidrag efter de verkliga kostnaderna. Samma reflexion måste göras beträffande likställigheten av kostnaderna för klassrum och specialrum. Med hänsyn till inredningen i naturkunnighetsrum och laboratorier bleve dessa utrymmen givetvis avsevärt mycket dyrare än klassrum.

Till en del större skolanläggningar hade hittills beviljats statsbidrag för lärar-, expeditions-, biblioteks- och kollegierum. Utrymmen för dylika och andra ändamål vore i stora skolbyggnader oundgängligen nödvändiga. Det föreslagna statsbidragssystemet medgåve icke en anpassning efter dessa behov utan vederbörande kommuner bleve nödsakade att själva helt bestrida de därmed förenade kostnaderna. Särskilt vore av olika skäl lärarrum behövliga.

Besparingssakkunnigas förslag om att bidrag till kostnaderna för ritningar och kontroll skulle utgå med högst 5 procent av det fastställda bidragsbeloppet kunde överstyrelsen icke biträda. En sådan bestämmelse skulle nämligen med all sannolikhet leda därtill, att skoldistrikten i ännu större omfattning än nu vore fallet komme att för ritningars uppgörande anlita för detta ändamål icke tillräckligt kvalificerade personer. Bidraget härför borde för den skull alltfort beräknas på samma sätt som för närvarande.

Skolöverstyrelsen ansåge sig icke heller kunna biträda besparingssakkunnigas förslag i fråga om kubikmeterpris och intervaller. Härom anför överstyrelsen bland annat.

En tillämpning av besparingssakkunnigas förslag om ändrade grunder för statsbidrag syntes komma att medföra verkningar av mindre tillfredsställande beskaffenhet. De beräkningar, som verkställts rörande storleken av besparingarna, vore grundade på så många obestämda faktorer, att det ingalunda kunde anses säkert, att en besparing av omkring 15 procent i statsverkets nuvarande utgifter för detta ändamål kunde komma att upp-

nås. Därjämte vunnes icke en besparing för det allmänna utan i stort sett endast att kommunerna finge ikläda sig ökade kostnader i ungefär motsvarande grad som statens utgifter minskades. Det förefölle icke heller som om besparingssakkunnigas antagande, att nedsättningen av bidragsbeloppen skulle komma att till en mera väsentlig del drabba de större och ekonomiskt sett mera bärkraftiga kommunerna, skulle motsvaras av de verkliga förhållandena. Verkningarna i detta avseende syntes komma att bli ganska ojämna.

Beträffande graderingen av kubikmeterprisen framhöll skolöverstyrelsen, att det under en lång tid framåt icke bleve möjligt uppföra byggnader för så låga kubikpris som 25 à 30 kronor. Beträffande den högsta gränsen anfördes, att för kommuner, som befunne sig i hög dyrortsgrupp — och dit hörde icke endast de stora och ekonomiskt bärkraftiga stadskommunerna utan många ekonomiskt svaga landskommuner — komme denna begränsning att betyda en avsevärd minskning av bidragsbeloppen i jämförelse med nuvarande förhållanden.

I fråga om de av besparingssakkunniga föreslagna statsbidragsbeloppen för varje bidragsberättigad lokal har skolöverstyrelsen vidare anfört bland annat följande. Enligt inom överstyrelsen verkställda undersökningar torde även ekonomiskt mindre bärkraftiga kommuner komma att med besparingssakkunnigas statsbidragssystem få vidkännas reduceringar i hittills utgående bidrag, som i vissa fall bleve rätt betydande. En genomsnittlig sänkning av mellan 10 och 20 procent av statsbidragets storlek syntes sålunda komma att äga rum i fråga om byggnader för skolor, anordnade enligt första B-formen och A-form. Även beträffande skolor enligt andra B-formen syntes i många fall en sänkning av statsbidraget bli följden. Till belysande av nämnda förhållanden har skolöverstyrelsen på grundval av inom överstyrelsen uppgjorda ritningar utarbetat och i utlåtandet framlagt ett stort antal exempel, till vilka de sakkunniga hänvisa.

Överstyrelsen har emellertid i detta sammanhang ytterligare framhållit, att anledningen till att statsbidraget till B1- och A-skolor syntes komma att minska enligt besparingssakkunnigas förslag vore, att för dessa skolor funnes ett oavvisligt krav på vissa biutrymmen, som måste öka byggnadskostnaderna. Vidare vore bidragsbeloppen för vissa lokaler, exempelvis för gymnastiksalar med större mått, för lågt beräknade.

Någon utjämning av skolbyggnadernas standard, om man därmed menade materialvalet, erhölles icke med tillämpning av besparingssakkunnigas förslag, medan däremot en allt för stark begränsning eller ett slopande av för skolans verksamhet erforderliga utrymmen med säkerhet kunde förutses. Tillika ansåge överstyrelsen det vara ett krav, som ej borde eftersättas, att staten lämnade bidrag endast till byggnader av god kvalitet, vilket krav

icke borde likställas med fordran på hög standard. Det av besparingssakkunniga föreslagna systemet komme enligt överstyrelsens mening sannolikt att medföra en kvalitetssänkning utan att därmed bidraga till en utjämning av byggnadsstandarden.

I anledning av remiss har *kommunalskatteberedningen* — som enligt sitt uppdrag haft att överväga bland annat frågan om samhällsuppgifternas fördelning mellan stat och kommun — avgivit särskilt yttrande över besparingssakkunnigas ifrågavarande förslag. Sedermera har beredningen ånyo upptagit hithörande spörsmål i sitt tidigare omnämnda betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m., del III, den kommunala skatteutjämningen.

Följande av kommunalskatteberedningen uttalade synpunkter och förslag torde böra i detta sammanhang återges.

Beredningen har framhållit, att folkskoleväsendet borde räknas till de statliga samhällsuppgifterna, varför skoldistriktens belastning med en betydande andel i kostnaderna för undervisningslokaler framstode som mindre önskvärd. På grund av skatteunderlagets växlingar belastades skoldistrikten dessutom mycket ojämnt av den på dem vilande, proportionellt lika andelen i byggnadskostnaderna. Såsom en teoretiskt riktig lösning av frågan ansåge beredningen, att staten borde helt påtaga sig kostnaderna för skolbyggena. Av olika skäl ansåge beredningen dock, att en sådan lösning kunde giva anledning till vissa betänkligheter. Med hänsyn härtill hade beredningen ej varit beredd att föreslå statsbidrag, motsvarande hela den erforderliga byggnadskostnaden. I detta läge hade beredningen ansett angeläget att för skoldistriktens del åstadkomma en rättvis och jämn belastning av ifrågavarande kostnader. Det framstode då för beredningen såsom önskvärt att kunna avväga bidragen med hänsyn till skoldistriktens objektiva förutsättningar för att anskaffa behövliga undervisningslokaler till en någorlunda normal kostnad per invånare. Härvid borde beaktas sådana faktorer såsom barnantalet, skoldistriktens utsträckning, dyrhetsförhållanden m. fl. Beredningen hade dock icke ansett sig kunna framlägga något förslag i detta avseende utan hade förordat, att denna fråga gjordes till föremål för undersökning genom vederbörande myndigheter. Av särskild vikt för skoldistriktens likställande vore emellertid, att statsbidragen graderades i förhållande till skoldistriktens skatteunderlag. Vid en sådan gradering hade det synts beredningen lämpligt att, i anslutning till vad som nu gällde, utgå från att bidragen till skoldistrikt med normalt skatteunderlag skulle motsvara 75 procent av de erforderliga byggnadskostnaderna. Med normalskatteunderlag hade beredningen därvid menat 10 skattekronor per invånare. Beredningens förslag innebär den procentuella fördelning av byggnadskostnaderna mellan stat och kommun, som framgår av följande tablå.

Skattekronor per invånare	Statsbidrag %	Kommunens andel %
0	100.0	—
1	97.5	2.5
2	95.0	5.0
4	90.0	10.0
6	85.0	15.0
8	80.0	20.0
10	75.0	25.0
15	62.5	37.5
20	50.0	50.0
30	25.0	75.0
40	—	100.0

Beredningen har emellertid framhållit att, då statsbidragen icke skulle utbetalas omedelbart utan under loppet av 25 år, de kostnadsandelar, som i realiteten vilade å skoldistrikten, bleve större än de ovan uppgivna. Vid ett skatteunderlag av 10 skattekronor bleve deras andel betydligt större än 25 procent.

De sakkunniga.

1. Allmänna synpunkter.

Alltjämt böra enligt de sakkunnigas mening de redan av 1934 års folkskolesakkunniga uppställda kraven i fråga om statsbidragssystemets beskaffenhet upprätthållas. Ett statsbidragssystem på ifrågavarande område bör sålunda vara ägnat att bereda kommunerna *effektiv hjälp* till bestridande av skolbyggnadskostnaderna, det bör verka i möjligaste mån *rättvist* och det bör vara *enkelt i tillämpningen*. Erfarenheten har emellertid, såsom besparingssakkunniga på sin tid framhöllo, givit vid handen, att de angivna kraven icke alltid eller i alla avseenden kunnat förverkligas. Även om den under årens lopp framkomna kritiken i mångt och mycket varit överdriven och oberättigad samt föranledd av bristande förståelse för av speciella förhållanden betingade svårigheter, ha utan tvivel vägande anmärkningar kunnat riktas mot de nuvarande statsbidragsbestämmelserna.

Det nu gällande statsbidragssystemet har ifråga om effektiviteten fyllt sin uppgift i så måtto, att åt kommunerna beretts en betydande lättnad i utgifterna för skolbyggnader. Vad tillämpningen av systemet beträffar, kan det givetvis icke ens efter de ändringar därutinnan, som genomförts på för-

slag av besparingssakkunniga, anses enkelt. De sakkunniga återkomma emellertid i det följande till frågan, i vilken mån det är möjligt att på detta område åstadkomma en statlig understödjande verksamhet, som kännetecknas av stor enkelhet i tillämpningen.

I detta sammanhang framstår emellertid kravet på en rättvis fördelningsgrund av statsbidragen såsom det mest betydelsefulla. Härom anförde 1934 års folkskolesakkunniga, att det syntes vara ett rättvist krav, att statens övertagande av en del av kostnaderna för skolbyggen skedde på ett sådant sätt, att utgifterna, i vad de kvarstannade å kommunerna, kunde uttagas av de skattskyldiga efter en och samma för hela riket gällande utdebiteringsprocent. Att nå fram härtill syntes dock ej praktiskt möjligt. Statsbidraget kunde ock avpassas efter varje kommuns prestationsförmåga. Det vore emellertid en ytterst vansklig sak att finna en för alla fall praktiskt användbar, enkel metod att på ett riktigt sätt utmäta ett efter en sådan regel utgående bidrag. Nämnda sakkunniga ansågo sig därför icke i dåvarande sammanhang kunna framlägga något förslag till gradering av statsbidragen till nya skolbyggnader med hänsyn till kommunernas olika ekonomiska bärkraft.

På grundvalen av de erfarenheter på hithörande område, som vunnits sedan nyssnämnda sakkunniga ägnade frågan sin uppmärksamhet, finna sig 1945 års folkskolesakkunniga böra upptaga detta spörsmål till ny prövning. För sin del anse nämligen de sakkunniga utomordentligt betydelsefullt ur rättvisesynpunkt och i enstaka fall jämväl med hänsyn till en kommuns möjlighet att över huvud få till stånd en behövlig nybyggnad av skola, att på ett eller annat sätt statsbidragen för ifrågavarande ändamål avvägas efter bidragsbehovet. Det kan icke anses rättvist, att till ett skolbygge i en kommun med svagt ekonomiskt underlag utgår statsbidrag med samma belopp som till ett likadant bygge i en ekonomiskt bärkraftig kommun.

Det måste emellertid uppmärksammas, att graden av en kommuns ekonomiska bärkraft icke kan tillförlitligt anges med ett enkelt tal, som utan vidare kan sättas i relation till motsvarande tal i andra kommuner. Den ekonomiska bärkraften är nämligen avhängig av flera skilda faktorer. En dylik faktor är skatteunderlaget, d. v. s. antalet skattekronor. Detta tal är emellertid icke ensamt ett exakt uttryck för bärkraften. Talets relativa innebörd växlar nämligen med hänsyn till antalet invånare, prisförhållanden och dylikt. En annan faktor utgör skattetrycket, d. v. s. den kommunala uttaxeringen. Ej heller detta ger ensamt ett tillförlitligt uttryck för den ekonomiska bärkraften. Uttaxeringen kan sålunda växla på grund av tillfälliga förhållanden och med hänsyn till den allmänna utgiftspolitiken i kommunen. Framförallt är den dock direkt influerad av andra faktorer, såsom skatteunderlagets storlek, kommunens allmänna ekonomiska ställning i övrigt samt kommunens ekonomiska och geografiska struktur.

En uppskattning av en kommuns ekonomiska bärkraft i förhållande till andra kommuners kan därför endast ske, om ett fritt bedömande tillåtes av värdet i det enskilda fallet av samtliga de faktorer, som inverka på frågan. En kommuns relativa ekonomiska bärkraft kan sålunda icke mätas genom ett enbart matematiskt förfarande. En materiell avvägning av olika omständigheter emot varandra och ett skälighetsbedömande äro ofrånkomliga.

Förutsättningen för att ifrågavarande statsbidrag skola kunna graderas efter kommunernas relativa statsbidragsbehov är alltså, att vid bidragens utmätande hänsyn i varje särskilt fall kan tagas till de faktorer, vilka äro uttryck för kommunens ekonomiska bärkraft.

En gradering av statsbidraget efter bidragsbehovet är emellertid endast *en* sida av frågan om tillskapandet av en fullt rättvis fördelningsgrund. Lika viktigt som åstadkommandet av en dylik gradering är nämligen, att den byggnadskostnadssumma, varpå det graderade statsbidraget skall beräknas, är skälig och materiellt riktig.

Tillsammans utgöra nämnda två omständigheter den grund, på vilken ett statsbidragssystem på ifrågavarande område måste bygga för att verka rättvist kommunerna emellan.

Med denna utgångspunkt vilja de sakkunniga i det närmast följande något beröra vissa sidor av det nuvarande samt de av besparingssakkunniga och kommunalskatteberedningen föreslagna statsbidragssystemen.

Enligt de nu gällande bestämmelserna utgår statsbidrag med en viss för alla byggnadsföretag lika procent av de verkliga byggnadskostnaderna för statsbidragsberättigade utrymmen. Vid statsbidragsberäkningen tages sålunda ingen som helst hänsyn till kommunens ekonomiska förhållanden. Detta innebär givetvis en enkel och praktiskt användbar metod men överensstämmer ej med de angivna kraven för en rättvis fördelningsgrund. En förklaring till denna brist torde vara att söka däri att, när 1934 års folkskolesakkunniga på sin tid framlade sitt förslag, varje erfarenhet saknades om de verkningar ur statsfinansiella och andra synpunkter, som en statsbidragstilldelning på detta område skulle få. Vid sådant förhållande synes det naturligt, att de sakkunniga tvekade att än ytterligare komplicera problemet med ett graderingsförfarande efter bidragsbehov m. m. Deras förslag innebar emellertid en lämplig lösning i så måtto, att statsbidraget beräknades på grundvalen av de verkliga byggnadskostnaderna. I sistnämnda avseende står förslaget helt i överensstämmelse med de nuvarande folkskolesakkunnigas uppfattning. Vid statsbidragsutmätandet bör, såsom nämnts, avgörande vikt fästas vid två omständigheter, nämligen kommunens bidragsbehov och de skäliga kostnaderna för det aktuella byggnadsföretaget. Då bidragsbehovet givetvis måste underkastas materiell prövning med hänsyn till olika faktorer, böra även byggnadskostnaderna prövas på samma sätt.

Det vore icke logiskt, om i och för statsbidragsutmätningen byggnadskostnaderna beräknades formellt enligt ett på förhand fastställt schematiskt system samtidigt som kommunens bidragsbehov prövades i sak.

Besparingssakkunniga eftersträvade att skapa ett så mycket som möjligt schematiskt verkande statsbidragssystem. Statsbidrag skulle sålunda utgå med vissa bestämda belopp per undervisningslokal. Härigenom skulle statens utgifter för skolbyggnader minskas samt kommunernas intresse för en ekonomisk planlösning och standardbegränsning främjas. Av det ovan anförda framgår emellertid, att en schematisk statsbidragsberäkning är mindre väl förenlig med det uppställda målet att avpassa statsbidragen efter varje kommuns relativa bidragsbehov och de verkliga kostnaderna för det aktuella skolbyggnadsföretaget. För att närmare belysa detta erinra de sakkunniga om, att enligt besparingssakkunnigas förslag statsbidrag skall utgå med samma belopp oavsett storleken av klassrummen i en skolbyggnad. Om sålunda, såsom teoretiskt är möjligt, en nybyggnad av skola avses innehålla endast småskolesalar, blir därför statsbidraget relativt större, än om skolan skall innehålla endast folkskolesalar. Detta och andra exempel har skolöverstyrelsen i sitt utlåtande över sakkunnigförslaget ansett visa, att principen med standardiserade statsbidragsbelopp i realiteten är mindre smidig än principen med statsbidrag efter de verkliga kostnaderna. De sakkunniga finna sig i anslutning till det ovan anförda kunna instämma i att berörda förhållanden innebära en svaghet i systemet, även om denna svaghet framträder mera i undantagsfall. Måhända visar sig ojämnheten i besparingssakkunnigas statsbidragssystem än starkare i vissa fall vid tillbyggnad av en befintlig skolanläggning. Fråga kan då vara om att komplettera en med erforderliga administrations- och specialundervisningslokaler och tillräckliga biutrymmen utrustad skola med ytterligare ett antal vanliga klassrum. Även i detta fall bleve statsbidraget avsevärt större i förhållande till byggnadskostnaderna, än om nybyggnaden — såsom besparingssakkunniga vid sina beräkningar utgått ifrån — omfattat, förutom klassrummen, även andra i en skolanläggning normalt ingående lokaler och biutrymmen. Men fråga kan jämväl vara om komplettering av en befintlig skolanläggning, där tillräckligt antal användbara klassrum finnes, med exempelvis en ny toalettavdelning eller med utrymmen för bibliotek, expeditionslokaler m. m. Dylika fall förekomma icke så sällan i praktiken. Med de av besparingssakkunniga föreslagna bestämmelserna skulle icke något som helst statsbidrag kunna utgå till en sådan kompletteringsbyggnad. Visserligen är detta icke heller fallet enligt nu gällande statsbidragsbestämmelser. Folkskolesakkunniga anse emellertid att, om fullgoda skäl föreligga för en dylik tillbyggnad till en skolanläggning, statsbidrag också skall kunna utgå till kostnaderna därför, även om företaget ej innefattar samtidigt uppförande av klassrum eller andra sådana lokaler. Ett annat förhållande är, att den statliga prövningen

av dylika statsbidragsframställningar bör vara restriktiv. En ytterligare svaghet med detta schematiska statsbidragssystem synes ligga däri, att det ej är användbart, då fråga är om statsbidrag till ombyggnads- och restaureringsarbeten. Statsbidrag till kostnaderna härför kan nämligen icke beräknas med visst belopp per undervisningslokal; besparingssakkunniga ha därför förordat, att statsbidrag därtill i stället skall utgå med viss del av de styrkta verkliga kostnaderna, dock med viss generell begränsning. Därest detta förslag komme till genomförande, nödgades kommuner och statliga myndigheter samtidigt laborera med två olika statsbidragssystem på detta område. Folkskolesakkunniga finna detta icke helt tillfredsställande.

Vad härefter beträffar kommunalskatteberedningens förslag, syftar detta visserligen till en gradering av statsbidragen efter kommunernas bidragsbehov och kan i princip vinna tillämpning på såväl nuvarande som besparingssakkunnigas statsbidragssystem. Såsom tidigare nämnts, bygger emellertid skatteberedningen sin gradering enbart på antalet skattekronor i kommunen. Detta ger enligt folkskolesakkunnigas mening icke de anpassningsmöjligheter efter i varje särskilt fall föreliggande förhållanden, som de sakkunniga anse behövliga. I jämförelse med beredningens förslag innebära de sakkunnigas ovan angivna riktlinjer för graderingen större möjligheter till dylig anpassning. Om ett system tillskapas enligt dessa riktlinjer, torde den bästa effektiviteten och rättvisan gentemot kommunerna vinnas samtidigt som de statliga utgifterna för skolbyggnadsändamål hållas inom skäliga gränser.

Av det ovan anförda framgår, att vunna erfarenheter rörande de nuvarande statsbidragsbestämmelserna samt de av besparingssakkunniga och kommunalskatteberedningen förordade riktlinjerna och förslagen lämna värdefulla bidrag till ett vidare bedömande av ifrågavarande statsbidragsspörsmål. På grundval härav komma de sakkunniga i det följande att framlägga förslag till statsbidragsgrunder, vilka i viss mån innebära en kombination av gällande och i övrigt föreslagna bestämmelser.

2. Detaljförslag.

Med stöd av vad ovan anförts anse de sakkunniga sig böra förorda, att statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i fortsättningen beräknas enligt följande grunder.

Statsbidraget utgår alltjämt i förhållande till de *verkliga kostnaderna* för de bidragsberättigade lokalerna med biutrymmen. Bidragsbeloppet beräknas efter prövning i varje särskilt fall med hänsyn till byggnadskommunens

ekonomiska bärkraft. Det administrativa förfarandet i samband med statsbidragsberäkningen *förenklas* så mycket som möjligt med hänsyn till byggnadsärendenas art.

Beräknandet av byggnadskostnaderna. En fullständig kostnadsberäkning är nödvändig vare sig det nuvarande eller det av besparingssakkunniga förordade statsbidragssystemet väljes. En sådan kostnadskalkyl är påkallad även utan hänsyn till statsbidragsfrågan. Någon ändring i nu gällande föreskrift i detta avseende föreslås därför ej.

I det fall att det planerade skolbygget innehåller allenast statsbidragsberättigade utrymmen och anordningar, blir det kostnadsbelopp, som skall utgöra grundvalen för statsbidragsberäkningen, lika med kostnadsberäkningens slutsumma, under förutsättning att den granskande statsmyndigheten icke finner anledning till anmärkning med hänsyn till det planerade byggets ekonomiska planlösning eller standard eller andra omständigheter. Föreligga åter anmärkningar i sistnämnda avseenden, bör situationen bedömas efter förhållandena i varje särskilt fall. Äro anmärkningarna av den art, att ur allmän synpunkt byggnadsförslaget ej bör godtagas i förefintligt skick, böra erforderliga ändringar omedelbart vidtagas eller föreskrivas såsom förutsättning för statsbidrag; i kostnadskalkylen böra då jämväl motsvarande justeringar vidtagas. I många fall bedömes emellertid ett föreliggande byggnadsförslag så, att exempelvis standarden med hänsyn till utförande eller utrymmen visserligen anses hög men icke så hög, att kommunen ur allmän synpunkt bör tvingas att genomföra en sänkning. Den statliga kostnadsgranskningen bör därför främst inriktas på en prövning av skäligheten av de angivna byggnadskostnaderna med hänsyn till de krav, som normalt böra ställas på en skolbyggnad, avpassad efter de föreliggande förhållandena. Stor hänsyn synes därvid lämpligen böra fästas vid kubikpriset.

I många eller måhända flertalet fall avses ett skolbygge innehålla jämväl icke statsbidragsberättigade lokaler. I den hittillsvarande tillämpningen av nu gällande statsbidragssystem ha dessa fall mycket ofta berett svårigheter och vållat intressemotsättningar. För det framtida bedömandet av hithörande spörsmål vilja de sakkunniga framhålla följande — i stor utsträckning redan nu tillämpade — synpunkter. Innehåller ett skolbyggnadsförslag icke bidragsberättigat utrymme av den storlek och placering i byggnadskroppen, att, om utrymmet icke medtagits, byggnadsvolymen blivit mindre, bör givetvis i samband med statsbidragsberäkningen en reduktion ske, motsvarande volymökningen. Stundom förete emellertid byggnadsförslag utrymmen, särskilt i källarvåningarna, vilka icke lämpligen kunna utnyttjas såsom statsbidragsberättigade lokaler eller därtill hörande biutrymmen och äro av beskaffenhet att, även om de uteslutits, byggnadsvolymen

icke minskats. De kunna emellertid vara väl lämpade såsom lokaler för något annat ändamål, exempelvis för badstu, leklokaler eller annat liknande. I dessa fall anse de sakkunniga rimligt, att vid statsbidragsberäkningen det totala kostnadsbeloppet reduceras allenast med de direkta merkostnaderna för utrymmets anordnande för det avsedda ändamålet. Vanligtvis begränsa sig dessa merkostnader i huvudsak till inredningskostnader. Slutligen innefatta byggnadsförslagen mycket ofta mindre utrymmen, såsom cykelstall i källare och liknande, eller detaljanordningar, för vilka enligt hittills tillämpad praxis kostnaderna ej ansetts kunna medräknas i bidragsunderlaget. I det ena byggnadsärendet efter det andra har sålunda förekommit, att någon i förhållande till byggnadsföretagets storlek rent bagatellartad utgift avdragits. Enligt de sakkunnigas mening måste vid prövningen av hithörande spörsmål anläggas praktiska synpunkter. De sakkunniga ha sig bekant, att de statliga tjänstemän, som handlagt ifrågavarande byggnadsärenden, på grund av statsmakternas principiella uttalanden i olika sammanhang ofta sett sig nödsakade att handlägga dessa ärenden på ett sätt, som varit att »sila mygg och svälja kameler». Det är ur allmän synpunkt angeläget, att en ändring härutinnan sker; de sakkunnigas förslag torde innebära förutsättningar därför. Såsom närmare framgår i det följande, föreslå de sakkunniga, att statsbidraget till skolbyggnader skall efter närmare angivna grunder differentieras med hänsyn till kommunens ekonomiska bärkraft efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Redan på grund härav blir statsbidragets storlek ett resultat av en skälighetsprövning mera i stort; vid sådant förhållande synes anledning saknas att anlägga andra än skälighetssynpunkter även på frågor om relativt bagatellartade kostnadsposter.

Vad de sakkunniga sålunda anfört innebär självfallet icke, att ej strängt ekonomiska synpunkter skola anläggas vid statsmyndigheternas granskning av byggnadsförslagen. Såsom tidigare berörts, är det ofrånkomligt med en statlig granskning på detta område med hänsyn icke blott till minimifordringar för skolbyggnader utan jämväl till de begärda byggenas standard, planlösning och dylikt. Om vid denna prövning statsmyndigheten finner, att förslaget såsom sådant bör godkännas men att detsamma beträffande utrustning och standard i övrigt ligger så att säga i överkant, synes detta böra leda till att statsbidrag, som tillerkännes kommunen för bygget, reduceras med lämpligt belopp. I statsbidragsförfattningen bör till kommunernas vägledning införas en särskild anvisning om denna grund för reduktion av statsbidraget.

Ett så utformat och tillämpat statsbidragssystem synes de sakkunniga vara ägnat att verksamt bidraga till ett ökat kommunalt intresse för en sparsam planläggning av skolbyggena och därjämte medföra en förenkling av byggnadsärendenas handläggning.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga understryka betydelsen av att

kommunerna beredas så stor frihet vid utformandet av sina skolbyggnadsföretag som möjligt. Många kommuner, främst de större städerna, äga omfattande erfarenhet och disponera erforderlig sakkunskap för planläggningen och utförandet av sådana byggen. En kommun, som väl vårdar sina ekonomiska angelägenheter och i övrigt anses äga erforderliga ekonomiska förutsättningar, bör därför äga rätt att verkställa ett skolbyggnadsföretag med den huvudsakliga planlösning och standard, kommunen önskar, under förutsättning att bygget blir ändamålsenligt. Tvång till ändring av ett byggnadsförslag bör därför endast förekomma, om detsamma företer mera väsentliga överdrifter, fel eller brister ur teknisk eller pedagogisk synpunkt eller om byggnadsstandarden uppenbart är för hög absolut sett eller med hänsyn till byggnadskommunens ekonomiska förutsättningar. Viss hänsyn måste givetvis vid bedömandet tagas till hur stor del av byggnadskostnaderna, som i det enskilda fallet avses stanna på kommunen. Ju mindre denna del är, desto större inflytande bör rimligen givas de statliga synpunkterna och tvärtom.

Det kostnadsbelopp, om vilket talats i det föregående, avses av de sakkunniga icke skola av Kungl. Maj:t fastställas på samma sätt som nu sker beträffande den »högsta kostnadssumma, varå statsbidrag må beräknas». Bestämmandet av nämnda kostnadsbelopp *(bidragsunderlaget)* utgör i stället endast ett led i beräkningen av det statsbidrag, som Kungl. Maj:t på sätt närmare föreslås under nästföljande punkt bör till beloppet bestämma.

Innan detta bestämmande sker, böra emellertid, liksom nu, i vissa fall ytterligare avdrag göras från sagda kostnadsbelopp. Därest nybyggnad av undervisningslokaler sker för att ersätta äldre sådana lokaler, bör sålunda en reduktion ske, motsvarande det värde, de äldre lokalerna prövas äga. Sker nybyggnad i anledning av att undervisningslokaler förstörts eller skadats genom eldsvåda eller annorledes, skall vidare den ersättning, skoldistriktet på grund av försäkring eller eljest äger att härför uppbära, avdragas från kostnadsbeloppet; med hänsyn till den gradering av statsbidraget, som föreslås ske med hänsyn till kommunens ekonomiska bärkraft, synes den för de nuvarande statsbidragsbestämmelserna avpassade föreskriften, att det i detta fall skall ankomma på Kungl. Maj:ts prövning, om avdrag skall göras, icke vidare behövlig.

Fastställandet av statsbidragsbeloppet. I överensstämmelse med vad som anförts i det föregående synes statsbidraget böra bestämmas till ett belopp, motsvarande en efter prövning i varje särskilt fall såsom skälig ansedd del av det för byggnadsföretaget beräknade kostnadsbeloppet, d. v. s. de totala byggnadskostnaderna med de reduktioner, för vilka redogjorts ovan. Denna prövning bör främst ske med hänsyn till skolbyggnadskommunens ekonomiska bärkraft.

I det föregående ha de sakkunniga närmare utvecklat, hurusom en kommuns ekonomiska bärkraft måste bedömas med hänsyn till ett flertal olika faktorer, däribland främst kommunens skatteunderlag (antalet skattekronor) samt därjämte det kommunala skattetrycket (den kommunala uttaxeringen), kommunens ekonomiska ställning i övrigt och dess ekonomiska och geografiska struktur.

I likhet med kommunalskatteberedningen anse de sakkunniga, att antalet skattekronor per invånare bör läggas till grund för graderingen. I jämförelse med övriga ovan angivna faktorer utgör antalet skattekronor utan tvivel den viktigaste och samtidigt den mest objektiva grunden för bedömandet av den ekonomiska bärkraften. Tillräckligt utrymme för hänsynstagande till övriga faktorer bör emellertid tillskapas genom ett system med latituder på sätt framgår i det följande.

Den första frågan beträffande en gradering av statsbidragen med hänsyn till nyssnämnda synpunkter blir spörsmålet om bidragens storlek vid fall av genomsnittligt skatteunderlag (normalskatteunderlag).

Inledningsvis må härvid först framhållas, att skatteunderlaget i en kommun är underkastat väsentliga och stundom relativt snabba växlingar. Det förändras sålunda allt efter den allmänna ekonomiska utvecklingen samt är i hög grad beroende av konjunkturskiftningar och även av tillfälliga omständigheter. Härtill kommer, att skatteunderlagets bärkraft står i relation till penningvärdet. Sistnämnda omständighet har varit aktuell under större delen av det nuvarande statsbidragssystemets giltighetstid. Sedan år 1937 har nämligen prisnivån successivt undergått en icke obetydlig höjning.

Nämnda förhållanden föranleda, att det kommunala normalskatteunderlaget i riket icke kan en gång för alla uttryckas i ett bestämt tal. Om sålunda ett i enlighet med vad ovan anförts graderat statsbidragssystem anknytes till ett i ett siffertal uttryckt normalskatteunderlag på så sätt, att vid dylikt skatteunderlag bidraget utgår med viss procent av bidragsberättigade kostnader, måste uppmärksammas, att en ändring av nämnda tal kan behöva ske framdeles för att bidragets relativa värde skall förbli oförändrat. De sakkunniga förutsätta därför att, därest antalet skattekronor per invånare lägges till främsta grund för ifrågavarande statsbidragstilldelning, nämnda omständighet beaktas.

I nu förevarande sammanhang utgå de sakkunniga från den uppskattning av normalskatteunderlaget, som kommunalskatteberedningen verkställt. I enlighet med beredningens förslag välja de sakkunniga sålunda ett skatteunderlag av 10 skattekronor per invånare till normalskatteunderlag.

Den framtida statsbidragsprocenten vid normalskatteunderlag synes lämpligen böra bestämmas med utgångspunkt från det enligt nuvarande bestämmelser utgående statsbidraget till nybyggnader för folkskoleväsendet, vilket uppgår till 75 procent av bidragsunderlaget oavsett skatteunderlaget.

Det nuvarande bidraget utbetalas emellertid ej i omedelbart samband med byggnadsföretagets utförande utan först under loppet av 25 år med i huvudsak lika del varje år. »Nuvärdet» vid första utbetalningstillfället av ett så utgående statsbidrag utgör — beroende på ränteläget — omkring 50 procent av bidragsunderlaget. De sakkunniga komma i ett senare sammanhang i sitt betänkande att föreslå en sådan ändring i den nuvarande utbetalningsordningen, att statsbidragen för framtiden i stället utbetalas i samband med byggnadsföretagens utförande. Vid sådant förhållande skulle ett bibehållande av det sjuttiofemprocentiga statsbidraget såsom genomsnittligt bidrag innebära en mycket avsevärd reell ökning av statens bidragsverksamhet på ifrågavarande område. De sakkunniga anse sig icke kunna förorda en genomsnittlig sådan ökning utan ha efter ingående överväganden ansett sig böra föreslå, att vid normalskatteunderlag statens bidrag bestämmes att utgå med i genomsnitt 50 procent av den statsbidragsberättigade kostnaden. Detta ställningstagande är främst en följd av de undersökningar, de sakkunniga företagit rörande det ekonomiska utfallet av ett statsbidragssystem enligt deras riktlinjer.

Ovan har förutsatts, att vid bedömandet av en kommuns ekonomiska bärkraft hänsynstagandet till andra däråt inverkande faktorer än skatteunderlaget skall ske genom tillskapandet av ett system med latituder. Ett tillräckligt utrymme för ett sådant hänsynstagande torde vinnas, om vid normalskatteunderlag statsbidraget bestämmes inom en latitud av mellan 40 och 60 procent av den bidragsberättigade kostnaden. Då det icke torde vara av praktiska skäl påkallat att tillskapa en särskild latitud för varje skatteunderlagstal, förorda de sakkunniga, att nämnda latitud skall gälla för samtliga skatteunderlag över 8 till och med 12 skattekronor per invånare. Innebörden härav bör vara, att för samtliga dessa skatteunderlag statsbidragsprocenten, om hänsyn endast tages till skatteunderlaget och ej till de övriga faktorerna, skall utgöra 50 procent. Förslaget bör sålunda icke givas den innebörden att, under nyssberörda förutsättning, statsbidraget vid 8.01 skattekronor bör utgå med 60 procent och vid 12 kronor med 40 procent. Hela procentlatituden bör i stället vara avsedd att för varje tal i skatteunderlagslatituden möjliggöra hänsynstagande till de övriga faktorer, som inverka på den ekonomiska bärkraften.

De sakkunniga övergå härefter till frågan om statsbidragens gradering vid andra än normalskatteunderlag.

Denna fråga synes böra bedömas med hänsyn till dels kommunernas relativa statsbidragsbehov och dels storleken av de utgifter, som ett statsbidragssystem förorsakar staten.

I sistnämnda avseende anse de sakkunniga önskvärt, att ett för kommunerna effektivt och rättvist bidragssystem skall kunna uppnås, utan att statens totala utgifter för skolbyggnadsändamål ökas i någon högre grad.

Erfarenheten synes emellertid visa, att för ett stort antal kommuner skolbyggnadsbördan är alltför tung och att i enstaka fall staten till och med torde böra övertaga hela eller i varje fall den övervägande delen av kostnaderna för ett skolbygge. En viss ökning av statsutgifterna räkna de sakkunniga därför med såsom ofrånkomlig.

Vad härefter graderingen av statsbidragen beträffar, innebar kommunalskatteberedningens förslag, att bidragen vid lågt skatteunderlag skulle kunna uppgå till belopp, motsvarande hela byggnadskostnaden, för att vid stigande skatteunderlag minskas och slutligen helt bortfalla. Folkskolesakkunniga anse, att en begränsning bör genomföras på så sätt, att statsbidragsskalans övre gräns sättes till 80 procent och dess nedre till 20 procent. Såsom nyss berörts, förekomma dock fall, då med hänsyn till en kommuns ekonomiska förhållanden ett högre statsbidrag än 80 procent är påkallat för att kommunen skall kunna verkställa nödvändig skolbyggnad och därvid icke ställas i ett relativt sämre läge ur statsbidragssynpunkt än andra kommuner. Kungl. Maj:t bör därför äga befogenhet att i särskilda fall medge högre statsbidrag än som eljest skulle förekomma.

Enligt ovannämnda förslag skulle sålunda vid andra än normalskatteunderlag statsbidragen som regel kunna utgå med lägst 20—40 procent och med högst 60—80 procent. I anslutning härtill och till vad som anförts i det föregående föreslå de sakkunniga, att statsbidragsskalan erhåller det utseende, som framgår av följande tabell.

Antal skattekronor per invånare	Statsbidrag %
högst 4	80—60
över 4 » 8	70—50
» 8 » 12	60—40
» 12 » 16	50—30
» 16	40—20

De angivna latituderna innebära, att vid bestämmandet av statsbidragsbeloppet i varje särskilt fall hänsyn kan tagas jämväl till de andra faktorer, som inverka på en kommuns ekonomiska bärkraft, än antalet skattekronor. Bland dylika faktorer ha de sakkunniga redan framhållit den totala kommunala uttaxeringen samt uttaxeringen för skolväsendet, kommunens allmänna ekonomiska ställning i övrigt och dess ekonomiska och geografiska struktur.

Det måste anses naturligt, att från kommunernas sida en strävan kommer att göra sig gällande att erhålla så högt statsbidrag som möjligt. De sakkunniga äro därför angelägna att framhålla, att en viss restriktiv tillämpning av de föreslagna statsbidragsgrunderna synes tillrådlig.

Tablå över vissa beräkningar rörande det ekonomiska utfallet av de sakkun-

1	2	3	4	5
				Statsbidrag enl.
	Antal	Fastställda högsta kostnads-summor	Högsta kostnads-summan i genomsnitt per bygg-nadsföretag	att utbetalas av staten efter 75 %
1938 års byggnadsbeslut .	121	13 854 482	114 499	10 390 861
1944 års byggnadsbeslut .	72	23 672 476	328 784	17 754 357

I detta sammanhang må nämnas, att de sakkunniga under nästföljande punkt ämna föreslå, att under vissa förutsättningar ett statsbidrag skall kunna nedsättas under det av Kungl. Maj:t fastställda beloppet, nämligen i de fall, då de verkliga kostnaderna för ett byggnadsföretag visa sig understiga de beräknade.

Ovanstående förslag till latituder grundar sig på av de sakkunniga företagna detaljerade beräkningar av det ekonomiska utfallet av olika alternativ till gradering av ifrågavarande statsbidrag. En belysande bild därav kan nämligen vinnas, om en jämförelse göres mellan *å ena sidan* de statsbidrag, som under någon viss period beviljats kommuner genom beslut av Kungl. Maj:t enligt nu gällande statsbidragsbestämmelser, samt *å den andra sidan* de statsbidrag, som till samma byggen skulle ha beviljats, därest i stället ett graderat statsbidragssystem hade varit gällande vid tiden för Kungl. Maj:ts beslut i ärendena och därvid hänsyn allenast tagits till antalet skattekronor och ej till övriga på kommunernas ekonomiska bärkraft inverkande faktorer; på grund av nu gällande utbetalningsordning för statsbidragen (det 75-procentiga statsbidraget utbetalas ej omedelbart utan under loppet av 25 år) ha dock, i syfte att möjliggöra en direkt jämförelse, bidragen enligt nuvarande system omräknats till de ungefärliga »nuvärdena» eller till 50 procent. För sina beräkningar ha de sakkunniga valt de statsbidragsbeslut, som Kungl. Maj:t meddelat under de två åren 1938 och 1944. För detta val tala flera omständigheter. Det är sålunda ur skilda synpunkter av intresse att i förevarande hänseende med ett av god ekonomisk fredskonjunktur karakteriserat år jämföra ett krigsår med därav betingade speciella förhållanden. Därvid bör emellertid särskilt uppmärksammas, att skatteunderlagen i kommunerna under krigsåren som regel ökat, i vissa fall högst avsevärt. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga,

nigas statsbidragssystem vid jämförelse med gällande bidragsbestämmelser.

6	7		8	
gällande best.	Statsbidrag enligt de sakkunnigas förslag			
»Nuvärde» för kommunerna (50 %)	beräknade på de senaste fem skatteunderlagen före det år varunder besluten meddelats		beräknade för 1938 resp. 1944 års byggnadsbeslut på de senaste fem skatteunderlagen före 1944 resp. 1938	
	Belopp	Ökning (+) resp. minskning (—) i förh. till kol. 6	Belopp	Ökning (+) resp. minskning (—) i förh. till kol. 6
6 927 241	8 025 853	+ 1 098 612	6 883 053	— 44 188
11 836 238	11 066 612	— 769 626	12 627 869	+ 791 631

för erhållande av en så fullständig jämförande bild som möjligt, gjort vissa ytterligare beräkningar, innebärande dels att de år 1938 meddelade byggnadsbesluten omräknats på grundval av de skatteunderlag, som skulle ha tillämpats, om besluten i stället meddelats år 1944, därest de sakkunnigas bidragssystem då varit gällande, dels ock att de år 1944 faktiskt meddelade byggnadsbesluten omräknats på grundval av de skatteunderlag, som skulle kommit till användning, om besluten meddelats redan år 1938 och de sakkunnigas bidragssystem då varit gällande. Därvid har dock för enkelhetens skull räknats med medeltalet av de senaste fem årens skatteunderlag.

Vissa resultat av ifrågavarande beräkningar återgivas i ovanstående tablå.

Av nedanstående tabell framgår vidare, huru vid tillämpning av de sakkunnigas förslag ovannämnda byggnadsföretag, för vilka statsbidragsbeslut meddelats 1938 respektive 1944, fördela sig å de olika statsbidragslatituderna.

	80—60 %	70—50 %	60—40 %	50—30 %	40—20 %
1938	64	36	15	3	3 stycken
1944	11	25	17	11	8 »

Den år 1938 beslutade skolbyggnadsverksamheten avsåg i mycket stor utsträckning relativt mindre skolbyggen på landsbygden. Detta är den viktigaste anledningen till att för detta år den genomsnittliga högsta kostnadssumman per nybygge är så mycket lägre än motsvarande summa för år 1944. Sistnämnda års beslut avse däremot ett betydande antal större skolbyggen främst i städer och stadsliknande samhällen. Rådande förhållanden på arbets- och materielmarknaden tillåto då icke att — såsom under år 1938 — i någon vidare omfattning nybyggnader uppfördes för att ersätta

kvalitativt otillfredsställande äldre skolbyggnader. Nybyggnadsverksamheten fick i stället begränsas till sådana fall, då till följd av den under senare år starkt stegrade nativiteten nybyggnad av skolhus prövades ofrånkomlig. Detta har varit förhållandet särskilt i städerna och i vissa stadsliknande samhällen. Det torde kunna förväntas, att under de närmast följande åren efter krigets avslutande skolbyggnadsmarknaden kommer att präglas av såväl 1938 som 1944 års förhållanden. Ett stort behov föreligger nämligen av att ersätta otillfredsställande äldre skollokaler med nya, och i stor omfattning kommer nativitetsökningen att framtvinga ytterligare nybyggnader särskilt i städer och liknande samhällen.

I fråga om den ekonomiska innebörden av de sakkunnigas förslag till statsbidragsgrunder må framhållas, att bidragen enligt dessa grunder under normala förhållanden i genomsnitt bli avsevärt förmånligare för kommunerna än enligt gällande grunder, därest i sistnämnda fall bidragen reduceras till sitt reella värde (»nuvärdet» eller omkring 50 procent av byggnadskostnaderna). Beträffande 1938 års byggnadsbeslut har sålunda i omförmälda tablå (kolumn 7) redovisats en för kommunerna ökad effekt av statsbidragen med inemot 1 100 000 kronor. Den för år 1944 samtidigt redovisade minskade effekten med inemot 770 000 kronor torde främst ha sin grund i extra ordinära förhållanden. Såsom nämnts ovan, avsågo 1944 års skolbyggnadsbeslut i stor utsträckning skolor i städer och stadsliknande samhällen. De relativt större skatteunderlagen där ha bidragit till att nedbringa den beräknade statsbidragssumman. Främst har emellertid det under kriget delvis som en följd av prisnivåns stegring allmänt ökade skatteunderlaget medverkat till nämnda förhållande. Detta framgår tydligt vid en jämförelse med uppgifterna i kolumn 8 av ifrågavarande tablå. Hade sålunda statsbidragen till 1944 års byggen beräknats enligt de sakkunnigas bidragssystem på grundval av de för 1938 års byggen tillämpade skatteunderlagen, hade i stället statsbidragssumman stigit med omkring samma belopp som den ovan i stället redovisade minskningen. Denna ökning av statsbidragssumman, omräknad efter ungefärliga förkrigspriser, hade blivit i runt tal 600 000 kronor. Härvid har räknats med en prisstegring av omkring 25 procent.

Vad ovan anförts såväl beträffande den sannolika beskaffenheten av de närmaste årens skolbyggnadsverksamhet som i fråga om den reella effekten av bidragen ger en antydan om det blivande ekonomiska utfallet av ett statsbidragssystem enligt de sakkunnigas förslag. De sakkunniga erinra om att de vid sina förslag i det föregående beträffande statsbidragens storlek utgått från de ungefärliga skatteunderlag, som rådde åren närmast före kriget, och den då rådande prisnivån. Därest emellertid skatteunderlag och prisnivå skulle komma att mera definitivt väsentligt avvika från de ovannämnda, bör det i enlighet med vad de sakkunniga tidigare uttalat tagas

under övervägande en omprövning av det siffertal, som uttrycker normalskatteunderlaget. De sakkunniga ha utgått ifrån 10 skattekronor per invånare såsom normalskatteunderlag. Ändrade förhållanden i fråga om ekonomisk utveckling och prisnivå kunna emellertid framkalla behov av en höjning eller sänkning av nyssnämnda tal i syfte att reglera statens insatser på detta område och statsbidragens relativa effekt.

När de sakkunniga i det föregående utgått ifrån, att skatteunderlaget främst skall läggas till grund vid graderingen av ifrågavarande statsbidrag, har intet nämnts beträffande vilket eller vilka års skatteunderlag, graderingen i varje särskilt fall bör hänföras till. Härom vilja de sakkunniga nu anföra följande.

Med hänsyn till den 25-åriga utbetalningen ansåg kommunalskatteberedningen, att anknytning borde ske till skatteunderlagen för de redovisningsår, å vilka bidragen vid deras fastställande fördelas och för vilka de utgå. Såsom skatteunderlag för visst redovisningsår kunde lämpligen väljas det underlag, varå kommunalskatt uttaxerats för täckande av utgiftsbehovet det kalenderår, under vilket redovisningsårets första hälft infölle.

Vid ett omedelbart utbetalande av statsbidragen ställer sig denna fråga emellertid annorlunda. Enligt skatteberedningen, som diskuterat jämväl detta alternativ, skulle det i dylika fall icke vara lämpligt att utbetala hela byggnadsbidraget på en gång, eftersom ett visst års skatteunderlag därigenom skulle få allt för stor betydelse. En sådan anordning ansåg beredningen icke heller stå i överensstämmelse med sättet för uttaxeringen av skoldistriktens kostnader, vilken i regel måste ske under en följd av år. Beredningen framhöll därför, att exempelvis den anordningen i stället kunde övervägas, att staten bestrede hela kostnaden omedelbart men under ett vart av de följande 25 åren hos skoldistriktet uttoge ett efter varje års skatteunderlag graderat bidrag, beräknat å $^1/_{25}$ av hela kostnaden.

De sakkunniga vilja icke ansluta sig till skatteberedningens förslag i sistnämnda hänseende. Olika skäl synas tala för att kommunen själv bör ordna med finansieringen av den del av byggnadskostnaderna, som icke täckes av statsbidrag. I stället vilja de sakkunniga förorda, att av de sju senast uträknade skatteunderlagen det högsta och det lägsta frånräknas och genomsnittet av de därefter återstående skatteunderlagen lägges till grund för graderingen. En tidsperiod av sju år torde nämligen vara tillräckligt lång för att omfatta såväl år av god som dålig konjunktur. Det må här påpekas, att i de ej allt för sällsynta fall, då skoldistrikt på förhand uttaxerar medel till ett skolbygge, uttaxeringsperioden stundom torde omfatta ungefärligen den tid, som nyss nämnts. I dylika fall kommer sålunda samma skatteunderlag att ligga till grund för såväl den kommunala uttaxeringen för ändamålet som statens bidrag till skolbygget.

Handläggningen av skolbyggnadsärenden. Enligt sina direktiv ha de sakkunniga att söka åstadkomma jämväl en förenkling av nuvarande bestämmelser för handläggningen av ärenden rörande statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. Önskemål om en dylik förenkling ha, såsom framhållits i det föregående, i olika sammanhang uttalats. Vid en konferens rörande förhållandet mellan staten och vissa städers folkskoleväsende, som hölls i Stockholm den 27 och 28 mars 1944, underströks sålunda särskilt önskvärdheten av att få till stånd en sådan ändring av prövningsförfarandet rörande skolbyggnadsärenden, att dels en snabbare behandling av ärendena möjliggjordes, dels större frihet lämnades kommunerna att utföra skolbyggnader på ändamålsenligt sätt efter skiftande önskemål och lokala behov.

En snabb och smidig handläggning av dessa statsbidragsärenden är även ett statligt önskemål. Det får emellertid icke förbises, att kommunernas egen handläggning av skolbyggnadsfrågor ofta kännetecknas av synnerlig långsamhet och att lika ofta den kommunala planläggningen igångsättes så sent, att ärendets handläggning inom olika instanser måste forceras på ett sätt, som ej alltid är till fromma för saken. Uppförandet av en skolbyggnad är dock en uppgift av sådan betydelse, att förberedelserna böra påbörjas i god tid. Den ingående statliga granskningen av byggnadsförslagen har givetvis främst åsyftat att bidraga till att skolbyggnaderna uppföras på ett ur olika synpunkter *ändamålsenligt* sätt. Med den överblick och de resurser i övrigt, de statliga organen äga, ha icke heller resultat av granskningen uteblivit ens då fråga varit om skolbyggnadsförslag från de bäst utrustade skoldistrikten. Som allmän uppfattning torde dock kunna sägas, att vissa kommuner ha resurser och erfarenheter samt i övrigt förutsättningar för att genomföra sina skolbyggnadsföretag på ett fullgott sätt även utan kontroll och biträde av statlig myndighet. I sådana fall bör lämpligen den statliga prövningen av byggnadsärendet inskränkas till vad som är oundgängligt med hänsyn till att staten påtager sig en andel i byggnadskostnaderna. Omfattningen av den statliga granskningen är icke närmare reglerad i gällande statsbidragsförfattning på området. Redan nu finnes sålunda möjlighet att anpassa densamma efter omständigheterna i varje särskilt byggnadsärende. Det har också i praktiken gått därhän, att ett skolbyggnadsförslag från en kommun med rik erfarenhet och större resurser i fråga om skolbyggen underkastas en mycket mindre ingående granskning än den genomsnittliga. Denna utveckling bör ytterligare främjas. Ett särskilt skäl härför ligger i det förslag till statsbidragens gradering efter kommunernas bidragsbehov, som de sakkunniga ovan förordat. En dylik gradering skulle innebära, att de ekonomiskt bärkraftigaste kommunerna — vilka som regel samtidigt äro de största och fastast organiserade — själva skulle bestrida den större delen av kostnaderna för ett skolbygge. Då statens ekonomiska

insats i ett sådant bygge bleve i motsvarande grad mindre, är det rimligt, att kommunen erhåller ett avgörande inflytande över bygget, därest kommunen i övrigt anses ha de erforderliga förutsättningarna härför. Ett sådant ökat kommunalt inflytande i de nu avsedda fallen torde böra beredas inom ramen för det statsbidragssystem, som avses skola gälla för övriga kommuner. Någon från detta system helt skild ordning för statsbidragstilldelningen i nämnda fall bör sålunda icke ifrågakomma. Syftet torde i tillräcklig grad kunna uppnås genom att det statliga prövningsförfarandet i vissa avseenden förenklas eller bortfaller. Innan de sakkunniga närmare ingå på detta spörsmål, torde emellertid ställning böra tagas till vissa frågor rörande handläggningen av byggnadsärenden i allmänhet.

En av de vanligaste anmärkningarna mot det nu gällande statsbidragssystemet har varit, att det medfört en omständlig och tidsödande administration. Såsom de sakkunniga tidigare uttalat, torde mycket av den kritik, som under årens lopp riktats mot detta bidragssystem, bottna i nämnda omständighet. Enligt den allmänna meningen fyller systemet sålunda icke kravet på enkelhet i tillämpningen.

För ett riktigt bedömande av frågan, hur det administrativa förfarandet med skolbyggnadsärenden bör ordnas, är det betydelsefullt att klargöra de olika orsakerna till att ifrågavarande skolbyggnadsförslag underkastas granskning av statlig myndighet. Så sker nämligen icke enbart eller måhända ens främst med hänsyn till statsbidragstilldelningen.

Redan inledningsvis har framhållits att, oavsett vilket statsbidragssystem som väljes, en central granskning av skolbyggnadsförslagen är ofrånkomlig. En skolbyggnadsfråga står, särskilt på landsbygden, mycket ofta i nära samband med mer eller mindre svårlösta skolorganisatoriska problem. Det är med hänsyn till att staten bestrider större delen av kostnaderna för folkskoleväsendet ett väsentligt statsintresse, att nybyggnad av skollokaler sker på ett ur organisatoriska och andra synpunkter ändamålsenligt sätt. Den *behovsprövning*, som numera är föreskriven i skolöverstyrelsens förut omförmälda kungörelse av den 19 augusti 1941 med anvisningar rörande handläggningen av ifrågavarande byggnadsärenden, är betingad av nämnda omständigheter och torde icke kunna eftergivas. En sådan behovsprövning borde ske, även om statsbidrag icke begärdes till ett skolbygge. Det må här erinras, att även kommunernas förslag till läroverksbyggnader samt landstingens förslag till sjukhusbyggnader skola underställas statlig myndighets prövning och godkännande, oaktat statsbidrag icke utgår till deras uppförande. Denna statliga granskning innebär främst, att staten ställer sin expertis på området till kommunernas förfogande. Beträffande folkskolebyggena må emellertid i detta sammanhang beaktas, att de ofta tidsödande utredningar och granskningsarbeten, som denna prövning kräver, främst

tjäna det viktiga syftet att bidraga till en rationell skolorganisation. De äro sålunda icke enbart eller ens i främsta rummet föranledda av det nuvarande statsbidragssystemet.

I samband med ovannämnda behovsprövning eller därefter sker enligt gällande bestämmelser en *teknisk och ekonomisk granskning* av byggnadsförslagen. Det är främst i avseende å denna granskning, som ett förenklat förfarande torde kunna ifrågakomma i vissa, nyss berörda fall. Beträffande det stora flertalet kommuner torde dock ur allmänna synpunkter en effektiv statlig byggnadsteknisk och ekonomisk granskning vara välbehövlig. I stor utsträckning sakna nämligen dessa kommuner tillräckliga erfarenheter och resurser att själva rationellt planlägga och genomföra ett skolbygge. Förslag, som framlagts från dessa kommuner, ha ofta visat sådana tekniska och andra brister, att de icke kunnat godkännas. Stundom ha skolbyggnadsförslag även företett en standard, vilken uppenbarligen varit för hög absolut sett eller med hänsyn till byggnadskommunens ekonomiska förutsättningar. Mycket ofta har situationen varit den, att kommunen visserligen erhållit tillstånd att utföra bygget på föreslaget sätt men att statsbidraget reducerats med hänsyn till den såsom onödigt hög ansedda standarden. Den statliga granskningen har här haft och bör även i fortsättningen ha en betydelsefull uppgift. Vare sig statsbidrag utgår eller ej och vilket statsbidragssystem som än tillämpas, synes en granskning av byggnadsförslagen ur tekniska (ekonomiska, pedagogiska och byggnadstekniska) synpunkter böra förekomma i huvudsak på samma sätt som för närvarande sker. Den omgång och tidsutdräkt, som är förenad med denna granskning, böra sålunda icke lastas det nu gällande statsbidragssystemet såsom sådant och förväntas bortfalla, om detta system ersättes med ett annat. Med hänsyn till de missuppfattningar härutinnan som yppats finna de sakkunniga angeläget att särskilt understryka detta.

De utrednings- och granskningsarbeten, som direkt betingas av själva statsbidragssystemet, äro i själva verket ej av större omfattning. Då fullständiga kostnadskalkyler för ett skolbygge böra upprättas även ur andra än statsbidragssynpunkter, äro rätteligen endast de undersökningar, som ske för att värdera i bygget ingående icke statsbidragsberättigade utrymmen eller för att i vissa fall uppskatta storleken av de reduktioner, vilka böra föranledas av onödigt hög standard eller andra liknande omständigheter, direkt orsakade av statsbidragssystemet såsom sådant. Med den tillämpning av statsbidragsgrunderna, som de sakkunniga i det föregående förordat, torde de därav betingade undersökningarna och uträkningarna icke för framtiden bli betungande eller tidskrävande.

I det föregående ha de sakkunniga redan utförligt utvecklat, hurusom de av lokala skolmyndigheter och av dem anlitade arkitekter samt av de statliga skolmyndigheterna successivt gjorda erfarenheterna lett till vissa fas-

tare normer för planering m. m. av skolbyggen. Denna utveckling har medfört och kommer ytterligare att innebära en betydelsefull förenkling av skolbyggnadsärendenas handläggning. Det torde enligt de sakkunnigas mening, *sedan normala tidsförhållanden inträtt*, i själva verket komma att visa sig, att dessa fastare normer skapat förutsättningar för stor enkelhet i tillämpningen av statsbidragsbestämmelserna. Det är nämligen uppenbart, att de statliga myndigheterna vid sin granskning av ett byggnadsförslag omedelbart märka, när förslaget är uppgjort på ett vederhäftigt och klokt sätt.

Vad de sakkunniga sålunda anfört utesluter givetvis icke, att möjligheter till ytterligare förenklingar i handläggningsförfarandet finnas och böra tillvaratagas. Härom vilja de sakkunniga anföra följande.

Enligt nu gällande bestämmelser skall — sedan lokalbehovet och därmed sammanhörande spörsmål prövats i vederbörlig ordning — ansökning om tillstånd till byggnadsarbetets utförande och bidrag till byggnadskostnaderna inges till vederbörande statens folkskolinspektör, som efter granskning med eget yttrande översänder handlingarna till vederbörande länsstyrelse.

Att länsstyrelserna ha att yttra sig i ifrågavarande byggnadsärenden torde främst sammanhänga därmed, att dessa myndigheter enligt gällande bestämmelser ha att efter ett bygges färdigställande meddela beslut i fråga om byggnadsarbetenas godkännande och tillika bestämma statsbidragsunderlaget samt byggnadsbidragets belopp och ordningen för dess utbetalande. Länsstyrelserna ha därvid att sammanräkna de verkliga kostnaderna för byggnadsarbetena och därifrån göra avdrag för icke statsbidragsberättigade utrymmen m. m. I den mån det sålunda framkomna beloppet icke överstiger den av Kungl. Maj:t fastställda högsta kostnadssumman utgör detsamma bidragsunderlaget, å vilket statsbidraget utgår.

Kungl. Maj:ts beslut i ett byggnadsärende torde framdeles böra gå ut på tillerkännandet av ett till beloppet fastställt högsta statsbidrag. Vid sådant förhållande bortfalla helt länsstyrelsernas nyssnämnda uppgifter, vilket kommer att medföra en mycket väsentlig förenkling av det administrativa förfarandet i dessa byggnadsfrågor.

I detta läge torde det jämväl kunna ifrågasättas, om länsstyrelserna böra belastas med att avge yttranden över ansökningar om statsbidrag till byggnadskostnaderna. Hittills torde länsstyrelsernas yttranden som regel ha betytt relativt litet vid byggnadsärendenas fortsatta handläggning. Det må dock beaktas, att vissa länsarkitekter särskilt intresserat sig för skolbyggnadsärenden och stundom avgivit värdefulla yttranden. I den mån de centrala statliga myndigheterna för framtiden anse yttrande av länsarkitekten erforderligt i ett byggnadsärende, torde dessa själva kunna föranstalta därom genom remiss av ärendet till vederbörande länsstyrelse. Med det av de sakkunniga i det föregående förordade förfarandet för statsbidragsberäkningen

torde behov av länsarkitektens yttrande icke allt för sällan uppstå rörande skäligheten av det angivna kubikpriset för ett byggnadsföretag. Med hänsyn till det sålunda anförda anse de sakkunniga sig nu kunna föreslå, att för framtiden ifrågavarande byggnadsärenden icke skola passera länsstyrelserna utan av folkskolinspektörerna överlämnas direkt till skolöverstyrelsen. Härigenom vinnas dels en minskad arbetsbelastning hos länsstyrelserna, dels ock ett snabbare och mindre omständligt förfarande.

Inom skolöverstyrelsen torde byggnadsärendena böra handläggas i överensstämmelse med de sakkunnigas föregående framställning. Med tillhjälp av sina byggnadssakkunniga arbetskrafter skall överstyrelsen sålunda granska inkomna byggnadsförslag, föranstalta om eller i yttrande till Kungl. Maj:t såsom villkor för statsbidrag föreslå eventuellt erforderliga ändringar däri samt, om ett bygge prövas böra komma till stånd, i sitt yttrande beräkna och föreslå det statsbidragsbelopp, som högst bör tilldelas skoldistriktet.

Med hänsyn till de betydande statsutgifter, varom är fråga, torde — såsom förutsatts i det föregående — den slutliga prövningen av statsbidragsärendena alltfort böra ligga hos Kungl. Maj:t. Det förutsättes, att kommunen för att få åtnjuta det tillerkända statsbidraget därefter låter utföra byggnadsföretaget i enlighet med de av Kungl. Maj:t godkända ritningarna och i övrigt givna föreskrifterna.

Under föregående punkt nämndes, att under vissa förutsättningar ett statsbidrag skulle kunna nedsättas under det av Kungl. Maj:t beviljade beloppet. Härom må i detta sammanhang följande anföras. Av Kungl. Maj:t bestämmes statsbidragsbeloppet på grundval av den för byggnadsföretaget upprättade fullständiga kostnadsberäkningen. Fall förekomma givetvis, då av en eller annan anledning de verkliga byggnadskostnaderna mera väsentligt över- eller understiga de beräknade. Enligt gällande bestämmelser utgår statsbidraget med viss del av det belopp, som motsvarar de styrkta kostnaderna för företaget, i den mån dessa icke överstiga den av Kungl. Maj:t fastställda s. k. högsta kostnadssumman (d. v. s. byggnadskostnaderna för statsbidragsberättigade utrymmen). Denna regel innebär en spärr i två riktningar. Understiga sålunda byggnadskostnaderna den fastställda högsta kostnadssumman, har denna kostnadssumma ingen självständig betydelse, enär bidraget begränsas till viss del av den verkliga kostnaden. Överstiga åter byggnadskostnaderna den högsta kostnadssumman, får kommunen ensam bära merkostnaden. Felkalkyler äro sålunda avsedda att drabba enbart kommunen. Syftet härmed är, att kommunerna skola tvingas framlägga så vederhäftiga kostnadskalkyler som möjligt för att staten icke skall åsamkas opåräknade utgifter. En annan sak är, att om anledningen till felkalkylen varit stigande prisnivå eller omständigheter, med vilka kommunen icke

haft skälig orsak räkna, Kungl. Maj:t i ett stort antal fall under de gångna åren bifallit ansökningar om förhöjning av högsta kostnadssumman. De sakkunniga vilja icke föreslå någon ändring i den sålunda uppkomna praxis beträffande fall, då de verkliga kostnaderna överstiga de beräknade. Tillämpningen av denna regel bör emellertid vara restriktiv. Ofullständiga utredningar eller slarv böra icke vara giltig anledning till en förhöjning av statsbidraget. Med det bidragssystem, de sakkunniga ovan förordat, uppstår emellertid ett särskilt problem i de fall, då de verkliga kostnaderna visa sig understiga de beräknade. Genom Kungl. Maj:ts beslut, vilket grundas på de beräknade kostnaderna, tillerkännes såsom nämnts skolbyggnadskommunen ett visst högsta statsbidragsbelopp. Detta skulle kunna innebära, att, om de verkliga kostnaderna bli lägre än de beräknade, kommunen skulle få större procentuellt bidrag än som avsetts vid Kungl. Maj:ts prövning av ärendet. Beträffande denna fråga vilja de sakkunniga föreslå, att, om i ett visst givet fall allenast en relativt mindre skiljaktighet föreligger mellan de beräknade och verkliga kostnaderna — de sakkunniga räkna härvid med en skillnad, som uppgår till högst fem procent av de beräknade kostnaderna — detta icke bör föranleda någon reduktion av statsbidragsbeloppet, dock att självfallet statsbidrag icke i något fall må utgå med högre belopp, än som svarar mot de totala verkliga kostnaderna. Överstiger däremot skillnaden mellan beräknade och verkliga kostnader ovannämnda fem procent, synes enligt de sakkunnigas mening en reduktion av det eljest utgående statsbidraget böra ske. Av statsbidraget bör i så fall innehållas så mycket som minskningen i byggnadskostnaderna överstiger fem procent av de beräknade kostnaderna. Innefattar ett skolbyggnadsföretag jämväl ej statsbidragsberättigade utrymmen, borde formellt vid denna prövning hänsyn icke tagas till kostnaderna för dessa. Att ur totalkostnaderna för ett bygge mera exakt urskilja kostnaderna för vissa delutrymmen eller inredningsdetaljer är i praktiken mycket svårt och stundom omöjligt samt kan medföra omfattande och tidsödande arbeten. Under förutsättning att bygget med däri ingående såväl statsbidragsberättigade som ej statsbidragsberättigade utrymmen — såsom uttryckligen förutsatts här ovan — utförts i enlighet med godkända ritningar och i övrigt givna föreskrifter torde emellertid omförmälda jämförelse lika väl kunna företagas mellan de verkliga och beräknade kostnaderna för *hela* byggnadsföretaget och den eventuella reduktionen av statsbidraget ske i proportion till kostnadsminskningen för detta. Ett dylikt beräkningssätt synes giva ett i huvudsak lika exakt resultat som om svårbedömbara avdrag skola göras för icke statsbidragsberättigade utrymmen. En betydande förenkling av prövningsförfarandet såväl hos Kungl. Maj:t som hos andra myndigheter vinnes därjämte. Vad som nu anförts beträffande reduktion i vissa fall av statsbidragsbeloppet är orsaken till att de sakkunniga i det föregående föreslagit, att Kungl. Maj:ts beslut i stats-

bidragsärendet skall gå ut på tillerkännande av högst det i beslutet angivna beloppet. Beslut om reduktion av statsbidrag torde som regel kunna meddelas i samband med den avsyningsförrättning, som skall äga rum, innan statsbidrag utbetalas till fullo. Ha nämligen avsyningsförrättarna (se nedan) konstaterat, att byggnadsföretaget utförts i enlighet med godkända ritningar och i övrigt givna föreskrifter, och äro synemännen ense rörande storleken av de verkliga kostnaderna för företaget, synes beslutet kunna meddelas direkt av synemännen i samband med avsyningen. Däremot bör ärendet hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning, därest synemännen icke äro ense eller skolstyrelsen så påfordrar.

Enligt nu gällande bestämmelser må byggnadsbidrag icke utbetalas, innan byggnadsarbetena blivit avsynade och godkända. Avsyning förrättas av folkskolinspektören med biträde av en av länsstyrelsen förordnad byggnadssakkunnig person samt i närvaro av ombud för skolstyrelsen. Häri synes ingen ändring böra ske.

Hittills ha protokoll över syneförrättningen samt räkenskaper och övriga handlingar rörande byggnadsföretaget av syneförrättarna överlämnats till länsstyrelsen. Såsom redan nämnts, har denna myndighet härefter meddelat beslut om byggnadsarbetenas godkännande samt om bidragsunderlag, bidragsbelopp och ordningen för bidragets utbetalande.

Utbetalningarna av statsbidragen ha hittills handhafts av länsstyrelsen. Av skäl, som framgå under nästföljande avsnitt, föreslå de sakkunniga emellertid, att bidragen enligt de sakkunnigas system skola utbetalas av statskontoret. I detta läge återstår då frågan, om godkännandet av byggnadsarbetena alltjämt bör åvila länsstyrelserna eller kan anförtros åt syneförrättarna. Enligt de sakkunnigas mening torde det senare vara förhållandet under förutsättning, att syneförrättarna äro ense. Om synemännen icke äro ense eller skolstyrelsen så påfordrar, torde ärendet böra underställas länsstyrelsens prövning.

Avsevärda förenklingar i handläggningsförfarandet vinnas enligt de sakkunnigas uppfattning, om de nu framlagda förslagen godkännas.

De sakkunniga ha i det föregående omnämnt, att beträffande skolbyggnadsföretag från kommuner, som ha resurser och erfarenheter samt i övrigt förutsättningar för att genomföra ett skolbygge på ett fullgott sätt även utan kontroll och biträde av statlig myndighet, det statliga prövningsförfarandet i vissa avseenden borde förenklas eller bortfalla. Härom vilja de sakkunniga nu ytterligare anföra följande.

Ovan har framhållits, att det statliga granskningsförfarandet beträffande skolbyggen till väsentlig del har sin grund i andra omständigheter än själva statsbidragssystemet. Detta är förhållandet såväl med den prövning av lokalbehovet, som skall föregå en statsbidragsansökan, som med den tekniska och

ekonomiska granskning, skolbyggnadsförslagen skola underkastas. Enbart orsakade av statsbidragssystemet såsom sådant äro egentligen endast de undersökningar, som ske för att värdera i ett skolbygge ingående icke statsbidragsberättigade lokaler eller för att i vissa fall uppskatta storleken av de reduktioner, vilka böra föranledas av onödigt hög byggnadsstandard eller liknande omständigheter.

Med hänsyn till det mycket stora statliga intresset av att nybyggnad av skollokaler sker på ett ur organisatoriska och andra synpunkter ändamålsenligt sätt synes den nyssnämnda prövningen av lokalbehovet icke böra eftergivas ens beträffande skolbyggnadsförslag från sådana kommuner, som avses i detta sammanhang. Det må emellertid uppmärksammas, att då fråga är om skolbyggen i städer eller stadsliknande samhällen denna behovsprövning som regel är synnerligen enkel och därför icke behöver medföra någon nämnvärd tidsutdräkt.

Annorlunda förhåller det sig däremot med den tekniska och ekonomiska granskningen, som ofta är tidsödande och arbetskrävande. Det är i första hand ett kommunalt intresse, att en nybyggnad av skola erhåller en ur tekniska och ekonomiska synpunkter förnuftig och riktig lösning. På grund härav synes någon dylik mera ingående statlig granskning av ett skolbyggnadsförslag icke oundgänglig under förutsättning, att byggnadskommunen bedömes ha de särskilda kvalifikationer, som ovan nämnts, att noggrann beräkning av byggnadskostnaderna föreligger samt att större delen — förslagsvis minst sextio procent — av byggnadskostnaden för statsbidragsberättigade utrymmen avses stanna å kommunen och icke täckas av statsbidrag. Huruvida dylika förutsättningar föreligga, synes kunna bedömas från fall till fall. Någon närmare reglering härav i en statsbidragsförfattning torde icke vara påkallad.

För värdering av icke statsbidragsberättigade lokaler i ett skolbygge samt för uppskattning av storleken av de reduktioner, som böra föranledas av en onödigt hög standard eller liknande omständigheter, ha de sakkunniga i ett tidigare kapitel framlagt grundläggande regler. I rätt stor utsträckning har därvid en skälighetsprövning förordats. En ännu mera allmänt lagd prövning torde med fördel kunna tillämpas å skolbyggnadsföretag från nu ifrågavarande kommuner, särskilt i de fall, då statens bidrag till byggnadskostnaderna blir relativt lågt.

C. Statsbidragens utbetalande och finansiering.

Gällande bestämmelser m. m.

I gällande statsbidragsförfattning stadgas beträffande utbetalning av statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet, att bidrag å högst 2 500 kronor skall av länsstyrelsen utanordnas på en gång, så snart länsstyrelsens

beslut om byggnadsarbetenas godkännande och statsbidragets belopp vunnit laga kraft. Överstiger däremot beviljat statsbidrag 2 500 kronor, skall detsamma av länsstyrelsen fördelas med lika belopp på tjugufem redovisningsår, räknat från och med det redovisningsår, då byggnadsarbetena godkänts, dock att det första årsbidraget skall bestämmas till sådant belopp, att den återstående bidragssumman är jämnt delbar med 24. Det första årsbidraget skall utanordnas, sedan länsstyrelsens nyssnämnda beslut vunnit laga kraft. Övriga årsbidrag skola utbetalas utan särskild rekvisition i samband med utbetalningen av skoldistriktet tillkommande underhålls- och materielbidrag.

I fråga om utbetalningen av dessa statsbidrag anförde *1934 års folkskolesakkunniga* bland annat följande. För de tidigare utgående statsbidragen till skolbyggnader i Norrland gällde den ordningen, att halva statsbidraget utbetalades vid byggnadsarbetets påbörjande, en fjärdedel, då byggnaden var under tak, och återstående fjärdedelen, sedan arbetet blivit avsynat och godkänt. För skoldistrikten vore det säkerligen att betrakta som en fördel, om enahanda ordning kunde komma till användning i fråga om nu förevarande statsbidrag. Distriktens besvär i fråga om finansieringen av byggnadsföretagen komme då i begynnelsen sannolikt att begränsas till anskaffning av allenast en fjärdedel av det erforderliga byggnadskapitalet. Det förhållandet, att vid ett allmänt understödjande av skolbyggnadsverksamhet från statens sida anspråken på statskassan med angivna ordning komme att gälla mycket avsevärda belopp, hade emellertid föranlett de sakkunniga att överväga en sådan form för statsbidragens utgående, som kunde göra den ifrågasatta utvidgningen av bidragsverksamheten något mindre kännbar för statsverket. Detta syfte syntes lämpligen kunna vinnas genom en uppdelning av bidraget på ett visst antal år. Ju flera år, bidragsperioden komme att omfatta, desto mindre bleve det belopp, som årligen komme att erfordras i anslag av statsmedel. Perioden borde dock icke göras så lång, att bidraget med hänsyn till årsbidragets ringa storlek ej komme att för distriktet kännas som en effektiv hjälp, och borde givetvis icke heller sträcka sig över längre tid, än som kunde anses motsvara den vanliga livslängden för en tjänlig skolbyggnad. Enligt de sakkunnigas mening kunde perioden lämpligen bestämmas till fyrtio år, räknat från och med det redovisningsår, under vilket anläggningen blivit avsynad och godkänd. Under dessa fyrtio år skulle den för varje fall enligt den förut angivna grunden bestämda bidragssumman utbetalas med $^1/_{40}$ varje år. Härigenom uppnåddes, att statens kostnader för blivande skolbyggnadsföretag fördelades på ett relativt stort antal år och anknytning vunnes till en vid upptagande av lån för skolbyggnadsändamål vanlig amorteringstid. För en kommun, som för skolbyggnads uppförande upptoge lån, medförde en sådan uppdelning den

fördelen, att ett till beloppet bestämt statsbidrag tillfölle kommunen under hela amorteringstiden.

Beträffande utbetalningen anslöt sig föredragande *departementschefen* i proposition 1935: 174 av statsfinansiella skäl till de sakkunnigas förslag, dock att utbetalningsperioden sänktes till tjugufem år. Detta förslag bifölls av *riksdagen* (skrivelse nr 359).

Mot denna utbetalningsordning för statsbidragen ha sedermera många erinringar gjorts.

I sin *år 1938* avgivna berättelse framhöllo sålunda *riksdagens revisorer*, att den nu gällande bestämmelsen om bidrag med 75 procent av byggnadskostnaderna, fördelat på 25 år, i många fall föranlett skoldistrikten till väl optimistiska kalkyler beträffande den ekonomiska innebörden av de förmåner, som stode dem till buds.

Folkskolans besparingssakkunniga erinrade om att, därest hela bidragsbeloppet i stället utbetalades så snart byggnaden vore färdig och vid avsyning godkänd, bidraget enligt nuvarande bidragssystem borde utgå med 50 procent. De sakkunniga anförde vidare, att detta vid ett normalt ränteläge givetvis vore ur kommunernas synpunkt mera tillfredsställande, särskilt för de ekonomiskt mindre bärkraftiga skoldistrikten, för vilka svårigheter kunde uppkomma att erhålla erforderliga lånemedel. Kommunerna bleve då ock mera oberörda av förekommande räntefluktuationer. För de kommuner, som nödgades upptaga amorteringslån för bestridande av utgifterna för skolbyggnadsföretag, d. v. s. nära nog alla kommuner, där nya lokaler anskaffats, medförde en höjning av räntan indirekt en minskning av statsbidragsbeloppet. Självfallet bleve dock förhållandet omvänt vid en räntesänkning. Ur kommunal synpunkt vore det otvivelaktigt förmånligare, om byggnadsbidraget utbetalades omedelbart efter byggnadsarbetenas slutförande. Besparingssakkunniga framhöllo emellertid, att vid bedömandet av detta spörsmål även de statsfinansiella intressena måste beaktas. Om byggnadsbidraget vid omedelbart utanordnande bestämdes till 50 procent och vid fördelning på 25 år till 75 procent av byggnadskostnaderna, bleve statens prestation vid ett ränteläge, som under de senaste åren varit rådande, i stort sett lika. Båda dessa förfaringssätt tillämpades också enligt nuvarande statsbidragsbestämmelser. Ett utanordningsförfarande, varigenom ett på lämpligt sätt avvägt reducerat statsbidrag utginge, syntes sålunda icke kunna i och för sig anses stridande emot statens intressen. Det torde väl i stället kunna sägas vara en ur ekonomisk synpunkt riktig princip, att beslutade statsutgifter i största möjliga utsträckning omedelbart utbetalades och ej skötes över på framtiden. Därigenom undvekes ock den automatiska utgiftsstegring, som följde med det i övervägande antalet fall nu tillämpade systemet med fördelning av bidraget på 25 år. De sakkunniga funno sig dock med hänsyn bland annat till de stora krav,

som på grund av det rådande krisläget ställdes på statsfinanserna, icke kunna föreslå någon ändring av berörda bestämmelser.

Även *skolöverstyrelsen* framhöll i yttrande över besparingssakkunnigas förslag fördelen av en omedelbar utbetalning av ifrågavarande statsbidrag.

Jämväl *kommunalskatteberedningen* upptog denna fråga till behandling i sitt ovan omförmälda betänkande och framhöll därvid, att för att stödet till skoldistrikten skulle bli effektivare den ändringen kunde vidtagas, att fördelning av bidraget å 25 år ej skedde, utan att detta utbetalades omedelbart. Beredningen framhöll emellertid, att, såsom redan delvis berörts, vid avvägning av statsbidragen efter skatteunderlaget det icke vore lämpligt att utbetala hela beloppet på en gång, eftersom ett visst års skatteunderlag härigenom skulle få alltför stor betydelse. En sådan anordning skulle icke heller stå i överensstämmelse med sättet för uttaxeringen av skoldistriktens kostnader, vilken i regel måste ske under en följd av år. Beredningen fann därför lämpligast att i sitt förslag verkställa graderingen efter skatteunderlaget på grundvalen av den nuvarande ordningen med fördelning av statsbidraget på 25 år.

Beträffande skatteberedningens förslag anförde sedermera *riksräkenskapsverket* bland annat, att man vid prövningen av denna fråga allvarligt borde överväga, huruvida icke ett omedelbart utbetalande av statsbidraget i dess helhet, reducerat på lämpligt sätt, likväl skulle giva kommunerna en fastare basis för skolbyggenas finansierande än nuvarande ordning. En sådan anordning skulle ur redovisnings- och granskningssynpunkt innebära en välkommen förenkling. Vidare borde erinras om att det förekommit, att riksdagen, där särskilda skäl föranlett därtill, medgivit ett omedelbart utbetalande av hela byggnadsbidraget. Dylika avvikelser från eljest gällande ordning föranledde för övrigt vissa svårigheter i fråga om beräkningen av vederbörligt riksstatsanslag.

1944 års riksdagsrevisorer slutligen — vilka erinrade om att nuvarande ordning för utbetalande av statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet tidigare torde varit okänd såsom form för statsbidrag — framhöllo, att denna ordning för statsverkets vidkommande innebure en väsentlig lindring av de krav, som under ett visst budgetår eljest kunnat riktas mot statskassan på grund av statens åtaganden i fråga om skolbyggnadsväsendet. Det finge likväl ej därvid förbises, att staten fortlöpande iklädde sig en allt större skuld, vilken skuld för övrigt icke komme till synes i redovisningen. Redan ur denna synpunkt kunde det enligt revisorernas mening starkt ifrågasättas, huruvida den gällande ordningen kunde anses rationell. Tanken på att statsbidragen borde utbetalas på en gång hade tidigare vid flera tillfällen framförts, men den hade visats tillbaka av statsfinansiella skäl. Dessa ägde förvisso i och för sig samma berättigande som tidigare, men revisorerna ville ifrågasätta, huruvida frågan hittills blivit till-

räckligt ingående prövad ens ur denna synpunkt. Revisorerna hade ej heller kunnat undgå att fästa avseende vid att såväl skolöverstyrelsen som riksräkenskapsverket nyligen uttalat sig för, att bidragen borde utbetalas i ett sammanhang, varvid de kunde reduceras på lämpligt sätt. Att en dylik ordning högst avsevärt skulle förenkla redovisningen av byggnadsbidragen och kontrollen över densamma funne revisorerna uppenbart. Från kommunernas synpunkt skulle det givetvis vara förmånligare, om byggnadsbidragen utbetalades på en gång omedelbart efter byggnadsarbetenas slutförande. Det nuvarande statsbidragets reella värde för kommunerna vore beroende av ränteläget. Detta värde torde emellertid vid det ränteläge, som sedan åtskilliga år varit rådande, röra sig omkring 50 procent av de totala byggnadskostnaderna. Frågan hade senast blivit aktuell i samband med kommunalskatteberedningens förslag till effektivare skatteutjämning. Revisorerna ansåge det emellertid önskvärt, att den tämligen fristående frågan om sättet för utbetalningen av här ifrågavarande statsbidrag snarast löstes utan avbidan på ett slutligt ställningstagande till kommunalskatteberedningens förslag.

De sakkunniga.

En nästan fullständig enighet synes råda om att det ur kommunernas synpunkt vore en fördel, om ifrågavarande statsbidrag i sin helhet utbetalades i omedelbart samband med respektive byggnadsföretags utförande. Först och främst skulle detta underlätta kommunernas finansiering av företagen. Enligt nu gällande ordning har kommunen att anskaffa och förränta även den del av det erforderliga byggnadskapitalet, som staten slutligt skall gälda. Kommunen försträcker därigenom staten ett kapital. För de ekonomiskt starka kommunerna innebär väl detta icke några nämnvärda svårigheter såsom, enligt vad erfarenheten visar, är förhållandet för många mindre bärkraftiga kommuner. Men icke ens förstnämnda kommuner och långt mindre de övriga kunna — åtminstone som regel — ordna lån på samma fördelaktiga villkor som staten. Det allmännas kostnader för skolbyggnadsverksamheten bli därigenom större än vad som skulle vara fallet, därest staten på en gång i samband med byggets färdigställande erlade sin andel av byggnadskostnaderna.

Enligt de sakkunnigas mening vore ett omedelbart utbetalande av ifrågavarande statsbidrag naturligare även ur andra synpunkter. Om staten — med hänsyn till utgifternas storlek och till att folkskoleväsendet står de egentliga statsuppgifterna nära — anses böra påtaga sig den större delen av utgifterna för detta skolväsende, synes det rimligt, att staten även bestrider sin andel av utgifterna allt efter som den framträder och ej momentant övervältrar den på sin relativt svagare medpart.

Anledningen till den nu gällande utbetalningsordningen är, såsom framgått ovan, att statsfinansiella skäl ansetts böra föranleda till ett successivt utbetalande av statsbidragen. 1934 års folkskolesakkunniga framhöllo sålunda, att vid ett allmänt understödjande av skolbyggnadsverksamhet från statens sida med omedelbart utgående bidrag anspråken på statskassan komme att gälla mycket avsevärda belopp, varför berörda sakkunniga övervägt en form för statsbidragens utgående, som kunde göra den ifrågasatta utvidgningen av bidragsverksamheten på området mindre kännbar för statsverket. Ju flera år, anförde de sakkunniga, bidragsperioden komme att omfatta, desto mindre bleve det belopp, som årligen komme att erfordras i anslag av statsmedel. Såvitt 1945 års folkskolesakkunniga förstå, ha nämnda uttalanden sin giltighet allenast under en övergångstid, nämligen under så många år som den första utbetalningsperioden räcker. På lång sikt är därför enligt de sakkunnigas mening fördelen för statsverket med det nuvarande systemet endast den, att en jämnare fördelning av statsutgifterna för ändamålet åstadkommes. Variationerna år från år i skolbyggnadsverksamhetens omfattning påverka icke statsanslagen för varje år lika mycket som om statsbidragen utbetalades i sin helhet i samband med varje byggnadsföretags färdigställande. Även med en dylik utbetalningsordning skulle emellertid nämnda olägenheter kunna undvikas. Frågan blir här om sättet för statens egen finansiering av förevarande utgifter.

Övervägande skäl synas sålunda förefinnas för en sådan omläggning av utbetalningsordningen för ifrågavarande statsbidrag, att de i sin helhet kunna uppbäras av kommunerna i omedelbart samband med byggnadsföretagens utförande. De sakkunniga komma i det följande att framlägga förslag härom. De av kommunalskatteberedningen till förmån för ett successivt utbetalande av statsbidragen anförda skälen kunna sålunda de sakkunniga icke tillmäta avgörande betydelse. Dessa skäl synas ha ett i huvudsak teoretiskt värde. Om i ett givet fall staten avser att deltaga exempelvis med halva kostnaden för ett byggnadsföretag, synes det naturligt och mest överensstämmande med det praktiska livets förhållanden, att den ekonomiska uppgörelsen mellan staten och kommunen sker i samband med företagets utförande. Såsom framgått ovan, har de sakkunnigas ställningstagande i övrigt ett allmänt stöd i uttalanden av riksdagens revisorer och andra.

I det följande komma de sakkunniga att behandla detaljspörsmålen vart för sig beträffande dels frågan om statsbidragens utbetalande till kommunerna dels ock frågan om statens finansiering av statsbidragen.

Beträffande frågan om *statsbidragens utbetalande* i omedelbart samband med byggnadsföretagens utförande må följande framhållas.

En utbetalning av statsbidrag på sätt nyss nämnts innebär, att bidraget

skall i sin helhet utanordnas senast så snart vederbörligt beslut meddelats och vunnit laga kraft om byggnadsarbetenas godkännande och i förekommande fall om statsbidragets slutliga (reducerade) belopp. Fråga är emellertid, om ej för underlättande av kommunernas finansiering av byggnadsföretagen bidragen till en del böra kunna utanordnas redan dessförinnan. De sakkunniga erinra om att de till uppförande av skolbyggnader i Norrland (Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län) före år 1936 utgående statsbidragen utbetalades med hälften vid byggnadsarbetets påbörjande samt med en fjärdedel, då byggnaden var under tak respektive sedan arbetet blivit avsynat och godkänt. Samma utbetalningsordning gäller för närvarande för statsbidragen till skolhemsbyggnader och deras inredning enligt kungörelsen 1936: 202. De sakkunniga anse, att enahanda skäl nu föreligga för en motsvarande utbetalningsordning för statsbidragen till byggnader för folkskoleväsendet. De sakkunniga föreslå därför, att halva statsbidraget enligt Kungl. Maj:ts beslut utbetalas vid byggnadsarbetets påbörjande och en fjärdedel, då byggnaden är under tak. Den återstående fjärdedelen med den reduktion, som kan föranledas av att byggnadskostnaderna blivit lägre än beräknats, utbetalas därefter, sedan arbetena blivit avsynade och godkända. Behovet av en dylik successiv utbetalning framgår även därav, att i många fall avsyningsförrättningen verkställes först lång tid efter det de huvudsakliga byggnadsarbetena slutförts. Anledningen härtill kan exempelvis vara, att vissa målningsarbeten och dylikt anses böra uppskjutas, till dess byggnaden någorlunda torkat.

De sakkunniga övergå härefter till frågan om *statens finansiering av statsbidragen* och vilja härom anföra följande.

Redan i den inledande framställningen har redogjorts för de betydande årliga variationerna i skolbyggnadsverksamhetens omfattning. Budgetåret 1938/39 uppgingo sålunda de av Kungl. Maj:t fastställda högsta kostnadssummorna till 19 miljoner kronor för att påföljande budgetår understiga 5 miljoner kronor och budgetåret 1943/44 ej fullt uppnå 10 miljoner kronor. Det torde vara att räkna med att skolbyggnadsverksamheten under de närmaste åren efter kriget tager en ännu icke sedd omfattning. Av olika skäl — främst den under de senaste 10 åren ökade nativiteten men i övrigt även det under krigsåren samlade behovet av nybyggnader för att ersätta äldre, otillfredsställande skollokaler — är det sålunda sannolikt, att skolbyggandet enstaka år uppnår ett värde av 30 à 40 miljoner kronor.

Nämnda avsevärda variationer mellan olika års skolbyggnadsverksamhet ha självfallet främst haft sin grund i de av kriget framkallade förhållandena. Även om sålunda en större jämnhet i verksamheten kan förväntas under mera normala förhållanden, torde likväl variationerna bli så betydande, att de böra beaktas i samband med frågan om statens finansiering av sina bi-

drag för detta ändamål. Härom må såsom exempel från den tidigare lämnade redogörelsen erinras om att 1938 års skolbyggnadsverksamhet omfattade 121 byggnadsbeslut av Kungl. Maj:t mot allenast 72 under år 1944. Likväl uppgick summan av sistnämnda års högsta kostnadssummor till inemot 24 miljoner kronor mot endast inemot 14 miljoner kronor 1938. I icke oväsentlig mån äro sålunda anspråken på staten beroende av antalet relativt större byggnadsföretag, som ingå i byggnadsprogrammet för ett visst år. Hur därmed förhåller sig kan ha sin grund i tillfälligheter liksom ock, huruvida det totala antalet nybyggnader ett år väsentligt överstiger ett annat års. I detta sammanhang bör jämväl framhållas, att även skolbyggnadsverksamheten kommer att i växande omfattning infogas bland åtgärderna för reglering av arbetsmarknadens förhållanden. Även härav komma att följa tidvis mycket avsevärda variationer i denna verksamhets omfattning. Dessa omständigheter synas utgöra skäl för att finansieringen av ifrågavarande statsbidrag lägges på längre sikt. Ett ytterligare skäl härför är den övergående ansvällning av skolbyggnadsverksamheten, som kan förväntas på grund av nativitetsökningen under senare år, vilken av många bedömare anses vara mera tillfällig. På grund av denna nativitetsstegring — antalet födda uppgick år 1944 till 133 000 mot endast omkring 85 000 årligen under mitten av 1930-talet — kräves under de närmaste åren ett avsevärt ökat antal skollokaler. Visar det sig emellertid att nativitetsökningen stagnerar eller att nativiteten till och med om några år sjunker, kommer nybyggnadsbehovet av skollokaler att starkt minskas. I detta läge synes det rimligt att på framtiden övervältra någon del av kostnadsbördan för den närmast aktuella skolbyggnadsverksamheten.

Vid behandlingen av förevarande finansieringsfråga synas såväl 1934 års folkskolesakkunniga som de övriga som yttrat sig ha utgått ifrån att, därest statsbidragen skulle utbetalas i omedelbart samband med byggnadsföretagens utförande, de borde utgå från ett för ändamålet å riksstatens driftbudget anvisat anslag. Otvivelaktigt skulle ock detta bäst överensstämma med de vedertagna statliga finansieringsprinciperna, då här formellt ej är fråga om en statlig kapitalinvestering.

Vissa olägenheter komma emellertid att vara förenade med ett dylikt anslag på grund av de omständigheter, för vilka redogjorts ovan. Därest sålunda utvägen väljes att söka anpassa ett sådant anslag till den under nästkommande budgetår väntade belastningen, kommer storleken av anslaget, i den mån över huvud en någorlunda riktig förhandsberäkning låter sig göra, att starkt växla år från år. Väljes åter utvägen att uppföra ifrågavarande anslag, som bör vara av förslagsanslags natur, med ett för varje år i stort sett oförändrat belopp, som för en längre tidsperiod beräknas utgöra genomsnittet av medelsbehovet för varje år, uppstår vissa år ett betydande anslagsöver-

skridande och vissa år motsatsen. Nämnda omständigheter utgöra givetvis ur finansieringssynpunkt påtagliga olägenheter.

I detta sammanhang finna de sakkunniga emellertid en annan omständighet vara den betydelsefullaste. I och med sitt beslut om grunder för statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet ha statsmakterna gent emot kommunerna utfäst sig att deltaga i kostnaderna för varje skolbyggnadsföretag, som med hänsyn till behovet av nya lokaler och andra liknande omständigheter prövas böra komma till utförande. Huruvida ett skolbyggnadsföretag bör vid en viss tidpunkt komma till stånd bör självfallet prövas — förutom ur nyss angivna behovssynpunkt — jämväl med beaktande av det allmänna ekonomiska läget och de aktuella förhållandena på arbets- och materielmarknaden m. m. Däremot får enligt de sakkunnigas mening det aktuella läget i avseende å statens löpande inkomster och utgifter icke påverka prövningen av förevarande statsbidragsfrågor, vilket emellertid lätt bleve fallet, om bidragen skulle utgå från ett å driftbudgeten uppfört anslag. Det låge då nära till hands att även detta anslag — i syfte att bidraga till budgetens balansering eller av andra jämförliga skäl — underkastades den granskning i begränsningssyfte, som regelmässigt vidtages med övriga å denna budget uppförda anslag för löpande utgiftsändamål, eller att eljest i samband med budgetbehandlingen uttalanden gjordes i syfte att förhindra mera avsevärda anslagsöverskridanden. Med hänsyn till byggnadsanslagets uppgifter bör detta ej förekomma av dylika skäl. Formellt är visserligen ifrågavarande byggnadsanslag ett bidragsanslag och bör därför principiellt betraktas på samma sätt som andra på driftbudgeten uppförda dylika anslag. I realiteten förefinnes dock en betydande artskillnad mellan detta anslag och exempelvis anslaget till bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor, som typiskt avser löpande utgifter. Byggnadsanslaget avser de facto kapitalinvestering, även om denna investering formellt skiljer sig från annan egentlig statlig kapitalinvestering därigenom, att de med kapitalet uppförda byggnaderna icke komma att tillhöra staten utan kommunen. Med hänsyn till nämnda omständigheter och till storleken av kapitalinsatserna synes det sakligt befogat, att frågan om dessa insatsers beviljande såsom anslag å budgeten och deras finansiering bedömes enligt samma grunder som i allmänhet frågor om statens investeringar i byggnadsverksamhet.

Under åberopande av vad sålunda anförts föreslå de sakkunniga, att å kapitalbudgeten — förslagsvis under fonden för förlag till statsverket — årligen såsom investeringsanslag beräknas för statsbidragen erforderliga medel. Statsbidragen böra emellertid icke slutgiltigt belasta kapitalbudgeten, varför därjämte årligen under en avskrivningshuvudtitel (avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster) å driftbudgeten bör uppföras ett avskrivningsanslag å lämpligt belopp. I överensstämmelse med vad som sker i fråga om finansieringen av statens egna byggen torde emellertid icke avskrivnin-

gen i sin helhet behöva ske samma budgetår som investeringsanslaget beviljas. En lämplig utjämning av statens årliga utgifter å driftbudgeten för detta ändamål synes kunna åstadkommas, om avskrivningen sker under loppet av förslagsvis 10 år. Avskrivningsanslaget bör sålunda beräknas så, att det för varje budgetår täcker en tiondel av kvarstående icke avskrivna bidragsbelopp.

Med hänsyn till att statsbidragen skola utgå av ett investeringsanslag å kapitalbudgeten under fonden för förlag till statsverket och till de därmed förenade transaktionerna föreslå de sakkunniga slutligen, att bidragens utbetalning och redovisning centraliseras till statskontoret.

Kap. 5. Det nuvarande statsbidragssystemets avveckling.

Såsom framgått ovan, utbetalas i regel bidragen enligt nu gällande statsbidragsbestämmelser, så snart länsstyrelsens beslut om byggnadsarbetenas godkännande och statsbidragets belopp vunnit laga kraft, med lika belopp under loppet av 25 redovisningsår. De bidrag, som första gången utbetalas under år 1945, kunna sålunda beräknas upphöra att utgå först från och med år 1970.

Främst med hänsyn till graderingen efter skatteunderlag m. m. blir det av de sakkunniga förordade statsbidragssystemet i vissa fall förmånligare för kommunerna än det nu gällande. På grund härav kan ifrågasättas, om icke ännu ej till fullo utbetalade statsbidrag enligt nuvarande bestämmelser böra omräknas till sitt »nuvärde», graderas efter skatteunderlag och därefter med hela sitt återstående belopp utbetalas i samband med det nya systemets genomförande.

Enligt de sakkunnigas mening bör detta icke ske. Utom i de enstaka fall, då ett byggnadsföretag genomförts utan anlitande av lånemedel, ha byggnadskommunerna som regel ordnat finansieringen genom upptagande av bundna amorteringslån, vilka avbetalats i samma takt som statsbidragsannuiteterna utanordnas. Det synes då ur finansieringssynpunkt icke föreligga bärande skäl för att staten i samband med det nya statsbidragssystemets genomförande skulle på en gång erlägga »nuvärdet» av återstående annuiteter. Ej heller en gradering i efterhand efter skatteunderlag vore rimlig. En dylik efterhandsgradering borde principiellt leda till att de av Kungl. Maj:t tidigare till ett stort antal kommuner beviljade statsbidragen även reellt nedsattes, vilket icke torde kunna ifrågakomma. Beträffande åter de kommuner, som i stället skulle erhålla förhöjda bidrag, må framhållas, att de vid byggnadsföretagens planering och genomförande allenast räknat med bidrag enligt nuvarande statsbidragssystem och därför icke nu kunna resa berättigade anspråk på ett förhöjt bidrag. Det må erinras om att de kommuner, som uppfört skolhus före den 1 juli 1936 och ej tilldelats bidrag från det för vissa norrlandskommuner avsedda anslaget, vid nämnda tid befunno sig i en motsvarande situation som de nu ifrågavarande.

För närvarande finnes emellertid ett relativt stort antal fall, då Kungl. Maj:t meddelat sitt statsbidragsbeslut beträffande skolbyggen men byg-

gena — i vissa fall till följd av rådande restriktioner — ännu ej påbörjats eller slutförts eller, om så är förhållandet, länsstyrelsens beslut om statsbidragets belopp ej meddelats och den första annuiteten ännu ej utanordnats. Antalet av dessa fall torde ytterligare öka, innan ett nytt statsbidragssystem hunne beslutas och träda i kraft.

På grund av nämnda förhållanden föreslå de sakkunniga, att av Kungl. Maj:t enligt nu gällande bidragsbestämmelser meddelat statsbidragsbeslut skall kunna, om byggnadskommunen så önskar och gör framställning därom, bli föremål för statsmyndigheternas omprövning jämlikt de nya föreskrifterna. Därvid bör bidragsunderlaget enligt de sakkunnigas förslag anses motsvara den högsta kostnadssumman enligt nuvarande bestämmelser.

I föregående kapitel ha de sakkunniga föreslagit, att till avskrivning av de från investeringsanslag utbetalade statsbidragen enligt de föreslagna nya grunderna skall uppföras ett anslag under huvudtiteln avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster.

Såsom ovan nämnts, utbetalas statsbidrag enligt nu gällande bestämmelser av länsstyrelserna, som tillika bestämma statsbidragsbeloppen och uträkna de årliga annuiteterna m. m. Någon ändring härutinnan torde icke böra genomföras, utan länsstyrelserna torde även under det nuvarande statsbidragssystemets avvecklingstid böra handha utbetalningen av statsbidrag enligt för närvarande gällande bestämmelser. För detta ändamål bör under åttonde huvudtiteln uppföras ett särskilt anslag av förslagsanslags natur, förslagsvis benämnt Folkskolor m. m.: Vissa bidrag till nybyggnader. Belastningen å ett sådant anslag skulle komma att successivt sjunka för att efter omkring 25 år helt upphöra. Det må i detta sammanhang erinras om att för budgetåret 1945/46 anslaget till bidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet i riksstaten är uppfört med 1 900 000 kronor.

Kap. 6. Personal för den statliga handläggningen av skolbyggnadsärenden.

I den inledande framställningen ha de sakkunniga såsom en förutsättning för att systemet för granskning av skolbyggnadsförslag skall fungera tillfredsställande framhållit, att de centrala statliga myndigheterna — i första hand skolöverstyrelsen — måste disponera tillräckliga och för uppgiften lämpade arbetskrafter.

Skolbyggnadsärendena handläggas inom skolöverstyrelsen å en rotel, vars huvudsakliga arbetsuppgifter utgöras av dessa ärenden. Roteln står under ledning av ett undervisningsråd. Å roteln tjänstgör den kanslipersonal, som ämbetsverket med hänsyn till andra arbetsuppgifter kan ställa till förfogande för ändamålet.

För den byggnadstekniska granskningen är alltsedan 1936 anställt ett byggnadssakkunnigt biträde, numera benämnt skolöverstyrelsens arkitekt. Hans befattning är en med arvode förenad deltidstjänst. Arvodet var ursprungligen 6 500 kronor men har successivt höjts till sitt nuvarande belopp av 9 000 kronor. Till beredande av arbetshjälp åt arkitekten ha medel anvisats med växlande belopp. För budgetåret 1944/45 stå 6 000 kronor till förfogande för detta ändamål, vilket belopp för nästa budgetår höjts till 9 000 kronor.

Såsom motivering för en väsentligt större anslagsökning än den sålunda medgivna anförde skolöverstyrelsen bland annat. Det stora antalet byggnadsärenden hos överstyrelsen och det omfattande utredningsarbete, som vore förenat med dessa ärendens handläggning, hade medfört, att ärendenas slutliga avgörande ofta blivit fördröjt. Från skoldistriktens sida hade detta förhållande ofta påtalats. Snabbare handläggning kunde emellertid icke åstadkommas med hänsyn till den arbetsbörda, som åvilade de befattningshavare inom överstyrelsen, vilka regelmässigt sysslade med dylika ärenden. Det sagda gällde även de senaste åren, oaktat byggnadsverksamheten till följd av kristiden då varit mindre omfattande. Under 1944 hade överstyrelsen, utöver löpande ärenden, haft att i samråd med investeringsutredningen genomgå och bearbeta omkring 700 förslag till skolbyggnadsföretag i syfte att åstadkomma en snabb detaljplanering av en lämplig investeringsreserv beträffande skolbyggnadsföretag, vilka, om så med hänsyn till läget på arbetsmarknaden bleve erforderligt, skulle kunna komma till utförande under de närmaste åren. Ett betydande antal av dessa byggnadsföretag torde vara föremål för närmare planläggning, varför det kunde för-

väntas, att framställningar om prövning av lokalbehovet samt om byggnadstillstånd komme att inom en snar framtid ingivas. En avsevärd ökning av antalet byggnadsärenden kunde sålunda förutses, och med hänsyn härtill torde en förstärkning av arbetskrafterna inom överstyrelsen vara ofrånkomlig.

De sakkunniga vilja understryka nödvändigheten av att skolöverstyrelsens personalbehov för ifrågavarande ändamål tillgodoses. För att kunna genomföra ett smidigt handläggningsförfarande måste överstyrelsen ha resurser ej blott att utan oskäligt dröjsmål omhänderta inkommande byggnadsärenden utan även att i behövlig utsträckning genom besök på platsen taga del i planerandet för nya skolbyggnadsföretag eller av de lokala synpunkterna på ett redan avgivet förslag. För långt driven sparsamhet i fråga om överstyrelsens anslag i förevarande hänseende har haft och kan även i fortsättningen få till följd fördyrade kostnader för kommunernas förberedelser för skolbyggnadsföretag.

Skolöverstyrelsen bör givetvis själv ha att utreda och föreslå erforderliga förstärkningar av sina arbetskrafter. De sakkunniga avge därför icke några förslag därom men vilja särskilt framhålla angelägenheten av att i samband med den väntade ansvällningen av skolbyggnadsverksamheten efter kriget överstyrelsen bör äga möjlighet att dubblera ej endast vederbörande undervisningsrådstjänst utan även övriga å dennes rotel placerade tjänster. Utan en väsentlig förstärkning även av de biträdande arbetskrafterna torde icke någon mera betydande kapacitetsökning uppnås. Samma är förhållandet även med de arbetskrafter, som stå till arkitektens förfogande.

Kap. 7. Sammanfattning och hemställan.

De sakkunniga ha funnit nu gällande bestämmelser angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet i vissa avseenden mindre tillfredsställande. På grund härav ha de funnit sig böra föreslå ändrade grunder för beräknande av statsbidrag till byggnadsarbeten.

Vid sin behandling av frågan ha de sakkunniga eftersträvat att skapa ett bidragssystem, som bättre än det nuvarande tillgodoser kravet på en rättvis fördelning av statsbidragen mellan kommunerna. I detta syfte föreslå de sakkunniga en gradering av statsbidragen efter kommunernas ekonomiska bärkraft. Härvid skall hänsyn tagas i första hand till skatteunderlaget, d. v. s. antalet skattekronor per invånare i kommunen, men därjämte till ett flertal andra faktorer såsom den kommunala uttaxeringen, kommunens allmänna ekonomiska ställning i övrigt, dess geografiska och ekonomiska struktur m. m. Graderingen innebär, att statsbidraget, som alltjämt skall beräknas på grundvalen av de verkliga kostnaderna för det planerade skolbyggnadsföretaget, skall kunna uppgå till högst 80 och lägst 20 procent av kostnaderna, dock att, där synnerliga skäl därtill föreligga, statsbidrag må beviljas med högre belopp, än som svarar mot 80 procent av kostnaderna.

Vidare förorda de sakkunniga den väsentliga ändringen, att statsbidragen för ifrågavarande ändamål skola utbetalas — i stället för som nu under loppet av 25 år — i sin helhet i samband med byggnadsföretagets utförande. Det beviljade bidraget skall sålunda kunna lyftas med halva sitt belopp vid byggets igångsättande och med fjärdedelen därav, då bygget är under tak. Vad som därefter återstår utfås, sedan bygget avsynats och godkänts.

De sakkunniga föreslå slutligen bestämmelser i syfte att så långt möjligt förenkla och påskynda handläggningen av ärenden om statsbidrag till skolbyggen.

På grund av vad i det föregående anförts hemställa de sakkunniga, att Kungl. Maj:t måtte

dels föreslå riksdagen att godkänna de av de sakkunniga föreslagna grunderna för statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet,

dels ock, vid bifall härtill, utfärda författningsföreskrifter i ämnet i huvudsaklig överensstämmelse med ett av de sakkunniga utarbetat och som bilaga till betänkandet fogat förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Förslag till ändrad lydelse av nedannämnda paragrafer av kungörelsen den 6 mars 1936 (nr 45) angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

§ 2.

Vad i denna kungörelse sägs om länsstyrelse skall, då fråga är om ärende rörande Stockholms stads skoldistrikt, gälla statskontoret.

§ 3.

1. Beslut om statsbidrag till byggnadsarbete meddelas av Kungl. Maj:t.

Byggnadsarbete, för vilket statsbidrag avses utgå, må icke igångsättas, innan Kungl. Maj:ts beslut i statsbidragsfrågan föreligger.

2. Statsbidrag må utgå till kostnader för *dels* klassrum, gymnastiksalar samt lokaler för slöjd och hushållsgöromål, *dels ock,* efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, andra lokaler för tillgodoseende av pedagogiska, sociala och socialhygieniska ändamål, såsom specialrum, samlingssalar, lärarrum, frukostrum, lokaler för barnbespisning, läkarrum och dylikt, allt med tillhörande biutrymmen av olika slag jämte erforderliga inomhusledningar och fast inredning, samt utgifter för ritningar, arbetsledning och kontroll. I nämnda kostnader må, i den mån så prövas skäligt, inräknas utgifter för den första uppsättningen inventarier till klassrum, gymnastiksalar, slöjdsalar och skolkök. Däremot må icke i samma kostnader inräknas utgifterna för andra underhålls- och reparationsarbeten än sådana, vilka stå i direkt samband med byggnadsarbeten, som avses i § 1 mom. 1 a), ej heller kostnader för anskaffande, iordningställande eller inhägnande av skoltomt eller anordnande av brunn eller framdragande av ledningar till skolhusbyggnader.

Såsom särskilda förutsättningar — — — = § 3 sista stycket i kungörelsen 1943: 398 — — — allmänt ekonomiska synpunkter.

§ 4.

Statsbidraget bestämmes på grundval av de beräknade kostnader för lokaler m. m., till vilka statsbidrag prövas böra utgå *(bidragsunderlaget).*

Vid bidragsunderlagets beräknande bör hänsyn jämväl tagas till skäligheten av de angivna kostnaderna i förhållande till byggnadskostnaderna i allmänhet på den ifrågavarande orten.

Prövas ett skolbyggnadsföretag på grund av planlösning, val av byggnadsmaterialier eller andra omständigheter vara förenat med högre kostnader, än som kan anses nödvändigt för erhållande av erforderliga lokaler av god beskaffenhet, men anses skoldistriktet likväl böra tillerkännas statsbidrag till byggnadsföretaget, må bidragsunderlaget i skälig mån nedsättas.

Innefattar ett skolbyggnadsföretag jämväl icke statsbidragsberättigade lokaler, skall, därest kostnaderna för dessa och för de bidragsberättigade lokalerna icke

kunna särskiljas, bidragsunderlaget beräknas med hänsyn till den volym och utformning, byggnaden skäligen kunnat erhålla, om i densamma allenast inrymts bidragsberättigade lokaler. Anses förekomsten av icke statsbidragsberättigade utrymmen i byggnaden ej medföra nämnvärd volymökning eller eljest dyrbarare planlösning, må vid bidragsunderlagets beräknande avdraget begränsas till de merkostnader, som följa av dessa utrymmens iordningställande för sitt ändamål.

Därest nybyggnad av statsbidragsberättigade lokaler sker för att ersätta äldre sådana lokaler, må bidragsunderlaget kunna reduceras med det belopp, som prövas motsvara de äldre lokalernas värde. Sker nybyggnad i anledning av att dylika lokaler genom eldsvåda eller på annat sätt förstörts eller skadats, skall den ersättning, skoldistriktet på grund av försäkring eller eljest äger att härför uppbära, frånräknas bidragsunderlaget.

Vid handläggningen av ifrågavarande ärenden bör tillses, att det allmännas utgifter för skolbyggnader icke bli högre än som är förenligt med god hushållning och ett ändamålsenligt anordnande av skolundervisningen.

§ 5.

Storleken av statsbidraget bestämmes med utgångspunkt från bidragsunderlaget till visst med hänsyn till skoldistriktets ekonomiska bärkraft avpassat högsta belopp. Såom uttryck för den ekonomiska bärkraften skola gälla i första hand antalet skattekronor per invånare i distriktet samt därjämte de andra förhållanden, som i det särskilda fallet befinnas utgöra en mätare av distriktets förmåga att i jämförelse med andra skoldistrikt bära de med byggnadsföretaget förenade kostnaderna, såsom det totala kommunala skattetrycket, kommunens ekonomiska ställning i övrigt, dess ekonomiska och geografiska struktur samt andra liknande omständigheter.

Vid statsbidragets bestämmande skall följande tabell lända till efterrättelse:

Antal skattekronor per invånare	Statsbidrag i % av bidragsunderlaget
högst 4	80—60
över 4 » 8	70—50
» 8 » 12	60—40
» 12 » 16	50—30
» 16	40—20

Där synnerliga skäl därtill äro, må dock statsbidrag beviljas med högre belopp, än som motsvarar 80 procent av bidragsunderlaget.

Antalet skattekronor per invånare skall utgöra medeltalet av fem av de sju senast uträknade skatteunderlagen per invånare i kommunen vid respektive års början, skolande vid uträkningen härav bortses från de två år, som utvisa det högsta och det lägsta skatteunderlaget per invånare.

§ 6.

1. Skoldistrikt, som önskar komma i åtnjutande av statsbidrag till byggnadsarbete, skall, innan ansökan om bidrag göres och ritningar till byggnadsföretaget upprättas, underställa skolöverstyrelsen företagen utredning rörande det föreliggande

gande behovet av skollokaler, verkställd i enlighet med de anvisningar, överstyrelsen äger utfärda.

2. Det åligger skolöverstyrelsen att, efter hänvändelse från skoldistrikt, som ämnar ingiva ansökning om statsbidrag till byggnadsarbete, tillhandagå distriktet med råd och upplysningar rörande de ifrågasatta byggnadsarbetena samt i de fall och i den omfattning, överstyrelsen finner påkallat, med uppgörande av lämpliga skissritningar.

Beträffande förhandsgranskning av skissritningar, som upprättas genom skoldistriktets försorg, äger skolöverstyrelsen meddela närmare föreskrifter.

3. Ansökan om statsbidrag skall ställas till Kungl. Maj:t och ingivas till statens folkskolinspektör i två exemplar enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär samt vara åtföljd av

a) utdrag ur — — — = § 5 andra stycket kungörelsen 1943: 398 — — — lämpligen kunna utföras.

§ 7.

1. Det åligger folkskolinspektören att granska de i ansökningshandlingarna lämnade uppgifterna och därvid särskilt beakta, huruvida de planerade byggnadsarbetena äro med hänsyn till organisationen av distriktets skolväsende i övrigt ändamålsenliga. Efter verkställd granskning skall inspektören med eget yttrande översända ett exemplar av handlingarna till skolöverstyrelsen.

2. Därest bevis, att skoldistriktets i § 6 mom. 3 a) avsedda beslut vunnit laga kraft, icke fogats till ansökningshandlingarna, har skoldistriktet att, sedan beslutet blivit lagakraftvunnet, ingiva bevis därom till skolöverstyrelsen.

Om skolöverstyrelsen så prövar erforderligt, må överstyrelsen inhämta utlåtande i ärendet från vederbörande länsstyrelse.

Efter verkställd handläggning har skolöverstyrelsen att med eget utlåtande överlämna handlingarna i ärendet till Kungl. Maj:t.

§ 8.

Skoldistrikt, som tillerkänts statsbidrag till byggnadsarbete, är för åtnjutande av statsbidraget pliktigt:

att låta utföra det byggnadsföretag, till vilket bidraget beviljats, i enlighet med godkända ritningar och i övrigt givna föreskrifter,

att bestrida ersättning — — — = § 8 kungörelsen 1943: 398 — — — prövning och avgörande.

§ 9.

1. Sedan byggnadsarbetena utförts, skall avsyning förrättas av folkskolinspektören och en av länsstyrelsen förordnad byggnadssakkunnig person i närvaro av ombud för skolstyrelsen. Vid förfall för folkskolinspektören må skolöverstyrelsen förordna annan lämplig person i hans ställe. Vid avsyningsförrättningen skola vara tillgängliga alla räkenskaper och andra handlingar rörande byggnadsföretaget.

Över allt vad som vid förrättningen förekommit skall upprättas protokoll, som av förrättningsmännen underskrives. I protokollet skall särskilt antecknas, huruvida byggnadsarbetena blivit på ett ändamålsenligt sätt verkställda i enlighet med godkända ritningar och i övrigt givna föreskrifter samt förty av förrättningsmännen godkännas.

Avskrift av protokollet skall tillställas skolstyrelsen inom trettio dagar efter förrättningens avslutande.

2. Äro förrättningsmännen icke ense om byggnadsföretagets godkännande eller framställer skolstyrelsen inom trettio dagar efter det avskrift av förrättningsprotokollet kommit styrelsen tillhanda hos folkskolinspektören yrkande om förnyad prövning av frågan om godkännandet, skall ärendet underställas länsstyrelsens prövning.

3. Finna förrättningsmännen, att kostnaderna för byggnadsföretaget i sin helhet understigit de för detsamma i samband med statsbidragstilldelningen beräknade kostnaderna därför med mer än fem procent, samt äro förrättningsmännen ense om storleken av den uppnådda kostnadsminskningen, skola de tillika besluta, att av det till byggnadsföretaget beviljade statsbidraget skall innehållas så mycket som minskningen i byggnadskostnaderna överstiger fem procent av de beräknade kostnaderna. Äro förrättningsmännen icke ense eller framställer skolstyrelsen inom trettio dagar efter det avskrift av förrättningsprotokollet kommit styrelsen tillhanda yrkande hos folkskolinspektören om förnyad prövning av frågan, skall ärendet med den ytterligare utredning, som anses erforderlig, av inspektören överlämnas till Kungl. Maj:t, som bestämmer, om och i vilken mån statsbidraget skall nedsättas.

4. Därest anledning, som i mom. 3 sägs, icke föreligger att underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning, skall protokollet över avsyningsförrättningen insändas till statskontoret, varjämte avskrifter av detsamma tillställas skolöverstyrelsen och länsstyrelsen.

5. Beviljat statsbidrag må av skoldistriktet lyftas hos statskontoret med hälften vid byggnadsarbetets påbörjande samt med en fjärdedel, då byggnaden är under tak. Återstoden av bidraget skall innehållas, till dess byggnadsföretaget blivit avsynat och godkänt samt bidragsbeloppet slutligt fastställt.

Rekvisition av statsbidrag skall ingivas till folkskolinspektören, som har att överlämna densamma till statskontoret jämte eget yttrande, huruvida det begärda beloppet må utgå eller icke.

§ 10.

Därest skoldistrikt försäljer lokal, till vilkens anordnande statsbidrag utgått enligt denna kungörelse, eller bereder sig mera stadigvarande inkomst eller eljest lättnad i sina utgifter genom lokalens uthyrning eller användning för annat ändamål, har distriktet att härom göra anmälan hos skolöverstyrelsen. Överstyrelsen har att med eget yttrande till Kungl. Maj:ts prövning hänskjuta frågan, huruvida och i vad mån utbetalat statsbidrag skall återgäldas till statsverket.

Statens offentliga utredningar 1945

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlänning i anstalt eller förläggning. [1]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Stadsplaneutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. [15]

Statens och kommunernas finansväsen.

Polisi.

Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. [18]
Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. [19]
Alternativ 2. [20]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande ang. den husliga utbildningen. [4]
Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernas eftervård m. m. [10]
Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 8. [11]
Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. [12]
Bilagor. [13]
Socialpolitikens ekonomiska verkningar. [14]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. [17]
Socialvårdskommitténs betänkande. 10. Statistisk undersökning ang. folkpensionärernas bostadsförhållanden m. m. [23]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. [9]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. [6]

Handel och sjöfart.

Betänkande ang. grundpenningväsendet. [24]

Kommunikationsväsen.

Betänkande med förslag till organisation av en luftfartsstyrelse m. m. [2]
Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. [7] Del 2. Blekingenätets järnvägar. [8]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med utredning och förslag ang. yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. [5]
Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbefattningarna m. m. Del 1. [16]
Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. [22]
Betänkande och förslag ang. statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. [25]

Försvarsväsen.

Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. [3]
Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. [21]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Stockholm 1945 Ivar Hæggströms Boktryckeri A. B.
452048